

БЕЗБЕДНОСНИ ФОРУМ

ЕВРОАЗИЈСКИ БЕЗБЕДНОСНИ ФОРУМ

БЕЗБЕДНОСНИ ФОРУМ

НАУЧНО-ТЕОРИЈСКИ ЧАСОПИС

1/2017 ГОДИНА II
УДК 327.56 / ISSN 2466-4448

ЕВРОАЗИЈСКИ БЕЗБЕДНОСНИ ФОРУМ

ГЛАВНИ И ОДГОВОРНИ УРЕДНИК

Проф. др Митар Ковач

УРЕДНИК

Петко Рашевић

УРЕЂИВАЧКИ ОДБОР

Председник - проф. др Радомир Милашиновић, проф. др Радован Радиновић, проф. др Митар Ковач, проф. др Спасоје Мучибабић, проф. др Данко Јовановић, проф. др Слободан Мишовић, проф. др Зоран Килибарда, проф. др Марчек Јан, проф. др Мила Алечковић, проф. др Станко Нишић, доц. др Синиша Атлагић, доц. др Снежана Лакичевић, доц. др Јасмина Симић, доц. др Јелена Вукоичић, др Владимир Пејак, др Миле Драгић, проф. др Јелена Гускова, проф. др Александар Дугин, проф. др Предраг Ђеранић, др Ања Филимоновна, мр Љубица Гојковић.

Адреса: Евроазијски безбедносни форум, Бул. Зорана Ђинђића 45г/3, 11070 Нови Београд; forum@eabezbednost.org; тел: +381-64-877-92-73; +381-64-17-74-184.

Рукописи се не враћају.

Часопис излази два пута годишње

Штампа: DIS PUBLIC DOO, Браће Јерковић 111, 11010 Београд

e-mail: dispub.05@gmail.com

САДРЖАЈ

Радомир МИЛАШИНОВИЋ Савремена миграција као безбедносни изазов и претња	7-15
Мила С. АЛЕЧКОВИЋ Психологија НАТО ширења у рату и у миру	16-26
Јелена ВУКОИЧИЋ Панисламизам на Балкану – стање и перспективе	27-40
Предраг В. ЋЕРАНИЋ Идеологија муслиманског братства – нови крој за тероризам на Балкану	41-47
Миленко НИКИЋ Мила ЂУРЂЕВИЋ Србија на путу миграната из Европе у Европу – безбедносни изазови	48-55
Митар КОВАЧ Бранкица ПОТКОЊАК-ЛУКИЋ Ненад КОВАЧЕВИЋ Политички узроци и последице мигрантске кризе у Европи	56-77
Спасоје МУЧИБАБИЋ Мирослав ТАЛИЈАН Драган ЋИРКОВИЋ Неке претпоставке успешног супростављања Републике Србије панисламизму и неоосманизму и могући модел одбране	78-87
Божидар ФОРЦА Полистратегијски аспект односа сарадње Србије и Турске	88-113
Станко НИШИЋ Етнички и верски коктел народа у Босни и Херцеговини и претензије Турске	114-137

CONTENTS

Radomir MILAŠINOVIĆ Contemporary migration as a security challenge and threat	7-15
Mila S. ALEČKOVIĆ Psychology of NATO expansion in war and peace	16-26
Jelena VUKOIČIĆ Pan-islamism in the Balkans – current state and perspectives	27-40
Predrag V. ČERANIĆ The muslim brotherhood ideology – a new pattern of terrorism in the Balkans	41-47
Mileko NIKIĆ Mila ĐURĐEVIĆ Serbia on migrants' way from Europe to Europe – security challenges	48-55
Mitar KOVAČ Brankica POTKONJAK-LUKIĆ Nenad KOVAČEVIĆ Political causes and consequences of the migrant crises in Europe	56-77
Spasoje MUČIBABIĆ Miroslav TALIJAN Dragan ČIRKOVIĆ Some assumptions of the successful opposing of the Republic of Serbia to pan-islamism and neo-ottomanism and the possible model of deence	78-87
Božidar FORCA Polystrategic aspect of relationship of cooperation between Serbia and Turkey	88-113
Stanko NIŠIĆ Ethnic and religious cocktail of peoples in Bosnia and Herzegovina and Turkey's pretensions	114-137

СОДЕРЖАНИЕ

Радомир МИЛАШИНОВИЧ Современная миграция как безопасный вызов и угроза.....	7-15
Мила С. АЛЕЧКОВИЧ Психология НАТО распространения в войне и в мире.....	16-26
Елена ВУКОИЧИЧ Панисламизм на Балканах - состояние и перспективы.....	27-40
Предраг В.ЧЕРАНИЧ Идеология мусульманского братства – новый фасон для терроризма на Балканах.....	41-47
Миленко НИКИЧ Мила ДЖУРДЖЕВИЧ Сербия на пути мигрантов из Европы в Европу- безопасные вызовы.....	48-55
Митар КОВАЧ Бранкица ПОТКОНЯК - ЛУКИЧ Ненад КОВАЧЕВИЧ Политические причины мигрантского кризиса в Европе.....	56-77
Спасое МУЧИБАБИЧ Мирослав ТАЛИЯН Драган ЧИРКОВИЧ Некоторые предположения удачного сопротивления Республики Сербии к панисламизму и неоосманизму и возможная модель обороны.....	78-87
Божидар ФОРЦА Полистратегический аспект отношения сотрудничества Сербии и Турции.....	88-113
Станко НИШИЧ Этнические и верские смешанные народы в Боснии и Герцеговины и претензии Турции.....	114-137

САВРЕМЕНА МИГРАЦИЈА КАО БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВ И ПРЕТЊА

Сажетак: У овом раду настојимо да укажемо на сложеност проблематике актуелних масовних миграција, не само са правног, политиколошког, економског, социолошког и психолошког становишта, већ, пре свега, са аспекта наука безбедности, с обзиром на то да су се већ испојили мултипликовани безбедносни проблеми. Они су се манифестовали кроз изазове, ризике и претње по међународну и националну безбедност. Указује се на њихове основне карактеристике и узрочно-последичну везу у потпуно другачијем контексту од традиционалног. Апострофира се опасност, пре свега, од тероризма, организованог криминала, грађанских нереда, друштвених конфликта, јачања екстремистичких – крајње десничарских и неофашистичких политичких структура, расизма, ксенофобије и других безбедносно проблематичних феномена. Ово тим пре што је интегрисање групација миграната у друштво и прихватање навика европских и усвојених система вредности и рада веома дуготрајан и сложен процес. Умножавање безбедносних проблема произилази и из чињенице да већина европских и других држава нема и не налази решење овог проблема. Непостојање изгледа да се зауставе процеси миграција мултипликује безбедносне проблеме, као и одговоре на њих.

Кључне речи: *миграције, безбедност, тероризам, организовани криминал, национална безбедност, међународна безбедност.*

УВОД

Сложеност истраживања насловљене проблематике произилази из чињенице да су процеси миграција пратећа појава скоро свих друштвених заједница кроз историју људског рода. Миграције су својствене појединцима и друштвеним групама који имају природне тежње ка бољем и прихватљивијем начину живота. Поред појаве миграција које у друштвеним заједницама имају секундарне особености, савремена историја бележи и мигрантска кретања на глобалном плану. Међутим, тежиште наше опсервације су европска мигрантска криза и импликације које има на националну и регионалну безбедност. У функцији су два паралелна процеса: илегалне и легалне миграције. Њихов утицај осећа се у свим сферама друштвеног живота, а посебно у системима безбедности. Због тога је истраживање и анализирање

¹ Проф. др Радомир Милашиновић, Факултет безбедности, Београд

ових проблема првенствено задатак наука безбедности. Разматрање савременог контекста је нужно, имајући у виду да миграције (осим илегалних) припадају корпусу основних људских права гарантованих од стране најкомпетентнијих организација међународне заједнице.

Изналажење адекватних решења за актуелну мигрантску кризу није могуће постићи напорима појединачних држава из простог разлога што разне физичке препреке представљају само привремено „решење” које је у супротности са већином норми међународног јавног и међународног хуманитарног права. Напори целокупне међународне заједнице су кључни предуслов за деловање у правцу отклањања узрока који су довели, доводе и доводиће до егзодуса незабележених у савременој историји, али и да би се дошло до „трајних” решења са јасним и прецизним односом сваке појединачне државе, као и оних међународних субјеката који су одговорни за решавање криза и управљање њима. То су, пре свега, Организација уједињених нација и међународне организације за миграције. Пасивност поменутих субјеката која је показана током деведесетих година прошлог века у односу на догађаје на просторима бивше Југославије по питањима прогона српског живља са подручја Хрватске, Косова и Метохије, као и померања око три милиона становника са завичајних простора, имају свој наставак у агонији житеља блискоисточних држава у којима је дошло до напада и изазивања криза и конфликта од стране доминантних држава света, пре свега Сједињених Америчких Држава.

Ако се, међутим, пође од узрока миграција, нужно је ставити нагласак на следећа питања:

- глобализација сиромаштва,
- изазвани ратови на Балкану, у Сомалији, Авганистану, Ираку, Либији, Сирији,
- стварање Исламске државе (ISIL),
- умножавање и умрежавање терористичких група и организација.

Чињеница је, такође, да сада у свету постоје стотине хиљада међународних миграната и да о том питању не постоји усаглашена међународно-правна регулатива, те је, стога, усложњавање ове проблематике очигледно и представља глобални проблем. Треба, такође, имати у виду специфичности европског безбедносног простора, посебно оних земаља које се налазе на мигрантским рутама, пута попут Грчке, Македоније, Србије и других. Дивергенција ставова (Немачка, Мађарска, Чешка, В. Британија) не доприноси решењу овог питања, већ, напротив, доводи до погоршања хуманитарне кризе која прети да прерасте у катастрофу (Грчка).

УЗРОЦИ САВРЕМЕНИХ МИГРАЦИЈА

Пажња светске јавности усмерена је ка догађањима у вези са миграцијама које су почеле у масовном облику са простора захваћених сукобима и кризама у земљама на северу Африке и у југозападној Азији. Треба имати у виду да су тим миграцијама претходиле оне које су кретале из Европе у XIX и XX веку према Америци, Аустралији и Новом Зеланду и које су биле су далеко масовније – десетине милиона људи. Ова миграциона кретања имала су далекосежне последице по свет и односе у њему. Међутим, савремени контекст међународних односа пружа далеко другачију слику овог проблема. У првом реду, постављају се питања могућности опстанка милиона људи на подручјима захваћеним ратовима изазваним од стране САД и неких европских држава које су сада погођене миграционим таласима.

Глобална мигрантска криза кулминирала је последњих неколико година када су се спојили узрочници попут грађанских ратова и оружаних напада на Ирак, Авганистан, Либију, Сирију и друге земље са наглим сиромашењем милионске популације, стањем хаоса и бесперспективности друштвених заједница, што је постепено прерастало у озбиљан политички и безбедносни проблем целе Европе. Глобализација сиромаштва била је први узрок масовних миграција и ишла је у корак са процесима неоколонизације и неоимперијализма. Напуштање матичних земаља било је нужно и оправдано у условима када један одсто људи на планети контролише 99 одсто свих материјалних богатстава света. Наше интересовање за ову проблематику је тим веће што се Србија, као простор изложен изазовима, ризицима и претњама безбедности условљеним различитим чиниоцима, због свог географског положаја, поред актуелних миграција, већ дуго налази на удару илегалних миграција.

Један од узрока мигрантске кризе је мешање моћних држава, због економских, војних, геостратешких, политичких и других разлога, у унутрашњи живот миграционих подручја, при чему се, у последње две деценије, није довољно размишљало о импликацијама по безбедност европских земаља од углавном изазваних конфликта и разарања постојећих система на поменути подручјима. Није се водило рачуна о изазивању масовних миграционих процеса, као ни о верским, политичким, културолошким, традиционалним и економским разликама. Дакле, размишљало се о рату, а не о миру. Ратови су вођени, како се показало, због ратова, а не ради решавања круцијалних безбедносних проблема попут тероризма, организованог криминала, спречавања производње и дистрибуције опијата, трговине људима. Већина аутора, говорећи о узроцима масовних миграција, поред конфликта као највећих узрочника, наводи и факторе као што су глобализација, економске кризе, пораст броја становника у свету, природа државне контроле, велики број кризних подручја. Истина, сваки од

поменутих фактора чини сегмент свега онога што доводи до покретања великог броја људи ка „обећаним земљама”.

Постоје различите теорије које се баве овом проблематиком. Тако економисти полазе од тржишних законитости, при чему кључну улогу има понуда и тражња на тржишту рада у најразвијенијим земљама Европе. Недавно је објављено да Немачкој недостаје близу четири милиона радника. Спекулише се да се, поред висококвалификоване радне снаге, највећи део односи на нижеквалификоване структуре из терцијарне – услужне делатности. Глобализација има своју улогу у свему што прати међународне токове капитала и међународно кретање радне снаге.² Истиче се да у свему овоме значајан удео има социјални инжењеринг, при чему се наглашава да је могуће вештачки изазвати „спонтане” миграције и усмеравати њихов ток, у функцији омогућавања остваривања политичке, војне, економске или неке друге користи, али то може бити и средство за наношење штете другим субјектима.

И демографска експлозија стоји у самом врху разлога за миграције које су кроз историју биле, како смо већ истакли, једна од константи људске заједнице. Објашњење миграција у тоталитету подразумева студиозни приступ, чему ће се, без сумње, посвећивати све већи број научних субјеката. Ипак, неспорно је да је за третирану проблематику најрелевантнији рат, као кључни фактор покретања актуелних миграција које вишеструко утичу на укупну безбедност не само нашег простора, већ и шире. Ратно стање, посебно уколико је дуготрајно, изазва несигурност код огромног броја људи. У природи човековој је потреба склањања од опасности, а то најчешће није могуће на сукобима захваћеним просторима, што је добро познато и из наших искустава.

МАНИФЕСТАЦИЈЕ БЕЗБЕДНОСНИХ ИЗАЗОВА, РИЗИКА И ПРЕТЊИ

Међународне миграције изазивале су безбедносне проблеме и утицале на међународне односе и у прошлости. На крају Другог светског рата оне су биле веома изражене на европском простору, али и на америчком континенту. Усташка, али и друге емигрантске групе из тадашње Југославије биле су организоване, деловале су институционално, али и у садејству са страним обавештајним, војним и пропагандним чиниоцима. Њихово деловање испољавало се у виду терористичких, диверзантских, субверзивно-пропагандних, обавештајних и других активности, што је условило веома организовани рад свих безбедносних структура, политичких, дипломатских и посебно офанзиве обавештајних и контраобавештајних служби.

² Bijak, Jakub, *Forecasting international migration: Selected theories, models, and methods*, CEFMIR, Working Paper, 2006.

Међутим, у земљама погођеним најновијим мигрантским (емигрантским или избегличким) процесима преовлађују два дискурса: ксенофобични и дискурс хуманитарне катастрофе.³ Наиме, постоји претпоставка, а неретко и тврђење, чиме се ксенофобија оправдава, да се заправо ради о смишљеном пројекту планских миграција муслиманског живља на тло Европе с циљем разарања постојећих система и исламизације становништва коришћењем свих могућих средстава. Помиње се света дужност освете за крсташке походе, колонијална поробљавања, савремено неоколонијално присуство, експлоатацију, пљачку и изазивање грађанских сукоба. Овим тврдњама, мада садрже доста истине из прошлости, не могу се дати поуздана оправдања из простог разлога што би се креатори таквих пројеката и њихови реализатори одавно идентификовали и однос према овом проблему био би потпуно другачији. Што се тиче хуманитарне катастрофе, она је перманентна и највидљивија је по томе што су хиљаде људи до сада платиле животом у Средоземном мору, као и по патњама кроз које мигранти пролазе у другим околностима.

Сасвим друге природе су питања процеса интегрисања у новим срединама с обзиром на идентитетске разлике: расне, језичке, обичајне, културолошке, класне, етничке. Незадовољства која нужно произилазе из текућег стања и положаја ових група предуслов су за фрустрације које неизбежно доводе до испољавања агресије, што може бити самоникли феномен. Они траже савезнике и налазе их у већ постојећој инфраструктури, а то је терористичка или друга база из које се регрутују екстремисти, што је уједно највећи безбедносни изазов, ризик и претња, не само за земље пријема избеглица, већ и за међународну безбедност.

Ради се о веома сложеној безбедносној проблематици, али треба поћи од најосновнијих претпоставки, као и безбедносних мера. Прво, више је него сигурно да се у избегличким колонама налази извешан број екстремиста, обучених и некомпромитованих, односно неидентификованих терориста који су плански убачени како би могли спроводити „своју мисију”. То се, пре свега, односи на укључивање у постојеће базе, групе, организације, мреже, али и на рад са другим лицима, односно придобијање, врбовање и ангажовање других лица како би се оспособљавали постојећи или створили нови механизми дејства у новим срединама. Тешка прилагодљивост житеља из исламског света животу у западним земљама, повезивање новодошних са већ генерацијама муслиманским „староседеоцима” и интеракција између постојећих група ствара веома повољне услове за формирање социјалне базе из које се, због снажне индоктринације појединаца и група, регрутују будући терористи. „Расне, етничке, језичке и друге културне разлике стварају идентитетске

³ Лалић В., Ђурић С., Липовац М., „Избегличка или мигрантска криза у Европи – безбедносне импликације и изазови“, Зборник радова: *Ризици и безбедносне пријетње*, Бања Лука, 2015.

тензије, чиме отежавају интеграцију избеглица и, са друге стране, код усељеника се ствара пркос, чиме истичу разлике и приказују се другачијим него што стварно јесу.”⁴

Пракса је исувише компликована и свакако би требало очекивати праве одговоре на питање – шта чинити? Од познатих теоретичара, попут Хабермаса, добијамо радикалан одговор у којем се мигранти називају полусветом (*underclass*) који треба да се контролише само насилним средствима.⁵ Одбојност са којом се примају условљена је тиме што се у њима види не само терористичка претња, већ и претња култури, систему, хармонији, комфору и сл. Ствара се атмосфера која погоршава стање у међународним релацијама, посебно са земљама из којих мигранти долазе.

Земље кроз које мигранти пролазе такође су изложене ризицима и претњама по безбедност. То се односи и на Србију у којој се већ дуже време задржава између пет и седам хиљада миграната. Поред сукоба између мигрантских група, идентификован је и значајан број прекршаја и кривичних дела из области насиља, криминала најразличитије природе, до тешких убистава. Кријумчарење миграната и трговина људима такође су пратећа појава. Структура организованих група за кријумчарење миграната генерално је слична структурама организованих група за трговину људима. Нека истраживања указују на више начелних нивоа њиховог функционисања:

- неформално руководство које се стара о читавом процесу трговине људима и кријумчарења миграната или контролишу конкретну руту и обезбеђују њену сигурност,
- међународно повезани криминални босови који делују у земљама порекла, транзита и дестинације жртава,
- специјализовани плаћенички тимови за кријумчарење људи преко конкретних граничних зона и
- локални сарадници у одређеним релоцираним центрима којима су поверени конкретни задаци.⁶

Да се ради о врсти организованог криминала који има међународне димензије указује више примера из рада државних органа, где су полиције више европских држава (Немачка, Француска, Белгија, Грчка, Србија, Велика Британија, Норвешка, Холандија) разбиле већи број кријумчарских група. Треба напоменути да овај вид криминала има више манифестних облика и да битно утиче на безбедност земље.

⁴ Види: Малуф, Амин, *Убилачки идентитети*, Паидеа, 2003.

⁵ De Genova, Nicholas, “Migration and race in Europe: the Trans-Atlantic metastases of a post-colonial cancer”, *European Journal of Social Theory*, 2010.

⁶ Мијалковић С., Бајагић М., *Организовани криминал и тероризам*, КПА, 2012, стр. 135.

Постоје и бројне друге опасности по безбедност многих земаља међу којима је и Србија. Ово тим пре што је до недавно била у сукобима са терористима са Косова и Метохије, али и онима који су деловали у Босни и Херцеговини, јужној Србији и што су остали и даље многи изазови, ризици и претње. У заостреној политичкој ситуацији, нарочито после реинкарнације пројекта „Велика Албанија” и атмосфера око мигрантске кризе може да послужи као фактор стварања нестабилности у земљи, нарочито у ситуацији забране проласка миграната према западној Европи.

Укратко, у нашој земљи главне претње ипак остају тероризам, организовани криминал, али и велика опасност од ширења вахабизма, верске нетрпељивости, националног подвајања, екстремизма, политичког, културолошког и етничког застрањивања. Постепено уништавање Исламске државе не значи и њен нестанак. Разоткривени су планови њеног „пресељавања” на посебно, западноевропско подручје.

Пројекат стварања Балканског калифата на нашим просторима је реална опасност, при чему не смемо заборавити историјске димензије османизма и неоосманизма („Зелена трансферзала”).

ЗАКЉУЧАК

Наведено у тексту ни из далека не даје мозаичну слику о миграцијама као безбедносним изазовима, ризицима и претњама. С обзиром на дивергенцију тумачења овог феномена и различите ставове међународних субјеката по овом питању, логично је очекивати усложњавање проблема, али и повећање опасности од све учесталијих и масовнијих терористичких дејстава. Дешавања у европским земљама речито говоре о сложености безбедносне ситуације.

Ова питања могуће је сагледавати као глобални, регионални и национални проблем. Међутим, било би нужно поћи од усаглашених ставова и стандарда, али и јасних законских регулатива, што би требало да буде обавеза свих субјеката међународне заједнице, а у чему се још није отишло даље од исказивања потреба. Мада је савремена историја прожета сталним кретањем и пресељавањем великих група људи, скоро да се текуће миграције, када је у питању безбедност, не могу ни са чим упоредити. Бежањем великог броја људи са простора захваћених ратовима долази до транзиције у земље у којима ће нужно доћи до конфликта најразличитије природе, али и до све већих терористичких дејстава, поготово ако се зна да иза њих стоји и са њима живи екстремна идеологија која позива на „рат свим средствима против неверника”. Стварање и успон Исламске државе допринело је умножавању и умрежавању терористичких група и организација, али и извођењу самосталних, индивидуалних самоубилачких аката са страшним последицама. Код нас су на Косову и Метохији скоро идеални услови за ширење терористичких нуклеуса,

јер постоји утемељена база која је одобрењем Запада, посебно САД, формирана деведесетих година прошлог века. Одлазак многих (око 300 лица – по нашим изворима) на блискоисточна ратишта и повратак неких од њих, довољан су разлог за забринутост да ће са терористима инфилтрираним у мигрантске структуре успешно проводити свој крвави пир у многим земљама у којима ће се налазити.

Посебно је опасно то што иза свега стоји деструктивна идеологија екстремних исламских ментора, сходно којој је дужност сваког правоверног муслимана да се освети „крсташима” и неверницима како би се створили услови за обједињавање свих муслиманских следбеника у један – светски калифат. Ако се зна за њихов циљ да на Балкану створе калифат, онда се мора водити рачуна о стању свести, организовању и раду припадника одређених учења не само у нашој средини, већ и на територијама суседних земаља. Велики број муџахедина (око 6.000) који су након последњег рата остали у Босни и Херцеговини, стално настањених и одомаћених у бројним срединама, што је познато свим европским и америчким обавештајним службама, јесте и биће стална претња националној и регионалној безбедности, што се у више наврата потврдило. Континуирана кадровска освежавања у њиховим редовима иду у прилог овим тврдњама. Обриси Балканског калифата који се називају се у Македонији, јужној Србији, Босни и Херцеговини, утицај екстремиста и злочинаца у реализацији различитих пројеката, претња српском живљу од стране истих, као и низ других чинилаца, нужно намећу потребу адекватног одговора, пре свега од стране Републике Србије.

Постоје упутства која упућују на активности које ће се изводити на нашој територији како би се слале поруке другим земљама. Забрињава и податак који се налази у неким скоријим истраживањима да се у редовима миграната налази више хиљада обучених терориста чији је задатак да постепено „преместе” подручје деловања са Блиског истока у Европу. Инсистирање на стварању регрутних центара у Србији и региону само је део онога о чему говоре главни творци злочина, односно руководећи људи Исламске државе. Ако се зна да су још 2003. године идентификовани инструктори за обуку терориста са ових простора (БиХ, КиМ, Рашка област) и они који радикализују делове муслиманске популације у некаквим земљама, поставља се питање да ли су активности које се реализују са циљем супротстављања тероризму гарант његовом смањењу и сузбијању. Чини се, на основу досадашњих показатеља, да смо далеко до тог стања. Предуслов за успешно супротстављање тероризму је универзална сарадња свих земаља света и њихових изграђених и усавршених механизма, али и елиминација различитих, дивергентних, опречних ставова о овом питању, партикуларних интереса, неуједначених правних регулатива и слично. Такође, знање је предуслов сваке успешне борбе против тероризма.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Аврамов, Смиља, „Безбедност у XXI веку”, Зборник радова, *Симпозијума о војној науци – СИМВОН*, Институт за ратну вештину, Београд, 2011.
2. Вижак, Јакуб, *Forecasting international migration: Selected theories, models, and methods*, CEFMIR, Working Paper, 2006.
3. Лалић, Велибор, *Дефендологија*, Центар за безбједносна, социолошка и криминолошка истраживања, Бања Лука, 2007.
4. Малуф, Амин, *Убилачки идентитети*, Паидеа, Београд, 2003.
5. De Genova, Nicholas, “Migration and race in Europe: the Trans-Atlantic metastases of a post-colonial cancer”, *European Journal of Social Theory*, 2010.

ПСИХОЛОГИЈА НАТО ШИРЕЊА У РАТУ И У МИРУ

Сажетак: Сваки физички рат почиње психолошким ратом, а сваки психолошки рат стратегијама менталне манипулације које су засноване на тврдим научним законима из области неурологије, психологије, социјалне психологије и психопатологије. Полазећи од претпоставке, али и утврђене чињенице да су НАТО војна сила и банкарски светски картели у органском и логичком јединству, у овом раду покушали смо да покажемо којим се стратегијама и техникама служи оваква симбиотичка машинерија у својим походима поробљавања и пустошења готово свих земаља света. Главне технике објашњене су онолико колико дозвољава простор датог рада.

У закључку смо истакли да је добра „демистификација” техника психолошке манипулације и добро објашњење истих најбољи пут борбе против трајности њиховог успеха. Иако се ове стратегије и технике ослањају на несвесне процесе у човеку, њихово спознавање даје свима нама могућност да их антиципирамо и створимо сопствене механизме одбране.

Рад закључује расправу надом да ми управо живимо у времену великих открића и освешћеног поништавања масовних злоупотреба и обмана, поготово оних које долазе из света политичке и војне крваве силе каква је НАТО, под северноамеричком командом.

Кључне речи: психолошко условљавање, психолошка манипулација, стратегија, диверзија, НАТО.

УВОД

Будући да су психологија и психопатологија науке које, у основи, увек траже узрок догађаја или констелацију узрока догађаја, а затим постављају питање шта је био циљ одређених појава и акција, у овом раду бавићемо се психолошким механизмима које је (не)успешно користила и даље користи читава НАТО стратегија у економским ратовима (али и у мирнодопским периодима) под водством северне Америке. Америка се од једног идеалистичког пројекта насталог после Француске револуције, претворила у империјални систем који су у животу одржавали: Конгрес, банкарски лобији, „National Security State” и асистирана ратна економија, са новчаном монетом која већ скоро пола века не почива ни на чему.

¹ Проф. др Мила С. Алечковић (Француска - Србија), S.I.P.E. (Société Internationale de Psychopathologie de l'Expression), Париз.

Циљ сваког поробљавања одувек је доминација, циљ доминације је пустошење и плачкање освојеног, а циљ пустошења и плачкања богаћење и одржавање освојеног стања и статуса. Зато ми НАТО војну организацију углавном знамо по ратовима у Сомалији, Ираку, Никарагви, Авганистану, Југославији, Србији, Либији,... као и данас, на страни нових јавно прокламованих „фашиста”, у анти-руском рату и интервенцији у Украјини и Сирији. Чињеница је да је из свих ових земаља, северна Америка, током или после НАТО агресије коју је војно предводила, како год да је та агресија оправдана, прво износила националне резерве злата, било преко своје испоставе у Бриселу, било директно, тј. право у Федералну америчку банку, тзв. ФЕД.

Психолошко поверење у некадашње антинацистичке савезнике у светској геополитичкој игри одавно је изгубљено, али психолошке технике манипулације настављене су против свих оних који су се одупирали војној и економској окупацији северноамеричке империје.

За потребе синтезе и сажимања, описаћемо овде неколико главних психолошких механизма, односно један број главних психолошких стратегија коришћених (захваљујући, на жалост, стручњацима и колегама у свету који су радили на њиховој примени) од стране освајачких НАТО снага под америчком војном командом. То су:

1. Утицај на психу људи у земљама под америчком доминацијом, или тзв. „обрада колективних мозгова”,
2. Изазивање кривице код поробљених жртава,
3. Стварање услова за појаву механизма идентификације са агресором,
4. Осмишљавање и организовање диверзија у свим њиховим облицима и
5. Примена комбинованог, наизменичног „меког” и „тврдог” насиља.

ПСИХОЛОШКИ УТИЦАЈ НА ПСИХУ ЉУДИ И „ОБРАДА МОЗГОВА”

Још су древни Кинези познавали стратегије психолошког ратовања које је, први стратег Сун Цу описао у доктрини „како да се добије рат, а да се не одапне ниједна стрела”. Тридесет и пет древних кинеских стратегија изгледало је овако у аутентичном језику тога времена и обичаја:

1. „Преварити императора и прећи преко мора”
2. „Направити опсаду „wei” да би се спасао „zhao”
3. „Убити позајмљеним ножем”
4. „Чекати одморан да се непријатељ умори”
5. „Искористити пожар да би се обавила крађа”

6. „Ускомешати исток, а напасти запад”
7. „Направити нешто ни из чега”
8. „Склепати пролаз од дрвета и кришом кренути на Chencang”
9. „Посматрати пожар са супротне обале”
10. „Сакрити бодаж иза осмеха”
11. „Наместо брескве суши се шљива”
12. „Успут узети овцу”
13. „Мртво тело за душу”
14. „Планинског тигра навући у равницу”
15. „Наизглед напустити оно што желимо да достигнемо”
16. „Жртвовати циглу да би се добио комад жада”
17. „Обезглавити групу хватањем шефа”
18. „Извући дрва испод жара”
19. „Замутити воду да би се ухватила риба”
20. „Цврчак скида златну кожу”
21. „Затворити врата да би се ухватио лопов”
22. „Удружити се са удаљеним непријатељем да би се ухватио блиски непријатељ”
23. „Најавити само пролаз кроз државу Гуо, са циљем да се она окупира”
24. „Узети здраве греде и платити их трулим даскама”
25. „Циљати багрем оптужујући другу биљку”
26. „Симулирати лудило не губећи разум”
27. „Повући непријатеља на кров, а затим уклонити мердевине”
28. „Окитити осушено дрвеће вештачким цвећем”
29. „Улогу позваног преобратити у улогу госта”
30. „Стратегија лепе жене”
31. „Стратегија града отворених врата”
32. „Стратегија уношења неслоге”
33. „Свесно се повредити да би се изазвала симпатија противника”
34. „Употреба узастопних и унакрсних стратегија”
35. „Уклонити се пре него што постане прекасно”.

Погледајмо сада шта је од свега овога сачувано и употребљено у данашњим психолошким методама манипулације и ратовања.

У прву групу манипулативних психолошких техника које делују на људску психу можемо да уврстимо различите појаве, као што су:

1. Ширење одређене идеологије, наметање идеја и слике света, прозелитизам, пропаганда и рекламе, као и наметање подражавајућих модела и образаца говора и понашања

Много пре него што НАТО војна сила физички нападне неку земљу, у њој је већ одавно примењена пропагандна машинерија ширења идеологије, субкултурног материјала у виду лоших, али тенденциозних филмова, песама, рекламних симбола, агресивне моде, новокомпонованих „фестивала”, новокомпонованих „награда” за лојалне новинаре и слично. У овој фази агресије, финансијски спекулатори који раде за северноамеричку империју одрађују свој део посла, као што је то у Србији, пре почетка ратова, обавио спекулатор Сорос, купивши прво медије, а затим факултете и све корумпиране интелектуалце који су касније, заједно са политичарима, послужили као „људи од сламе”.

2. Употреба старих симбола у новом значењу и новом „паковању”

Древна стратегија „старог вина у новим чашама” има за циљ да на рачун старих и проверених емоција које су се у људском бићу давно учврстиле, несвесним путем наметне нешто сасвим супротно. Она је у Србији примењена у раној фази политичких преврата, односно у фази образовања и обучавања групе под називом „Отпор”, која је требало да постане ударна песница увођења у земљу суровог облика капитализма и „легалне” пљачке под окупацијом војне силе, после дугих и исцрпљујућих санкција. Ова групација са именом „Отпор”, у којој је свакако било и необавештених правдољубивих момака, али у којој је заправо само врх организације познавао суштину рада, идеју акције и „кореографију”, користила је као симбол стари комунистички знак стиснуте песнице, будући емотивне успомене оних који су се некада (пре увођења званичног комунизма), у Србији и у бившој Југославији, борили против сиромаштва и за социјалну правду. На тај начин, требало је да дође до несвесне и брзе мобилизације симпатија за нови програм неолибералног преврата за интерес великог капитала и „цветних револуција” које су биле задатак групе „Отпор”, а предвођене финансијским интересима политике САД. Кажњавање тадашњег председника Милошевића био је само алиби за суштину НАТО акције: економско поробљавање земље и изношење злата и сировина из ње.

3. Стратегија глупе забаве

Ово је најефикаснија стратегија психолошког и неуролошког умарања и исцрпљивања непријатеља, а базира се на перцептивном засићењу бесмислицама које стварају неуролошки умор, пасивност, немоћ, обамрлост, и, на крају, терминални сан. Тиме се постиже дезактивација непријатеља, односно заустављање сваке критике или побуне. Људи без психолошке, неуролошке или психопатолошке културе обично нису свесни да бесмислени и агресивни „забављачки” садржаји не представљају само „шунд” материјал, већ

да су они изузетно неуролошки заморни и да слабе наше когнитивне и менталне моћи.

4. Дијаболизација непријатеља

Стратегија сваког напада увек припрема терен за напад, јер да би се убио пас, потребно је прво оптужити га за беснило. Та припремна фаза пре физичког напада јесте управо дуготрајни и добро осмишљени психолошки рат са мешавином и понављањем свих техника манипулације.

5. Изолација, а затим декорикација непријатеља

Ову стратегију древни Кинези звали су „довођење планинског тигра у равницу” и користили су је у свим својим ратовима. Изолација непријатеља састоји се у његовом довођењу у простор и у ситуацију у којима се он не сналази и где је лако победити га. У међувремену, следе све технике лоботомизације и уништавања когнитивних способности противника, будући да су његове менталне одбране, после изолације, већ знатно попустиле.

6. Гурање медиокритета у јавност и политички живот и медиокритетизација јавног живота

Овај поступак очигледан је у свим земљама које су под НАТО окупацијом и где је јавни живот сведен на „шоу-биз” емисије, „ријалити програме” и остале облике гутања и поништавања егзистенцијалног времена. Сви уредници свих главних новина у таквим срединама добијају упутства да у јавност не пропуштају јаке и стручне личности, односно намерно се организују интервјуи само са оним људима који немају праве информације, или се новинарске „колумне” отварају само пажљиво изабраним полудоученим ауторима и култивисаним шарлатанима. Тако се ствара привид демократије, али уз велику опрезност да се праве информације и знања нигде не пропусте.

7. Спуштање поробљених популација у инфантилну регресију и тотална контрола са имплицитним значењем усмереним на њих: „ви не знате шта радите, али ми знамо”

Сваки облик намерног довођења појединаца и колектива у регресивно стање јесте једна од најтежих психолошких манипулација преузета из психотерапијских техника, јер у психотерапијама тешких патолошких случајева, стручно вођени метод „потапања у регресију” има свој смисао. Међутим, у јавном и политичком животу он представља недвосмислену манипулацију, а огледа се у различитим формама спуштања жртве у психологију нижег узраста: људима се обраћа таквим говором као да су мала деца, нуде им се садржаји за ниске узрасте под фирмом нечега „симпатичног”, у програмима су подстицани да и сами наступају као да су неодрасли, малоумни или дебилни, и јачају се сви облици довођења људи у потпуну зависност од система, бирањем у њихово име („Ми смо изабрали за вас”), као да они немају ни мисао, нити могућност да бирају. Као и други облици

психолошке манипулације и ове се технике ослањају највећим делом на несвесне процесе у човеку и, на жалост, могу да буду веома успешне.

8. Производња и извоз „цветних револуција” као резултат свега овога (Отпор, Пора, Кмара, Канвас итд...)

Да закључимо, доминантни механизми дејства у свим оваквим поступцима јесу: психологија класичног условљавања, емоционално условљавање, контра-условљавање, инструментално учење, моделовање понашања и систем наизменичне награде и казне.

ИЗАЗИВАЊЕ ОСЕЋАЊА КРИВИЦЕ

Најчешћи начини изазивања осећања кривице код жртава јесу:

1. Замењивање критике и бунта кривицом и
2. Замењивање критике и размишљања (интелекта) јаком емоцијом.

1. Ова стратегија у Србији је спровођена редовно кад год је под окриљем НАТО идеологије, а у извршној власти тзв. „међународног монетарног фонда” било потребно спровести неку од мера „легалног” пљачкања државе. Свако равнање према монети долара и свака наредба светског банкарског система (под вођством САД) иду увек у истом правцу извлачења сировина и зараде из поробљене земље, а то се остварује тако што се популацији преко локалних „гаулајтера” претходно усади осећај кривице: „Ви нисте довољно вредни, не радите довољно, не можете да пратите светске трендове, ваша популација је пасивна и бескорисна, пензионери примају превише и гутају државни колач, а не производе ништа, ваше здравство сувише троши, школство вам је сувише јевтино, ваша земља је пуна ратних злочинаца које мора редом да хапси, банке су вам несигурне и захтевају међународну контролу, ваше злато није у сигурним рукама и треба да га пребаците у другу земљу и слично...” Цео овај „програм” спровођен је у Србији од 2000. године до данас.

2. Други облик надјачавања размишљања и критичности емоцијама, логички је повезан са диверзијом и остварује се путем изазивања трагичних догађаја, обарања авиона, атентата, колективних драма и слично, како би се изазвала плима колективних емоција и умањила или потпуно уништила критичност људи у тренутку док се спроводи нека акција поробљавања, као што је изношење злата из окупиране земље, уништење њених банака, куповина њених стратешких ресурса и слично.

Сламање критичности путем неуролошког умарања, већ смо описали у одељку о планском наметању глупе забаве и бесмислених садржаја.

ПРОНАЛАЗЕЊЕ „ГАУЛАЈТЕРА” И ИДЕНТИФИКАЦИЈА СА АГРЕСОРОМ

За овај задатак проналажења локалних послушника, у почетку свих освајачких НАТО ратова, задужени су пре свега и пре свих банкари, јер је, као што ћемо касније видети, НАТО војна сила у директној спрези са банкарском силом. Таква симбиоза чини спој „тврде” и „меке” освајачке силе који се остварује у пару, али наизменично.

У почетку ратова на Балкану, амерички финансијски спекулатор Ђерђ Сорош био је задужен за оно што су древни Кинези звали „одсецање главе”, а то је била куповина факултета, интелектуалаца, политичара и медија.

Психолошки механизам идентификације са агресором спада у најтрагичније и најнеуспелије несвесне механизме одбране у индивидуалној равни, а састоји се у томе да се жртва идентификује са својим целатом и да несвесно (некада и полусвесно) понавља зло које је претрпела на другом и невином бићу. Једино на тај начин, несвесним путем, доживљена патња жртве бива краткотрајно ублажена и жртва привидно враћа своје повређено достојанство, али сâм овај механизам одбране је у дужем временском периоду увек неуспешан и доноси још већу патњу и бол. У колективној равни, препознатљив је код група које понављају исто зло које су саме доживеле. Добра слика тога јесте патолошка кореографија у којој бомбардована и разрушена држава Србија, по наређењу светских моћника, шаље своје трупе да бомбардују друге невинне земље.

ДИВЕРЗИЈА

У ову групу спадају следеће манипулативне стратегије, односно следећи поступци:

1. Скретање пажње на небитне догађаје, или изазивање јаких емоција да би се ослабила критичност људи

У тренутку док се у држави руши неки важан систем, или док агресор купује неку важну банку, док се погоршавају услови живота пензионера и других сиромашних људи, обавезно се организују или велика славља или велике драме у виду политичких смена, погибија и атентата које треба да изазову масовне емоционалне реакције и преплаве личности и народ емотивним реакцијама, са циљем елиминисања рационалности и критике.

2. Стратегија стварања проблема за које су унапред понуђена одређена решења која одговарају сценаристи, односно агресору

Ово је древна стратегија која се састоји у намерном изазивању оних проблема који за собом повлаче решења потребна систему. Петооктобарска власт у Србији, на челу са човеком по имену М. Динкић, примењивала је

управо овакве стратегије. Да би „гаулајтери” испунили обећање дато страним финансијским лобијима и без цене предали народне банке или предузећа, потребно је да их доведу до стања стечаја и активности која пада испод нуле. Такође, овакве технике коришћене су у свим срединама и земљама где је нагло укидана социјална помоћ становништву, или где су вршене манипулације монетарног система.

3. Стратегија апроксимације и поступности, као облик диверзије у дијахронији времена

Овај метод састоји се у следећем: док се народу говори да нешто неће бити урађено, дотле се управо припрема терен да се исто то учини у будућности. У Србији је на овај начин, рецимо, постепено, корак по корак, одузимано Косово.

4. Дезинформација и интоксикација

Ова два механизма су веома слична и само условно припадају групи диверзија у оној мери у којој је свака лаж и свака обмана увек скретање пажње са истине и суштине.

КОМБИНОВАНО И НАИЗМЕНИЧНО „МЕКО” И „ТВРДО” НАСИЉЕ

Војни део НАТО снага и „меки” део банкарске диктатуре чине готово увек офанзивни и симбиотички пар, јер, у суштини, све организације, НАТО, ЦИА и ФЕД (Федерална банка САД) увек делују јединствено.

Већ је речено да је НАТО војна сила у директној спреси са банкарском силом светских картела. НАТО агресије и служе само зато да одрже и читавом свету наметну пропали папирни долар као међународно средство плаћања. Брак НАТО војске и банкарске диктатуре чини спој „тврде” и „меке” освајачке силе који се увек остварује у пару, али наизменично, јер је смена „меког” и „тврдог” насиља најбољи начин сламања личности или колектива, држава, група и народа. Жртва, у оваквом случају, не може да заузме јединствену стратегију борбе, него стално мења курс одбране, а такво изазвано анксиозно стање је веома вешто и подмукло збуњује и значајно слаби све њене снаге за борбу.

ЗАКЉУЧАК

Сваки физички рат почиње психолошким ратом, а сваки психолошки рат стратегијама менталне манипулације које су засноване на „тврдим” научним законима из области неурологије, психологије, социјалне психологије и психопатологије. Полазећи од претпоставке, али и утврђене чињенице да су НАТО војна сила и банкарски светски картели у органском и логичком

јединству, у овом раду покушали смо да покажемо којим се стратегијама и техникама служи оваква симбиотичка машинерија у својим походима поробљавања и пустошења готово свих земаља света.

Вратимо се сада на основну тврдњу ове психолошке анализе: крађе туђих ресурса и штампање лажног папирног новца, као и бројне психолошке технике манипулације усмртили су више људи током последња два века него сви класични војни ратови који су за то време вођени. Северноамеричка економија већ дуго је асистирана ратна економија, јер сваки рат који северна Америка води јесте рат за очување и спасавање посрнулог долара. Спољна политика САД која се, поред физичког, без престанка служи психолошким насиљем и психолошким манипулацијама, без обзира на демократске стандарде на које се САД стално позивају, управо је највећа претња безбедности читавог човечанства.

НАТО војна сила и банкарска диктатура светских картела под водством САД налазе се на истом плану борбе и учествују у истим офанзивама. Њихова психологија напада, окупације, стварање претњи, страха и кривице, проналажење саучесника и сарадника, а, у завршној фази, наметање модела живота и обрађивање свести појединаца и народа, спроводе се путем злоупотребе озбиљних психолошких и психопатолошких закона.

Али, ове психолошке технике, тј. чврсти закони науке који су деценијама политички злоупотребљавани, данас, захваљујући раду стручњака који их „демистификују” и објашњавају, имају све мање успеха.

За очекивати је да ће у блиској будућности Русија и Кина, било у оквиру БРИКС-а, било самостално, захтевати једну сасвим другачију концепцију светске економије и тржишта. Тиме ће се насиље спекулативног новца и ратова који га деценијама одржавају, коначно привести крају.

Иако тренутна политика Србију и Републику Српску безуспешно гура у загрљај атлантиста, судбина и безбедност Србије и Републике Српске везане су искључиво за Европу Народа, за Русију и за Евроазију.

Свет који почиње да се гради на психолошком разумевању јесте свет у коме ропство лажном вредносном папиру и лажним новчаницама, економским ратовима и психолошком насиљу више неће бити могуће. У том новом свету који се помаља, људима ће бити враћено изгубљено поверење у њихову слободну вољу, у њихову слободну психу и у њихов рад и биће створена нова психологија јасног препознавања и раскринкавања сваке колективне манипулације, већ у самом покушају.

Ово би уједно било и остварење суштинске правде која, на крају великих патњи, увек, споро, али достигнуто, ступи на сцену: гениј руског војног лекара Ивана Павлова и његово откриће физиолошког и менталног механизма на коме се, у основи, заснивају све психолошке манипулације, неће више

дозволити неукима и силнима да важна научна открића политички злоупотребе против Човека.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Алечковић Николић, Мила: *Психологија идеја слободe и правде и српски национални интерес*, Институт за криминолошка и социолошка истраживања, 2007, „Мирослав”, 2014.
2. Алечковић-Николић, М.: *Скрипта из предмета Психологија и геополитика Балкана*.
3. Алечковић-Николић М.: „Геополитика тоталитарног либерализма”, у: *Психологија појмова слободe и правде и српски национални интерес*, Институт за социолошка и криминолошка истраживања (сајт: antiglobalizam.com).
4. Алечковић Николић, М.: „La Psychologie de l'après Guerre: Quels Sont les Facteurs Perturbateurs de la Reconciliation des Peuples Balkaniques; After War Psychology in the Balkans: Which are the Factors of Perturbation of the People's Reconciliation OЕСPD”, у: *Reconciliation and Human Security*, European Center for Peace and Development, editors Tahekiro Togo/Ostojic Njegoslav, Belgrade, October 27/28, 2006 ISBN 86-7236-017-6.
5. Алечковић Николић М.: „*Osnovne karakteristike psihološkog američkog rata na Kosovu, L'archetipe Historique et l'hypocrisie de la Recente Guerre Americaine au Kosovo*”, str. 147-151, štampano u *Les Balkans la Guerre du Kosovo*, str. 147, ed l. Age d Homme, dec. 2000.
6. Bataille, Yves: *La Chine et la prochaine guerre*, 2006.
7. Fouchet, Gerald: *Ка новом хладном рату Кина - Америка*, 2001.
8. Волков, Владимир: *Дезинформација – од Тројанског коња до интернета, пример Србије*, Vladimir Volkoff: *De la Désinformation*.
9. Галоа, Пјер-Мари: *Крв петрола, Ирак, Босна*; Pierre Marie Gallois: *Le sang du pétrol: l'Irak, la Bosnie, éd. l'Age d'Homme*.
10. Gallois, Pierre Marie: *Géopolitique, les voies de la puissance, éd Plon*.
11. Дугин, Александар: *Основи геополитике*.
12. Zhang Zhaodong (Занг Заодонг): ***Ко ће добити будућу рат? Who will be the next?*** China Youth Press, mars 1999. (посебно примери српског ратног искуства)
13. Zhang Zhaodong: *Када ће почети рат против нас*, PLA Publishing House, Juillet 1999.
14. Zhang Zhaodong: *Ко ће бити следећа мета?*, China Youth Press, septembre 1999.
15. Bernays, Edward: *Propaganda: Comment manipuler l'opinion en démocratie*.
16. Хан Феи Зи: *Уметност владања*, Presses de Chatelet.
17. Géré François: *La guerre psychologique (Econotica)*.
18. Чакотин, Серж (Сергеј Степанович Чакотин): *Силовање маса политичком пропагандом*.

19. Tchakotine, Serge: *Le Viol des Foules par la Propaganda politique*. Paris: Nrf, Gallimard.
20. Toffler, Aldi et Eidi: *Guerre et Contre-Guerre, Survivre au XXIe Siecle*, Fayard, 1993.
21. Чомски, Ноам: „Десет стратегија манипулације масама”, у: *Тихо оружје за мирне ратове*.
22. Кардинал Мазарен: *Приручник за политичаре*.
23. Кара Мурза Сергеј: *Како да избегнете манипулације свеићу*.
24. Мерлино, Жак: *Нису све истине о Југославији за причу*.
25. Киао Лианг (Qiao Liang) и Ванг Ксиангсуи (Wang Xiangsui) *Unrestricted Warfare, Свеопшти рат без правила*, PLA Publishing House, fevrier 1999.
26. Линдзи и Хол: *Теорије личности*.
27. Кланси, Том (Tom Clancy): *Медвед и Змај*.
28. Todd Emmanuel: *После Царства (Après l' Empire)* Gallimard, 2002.
29. Sharp, Gene: *Civilian Based Defense - a post military weapons System*.

ПАНИСЛАМИЗАМ НА БАЛКАНУ – СТАЊЕ И ПЕРСПЕКТИВЕ

Сажетак: Панисламитизам представља један од највећих безбедносних изазова у савременом свету с обзиром на то да се управо на овој идеологији темеље идеологије већине активних терористичких организација на челу са Исламском државом. Глобално гледано, један од најугроженијих региона од стране панисламиста је Балканско полуострво, иначе познато по врло сложеној безбедносној ситуацији и конфликтним међуетничким и међуверским односима који су га кроз историју оптерећивали. Експанзија панисламитизма захватила је Балкан након распада СФРЈ и почетка рата у БиХ и у међувремену је успостављена врло широка и добро организована мрежа исламских екстремиста и терориста на полуострву. С обзиром на чињеницу да балканске државе немају довољно капацитета и ресурса како би се ефективно супротставиле овом безбедносном изазову, будућност региона је врло неизвесна и вероватно ће зависити од европског одговора на панисламитичку претњу. Уколико Западна Европа у блиској будућности пронађе начин за ефикасну борбу против панисламитизма, који јој у овом тренутку недостаје, то ће се позитивно одразити и на безбедносне прилике на Балкану. У противном, будућност читавог Старог континента постаће поприште сукоба широких размера између непомирљивих идеја европског секуларизма и агресивног панисламитизма, са врло неизвесним последицама по све европске државе, као и европску цивилизацију и културу.

Кључне речи: панисламитизам, Балкан, Европа, тероризам, неоосманитизам, безбедносна претња.

УВОД

Балканско полуострво, кроз већи део своје историје, било је поприште бројних политичких конфликта и оружаних сукоба, како локалних народа, тако и великих сила које су, због специфичне и значајне геостратешке позиције овог региона, желеле да овладају њиме. Данас, када се свет поново налази на прекретници захваљујући убрзаним променама равнотеже снага у међународним односима, Балкан је опет, као и много пута до сада, у врло деликатној безбедносној ситуацији, суочен са бројним изазовима који би могли да ескалирају и створе значајне проблеме у будућности. Један од тих

¹ Доц. др Јелена Вукоичић, Факултет политичких наука, НУБЛ, Бања Лука, jelenavukoicic1@gmail.com

изазова свакако представља радикална идеологија панисламизма² која стоји иза највећег савременог безбедносног изазова који потреса међународну заједницу – глобалног тероризма.

Панисламизам, који заправо не представља ништа друго него исламску теорију међународних односа, на Балкану је присутан веома дуго, али се успостављање мреже радикалних исламиста и терориста углавном везује за распад СФРЈ и почетак рата у Босни и Херцеговини, када је у њу дошло више десетина хиљада муџахедина из Азије и Африке како би се борили у редовима тзв. армије БиХ са циљем стварања прве исламске државе у Европи. „Логистика успостављена у периоду од 1992. до 1995. године временом се претворила у широку базу за ширење утицаја и спровођење геостратешких планова различитих исламских држава и група, од Саудијске Арабије, Ирана, Турске и неких других муслиманских земаља, до Ал-Каиде, Исламске државе и још неких терористичких организација, којима је заједнички циљ радикализација и исламизација Босне и Херцеговине, Балкана, Европе и, на крају крајева, у складу са традиционалним исламским учењем, свих оних делова света који (још) нису постали муслимански. Рат у БиХ, према томе, представљао је „одскочну даску” за продор исламског фундаментализма и тероризма на Балкан и овај феномен се у протекле две и по деценије етаблирао као једна од највећих безбедносних претњи, како на самом Балкану, тако и у Европи генерално, са територије балканских земаља. На Балкану је створена велика база подршке симпатизера Исламске државе у којој је, према неким проценама, и до 400.000 људи”.³

Како примећује Гордон Бардош, „на Балкану се пре 50 година међу исламске екстремисте могло сврстати неколико стотина појединаца око Алије Изетбеговића, а данас у овом региону има неколико стотина хиљада људи који су прихватили идеолошки и политички програм Исламске државе. С обзиром на ове бројеве, није изненађујуће да резултати одређених студија показују да по глави становника највећи број добровољаца за Исламску државу и друге

² Више о феномену панисламизма видети у: Bassam Tibi, *The Challenge of Fundamentalism: Political Islam and the New World Disorder*, University of California Press, Berkeley, 1988; Јелена Вукоичић, „Исламизам, секуларизам, тероризам – Разлози и перспективе идеолошког и политичког конфликта”, *Политика националне безбедности*, бр. 1, стр. 261-279, Институт за политичке студије, Београд, 2016; Serge Trifkovic, *The Sword of the Prophet: Islam: History, Theology, Impact on the World*, Regina Orthodox Press, Boston, MA, 2002.

³ Јелена Вукоичић, „Исламски тероризам, НАТО и САД на Балкану – Савезништво које траје”, *Безбедносни форум*, бр. 2, стр. 79-93, Евроазијски безбедносни форум, Београд, 2016, стр. 83-84. Процене о броју страних бораца у тзв. Армији БиХ варирају, и крећу се од 15.000 до 40.000 цихадиста који су дошли у Босну и Херцеговину како би се борили у цихаду против Срба; више о улози муџахедина у рату у БиХ видети у: Evan F. Kohlman, *Al-Qaida's Jihad in Europe: The Afghan-Bosnian Network*, Berg Publisher, New York, 2004.

исламистичке покрете у Сирији и Ираку долази управо са простора БиХ, Косова и Албаније”.⁴ Аутор додаје да су радикални режими, попут оног у Саудијској Арабији, инвестирали милијарде долара на Балкану, финансирајући исламистичке медије и пропаганду, као и спонзорисање едукације локалних клерика у блискоисточним школама у којима су усавршавали најекстремније интерпретације вере, па није случајност то што су вође вехабијског покрета у БиХ, од Неџада Балкана до Нусрета Имамовића, Мухамеда Порче и Билала Боснића, студирали у земљама попут Египта, Јордана, Сирије и Саудијске Арабије”.⁵

С обзиром на стратешку позицију Балканског полуострва, односно чињеницу да оно представља „капију” Европе, значај успостављања јаке инфраструктуре од великог је значаја за исламске екстремисте који Балкан доживљавају као одскочну даску за остваривање вековног муслиманског сна – освајање Старог континента и његову потпуну исламизацију. Значајно присуство муслиманског становништва у Западној Европи, његов радикализам и неуспех интеграције већ увелико компликују политичку и безбедносну ситуацију у европским земљама којима прети опасност да, корак по корак, буду освојене изнутра, захваљујући високом природном прираштају и сталном досељавању муслимана.⁶ Са друге стране, нестабилан Балкан умногоме отежава и тако компликовану безбедносну ситуацију у Европи као целини. У сваком случају, будућност Старог континента пуна је неизвесности и изазова који ће само расти у годинама које долазе. Борба за будућност Европе, без икакве сумње, водиће се на више фронтова, између осталог и на Балкану, а исход те борбе зависиће и од способности балканских држава да се изборе са панисламизмом на својим територијама.

ОСНОВЕ ПАНИСЛАМИЗМА

Панисламизам представља једну од најутицајнијих, најдинамичнијих и најопаснијих политичких идеологија у савременом свету. Суштински, панисламизам, односно идеја према којој сви муслимани треба да теже уједињењу у једну заједницу/државу, има чврсто упориште у исламу који свет дели на оне области у којима доминирају исламска вера и њене вредности – *Dar al-Islam* (кућа ислама), и оне у којима доминирају друге религије и вредносни системи – *Dar al- Harb* (кућа рата). Према традиционалном исламском учењу, циљ свих муслимана треба да буде ширење света ислама све

⁴ „Исис на Балкану подржава 400.000 људи!”, *Мондо*, 06.12.2015.

⁵ Ибид; више о тероризму на Балкану видети у: Дарко Трифуновић, Горан Стојаковић и Миленко Врачар, *Тероризам и вехабизам*, Филип Вишњић, Београд, 2011.

⁶ Више о сукобу ислама и Запада видети у: Samuel P. Huntington, “Clash of Civilisations”, *Foreign Affairs*, 1993; Семјуел Хантингтон, *Сукоб цивилизација и преобликовање новог светског поретка*, Цид, Подгорица, 2000.

дотле док он у потпуности не завлада светом из чега се види да је панисламизам заправо класична, а не модерна политичка идеологија.

Као што је то случај и са многим другим идеолошким правцима, и панисламизам обухвата велики број различитих идеја и организација са читавим спектром метода и начина деловања, али са, оно што је најважније, истим циљем, претварањем читавог света у једну глобалну исламску заједницу у којој ће већина становништва бити муслимани, а ислам се уздићи изнад свих расних, националних, етничких, културних и државних подела. С тим у вези, када се говори о овој идеологији увек треба имати на уму да пред заједничким циљем исламиста све постојеће разлике једноставно „падају у воду”. Само они крајње неупућени или недобронамерни истраживачи могу инсистирати на идеји да исламско уједињење није могуће због разлика које постоје између различитих секти (првенствено шиитских и сунитских муслимана), државних и економских система, култура и сл. Сви муслимани који своју веру схватају озбиљно (што је апсолутна већина) знају и то да је једна од основних одредаба ислама управо она која истиче да је религија једини значајан деноминатор који одређује идентитет муслимана и њихову повезаност, односно неповезаност са другима. Ислам, уосталом, и не признаје било какве друге поделе, осим оне на муслимане и немуслимане, и мушкарце и жене. Колико је овај утицај значајан широм муслиманског света може се видети на бројним примерима, између осталог и на генералном неуспеху идеје националних држава на Блиском истоку и у Африци чије муслиманске већине себе, прво и пре свега, доживљавају као припаднике исте вере и у томе проналазе свој идентитет, док је идентификација са државом и нацијом много мање присутна.⁷ Муслиманска солидарност иде много даље, а то се може видети и по јакој подршци муслиманима у зараћеним подручјима од стране њихових истоверника из различитих делова света, што се не може поредити са односима других религијских заједница.

Можда се један од најбољих примера ове солидарности може уочити ако се посматрају бројни терористички напади, почињени у Европи у последњих пар година од стране припадника и/или симпатизера Исламске државе. Чести су случајеви да су организатори и починиоци ових напада припадници друге или чак треће генерације миграната из Азије и Африке, који према земљама у којима су рођени и у којима су провели читав живот не осећају ништа осим мржње, али се зато снажно идентификују са државама у којима ни они, ни њихови преци, никада нису живели, и са чијим грађанима једино деле верску припадност. Тако, на пример, имамо случајеве напада извршених од стране француских или белгијских држављана чији су се родитељи пре више деценија доселили из Марока или Сомалије, који су своја дела прогласили одмаздом за учешће европских земаља у рату у Сирији или

⁷ Више о томе видети у: Bassam Tibi, *The Challenge of Fundamentalism: Political Islam and the New World Disorder*, University of California Press, Berkeley, 1988.

Ираку. Идеја (панисламистичке) муслиманске солидарности представља кључни концепт панисламизма, најважнији и неопходан ради разумевања ове идеологије.

Панисламизам је, иначе, идеолошки и политички веома разубуђен правац, који на моменте често делује ирационално и хаотично, што је, заправо, само привид, с обзиром на чињеницу да су темељи ове идеологије постављени пре више од хиљаду и по година, настанком ислама, и да је њен циљ врло јасно и прецизно одређен. Оно што је можда још значајније је апсолутна убеђеност исламиста у исправност њиховог циља, за који немају ни најмању сумњу да ће, једног дана, бити остварен. Чињеница да су већина њих спремни да положи живот за једну, наизглед утопистичку, идеју уосталом довољно говори о томе са каквом се претњом суочавају сви који не желе да у будућности они или њихови потомци постану део *Dar al-Islama*. Невезано за то у којој ће мери исламисти бити у стању да остваре свој циљ, оно у чему они дуги низ година успевају и што ће се наставити и у будућности јесте стварање климе страха, неизвесности и хаоса. Стална опасност од терористичких напада, раст криминала и агресивно инсистирање на промени културног пејзажа немуслиманских земаља у којима живе муслиманске мањине, као што је то случај са Западном Европом, од западноевропских друштава све више стварају бојна поља и попришта сталних сукоба на којима се више нико не осећа сигурно.

ПАНИСЛАМИЗАМ НА БАЛКАНСКОМ ПОЛУОСТРВУ

Циљ панисламизма, као што је већ истакнуто, јесте претварање читавог света у „кућу ислама”. На том путу један од свакако најзначајнијих корака је исламизација Балкана, као једна етапа у исламизацији читаве Европе. Балканско полуострво традиционално представља, геостратешки и политички, најтруснији део Старог континента, регион познат по сукобљавању великих сила и локалних држава и народа. Безбедносни изазови са којима се Балкан суочава су бројни, а један од најзначајнијих, како је већ истакнуто, свакако је идеологија панисламизма. Постоји више посебних, али међусобно зависних и повезаних разлога због којих је Балкан посебно „рањив” на исламистичку претњу:

1. На Балканском полуострву живе бројне и компактне муслиманске заједнице, које у неким државама и регионима представљају апсолутну или релативну већину, а у највећем броју балканских земаља значајне мањине. Оваква ситуација, сасвим логично, погодује стварању логистичких база за деловање исламистичких организација које у верским објектима и различитим образовним и културним институцијама непрестано раде на привлачењу и регрутацији нових симпатизера и чланова.

2. Балкан је, поред тога што је одувек био етнички и верски изузетно хетерогена целина, познат и по конфликтним односима локалних народа који су кроз историју много пута међусобно ратовали, што је довело до дубоких међунационалних и међуверских подела, као и етничких стереотипа и антагонизама који и даље оптерећују овај нестабилан регион. Последњи низ балканских ратова, оних који су пратили распад СФРЈ, обновио је старе и створио нове тињајуће конфликте и међусобно неповерење између различитих народа који деле територије и имају бројна отворена питања између себе која не успевају да реше. Великим делом ови конфликти иду управо линијом поделе између муслиманских и немуслиманских заједница, што погодује јачању панисламизма.

3. Балканске државе, невезано за то да ли су чланице ЕУ и НАТО пакта, имају хроничан проблем слабих институција, високог нивоа корупције и организованог криминала. Ниједна земља балканског региона нема стабилан и јак политички систем у оквиру којег постоје институције способне да се супротставе озбиљним безбедносним изазовима као што су панисламизам и тероризам. Додатни проблем представља чињеница да су територије најугроженије исламским екстремизмом, Босна и Херцеговина и Косово и Метохија, заправо класични протекторати којима, у великој мери, управља тзв. међународна заједница. Поред тога, и БиХ и КиМ познати су по хаотичном стању у оквиру политичких институција, изразито неефикасним правосудним системима и изузетно високим стопама криминала и корупције, чак и за балканске стандарде. Оваква ситуација, сасвим логично, погодује ширењу и јачању мреже исламских екстремиста, што и јесте случај.

4. Терористичка база, успостављена након избијања рата у Босни и Херцеговини након потписивања Дејтонског споразума наставила је да се шири и јача, што представља континуирани процес. Наиме, „након завршетка рата, на стотине муџахедина добило је држављанство БиХ и остало ту да живи, а донације богатих блискоисточних земаља које су, у великој мери, финансирале босански цихад, наставиле су да се сливају у темеље будуће „Исламске државе”, финансирајући изградње грандиозних џамија (иначе у потпуном раскораку са дотадашњом градитељском праксом балканских муслимана), исламских школа и културних центара, школовање локалних кадрова широм муслиманског света и друге врсте пропагирања веџабизма и јачања исламских темеља БиХ (између осталог и кроз финансијске инјекције појединцима и породицама који су били спремни да прихвате „исламски коректан” начин живота). Прилив новца из блискоисточних земаља наставио се и кроз бројне инвестиције, најчешће у куповину (углавном српске) земље у Федерацији БиХ, и изградњу луксузних стамбених и пословних објеката. Тешко је наћи прецизне податке о томе шта и колико поседују Арапи у БиХ, али је сигурно да се њихова улагања мере стотинама милиона долара и да непрекидно расту, при томе јачајући и свеопшти утицај богатих

блискоисточних инвеститора у сиромашној Босни и Херцеговини”.⁸ Арапске инвестиције присутне су и у другим регијама Балканског полуострва, нарочито тамо где је концентрисано муслиманско становништво, мада постоји и тенденција ширења и на немуслиманске територије.⁹

5. Велики безбедносни изазов на Балкану, који потенцијално може да ескалира у будућности, а у директној је вези са панисламизмом, је мигрантска криза. Након што су неке државе Европске уније затвориле своје границе за мигранте из муслиманских земаља Блиског истока и Централне Азије, земље на тзв. Балканској рути, као што су Грчка, Македонија, Бугарска и Србија, нашле су се у великом проблему јер је, услед њихове неспособности да спрече илегалне преласке граница, дошло до гомилања миграната. Даљи пораст броја миграната, од којих је одређен број сасвим сигурно повезан са екстремним исламским структурама, могао би да допринесе усложњавању и тако сложене безбедносне ситуације на Балкану.

Наведени фактори указују на основне разлоге ширења панисламизма у балканском региону. Досадашњи резултати балканских земаља у борби против екстремизма и тероризма углавном су разочаравајући, и државе у овом делу Европе су нажалост показале и показују и даље неспремност и неспособност да се изборе са растућом исламистичком претњом. Јачање институција би свакако био први корак ка успостављању ефективније борбе против ширења панисламизма, али у ситуацији у којој, са једне стране, лоши међуетнички и међуверски односи, а са друге, интереси великих сила, спречавају стабилизацију безбедносних прилика, тешко је очекивати да ће политичке и правосудне институције профункционисати и одлучније се суочити са безбедносним изазовима. У вези с тим, будућност панисламизма на Балкану вероватно ће зависити од позиције ове идеологије у читавој Европи, а нарочито земљама Западне Европе, које су и посебно угрожене панисламизмом и тероризмом. Другим речима, Балкан ће, када се ради о донетима идеологије панисламизма, вероватно „делити судбину” других европских земаља.

НЕООСМАНИЗАМ VS. ПАНИСЛАМИЗАМ

Панисламизам као идеологија обједињује велики број различитих организација, покрета и идеја, између којих има доктринарних разлика, као и разлика у методама и начинима деловања, али оно што је кључно у разумевању овог феномена јесте то да је циљ свих панисламиста исти и

⁸ Јелена Вукоичић, „Исламски тероризам, НАТО и САД на Балкану – Савезништво које траје”, *Безбедносни форум*, Бр. 2, Евроазијски безбедносни Форум, Београд, 2016, стр. 83-84.

⁹ Више о тероризму у БиХ видети у: Цевад Галијашевић, *Ера тероризма у БиХ*, Филип Вишњић, Београд, 2007.

подразумева потпуну исламизацију свих муслиманских, а затим и немуслиманских држава. Једна од идеологија која је врло присутна на Балкану, а која, заправо, у највећој мери представља једну од манифестација панисламизма, јесте неоосманизам. Неоосманизам се углавном посматра као спољнополитичка доктрина турске државе којом она, на различите начине, жели да прошири и ојача свој утицај на све оне земље и регионе који су некад били део Отоманског царства. Дефиниција неоосманизма као политичке идеологије, међутим, никако не би смела да стави у други план његове верске темеље, односно чињеницу да је неоосманизам, прво и пре свега, једна од верзија панисламизма. На сличан начин како то чине Саудијска Арабија, Иран и неке друге муслиманске земље, и Турска, на различите начине, путем неоосманизма заправо ради на пропагирању и ширењу исламских вредности и циљева, што и јесте суштина панисламизма.

Према речима Мирољуба Јевтића, „ако покушамо да анализирамо те догађаје и политику (спољну политику Турске у земљама које су некада биле део Отоманског царства, прим. Ј. В.) постаје јасно да Турска ојачава утицај на регион где је некада била суверен, односно контролор *dar al-islama* (земље ислама). Нормално, нису то покушаји да се те земље уједине под турском заставом и врате под османски суверенитет, већ се утицај остварује на други начин. Зато се Турска оштро противи именовању те политике појмом неоосманизам... Османизам упућује на насилна освајања поменутих територија, јер су све земље које су сада под знаком питања као мета неоосманизма, освојене силом у току историје. Логично је онда да се Турска боји да је неко не оптужи да жели на исти начин да поново загосподари овим просторима па одбацује назив неоосманизам и одбија да се сложи да води неоосманску политику. Са друге стране, ако је тачно да Турска не води неоосманску политику, онда је исто тако тачно да свака помоћ муслиманима, а не Турцима, представља оно што се назива међусобна исламска солидарност, а то је једна од форми панисламизма. Без исламске солидарности нема ни панисламизма. Поготову ако та исламска солидарност иде на уштрб немуслимана. Уз све покушаје да се остане вредносно неутралан и да се најдобронамерније разуме политика Турске, није могуће пренебергнути да су акти помоћи балканским муслиманима противни интересима балканских хришћана. Које треба објашњавати да је признање независности КиМ противно српским националним интересима? Које треба доказивати да је гушење Републике Српске и њено утапање у јединствену БиХ противно интересу Срба?... Са друге стране, чак и кад то није усмерено, а и не мора да буде, ка политичком уједињавању муслимана, то јесте корак ка томе. Без обзира шта Турска оваквом политиком жели да постигне, ова политика ипак доприноси остваривању класичних панисламских циљева. Шта се дешава са исламом у земљама које су захваљујући и Турској стекле независност? Узмимо нпр. КиМ. Та покрајина која је деценијама представљана као регион у коме су исламске политичке аспирације биле потиснуте у име националног јединства, сада показује процват ислама. Свуда се дижу нове џамије, деца све више иду у

верске школе, девојке се све више облаче по верским прописима. Расте стално трансформисање КиМ и осталих региона у питању у исламске државе и јасно се истиче да им је циљ и остваривање панисламских циљева, тј. стварање јединствене светске исламске државе. Исто се дешава у свим регионима које смо споменули. И то је све сасвим легално и дозвољено, јер како остваривати слободу религије ако не тако. Али, са друге стране, пораст утицаја ислама на свакодневни живот омогућава јачање и оног дела исламског покрета који има директне политичке циљеве. Све више јачају радикалне групе чији је циљ трансформисање КиМ и осталих региона у питању у исламске државе и јасно се истиче да им је циљ и остваривање панисламских циљева, тј. стварање јединствене светске исламске државе”.¹⁰

Прилагодљивост панисламизма да се уклопи у различите идеолошке и политичке матрице, све дотле док постоје јединствени циљеви, једна је од његових најважнијих карактеристика, видљива управо на примеру неоосманизма. Како истиче Дарко Танасковић, „посматран као идејни концепт и вредносни систем, неоосманизам је заправо особен идеолошки амалгам исламизма, (турског) национализма, с протезањем ка пантуркизму, и османске (империјалне) носталгије. Реч је о идеологијама које начелно и логички, са становишта порекла, природе и циљева, нису компатибилне, али је једна од специфичности неоосманизма управо у томе што оне у том самосвојном „коктелу” до неке границе неслућено успешно функционишу. „Турско-исламска синтеза” покушај је рационализације изнутра противречне идеолошке формуле неоосманизма”.¹¹

Као што је већ наведено, панисламизам у форми неоосманизма има посебан значај за Балканско полуострво због чињенице да је оно некада представљало део Отоманског царства и да је, због тога, посебно у фокусу интереса турске спољне политике. У контексту ширења панисламистичких утицаја и идеја треба посматрати и тзв. пројекат стварања „зелене трансверзале”, односно обједињавања муслиманских територија на Балкану. Турско политичко деловање у региону, усмерено на даљу исламизацију и наводну заштиту муслиманских интереса, доприноси продубљивању међуетничких и међуверских подела, радикализацији муслиманског становништва и спречавању постизања конструктивних решења на оним територијама које поседују капацитет да дестабилизују шири простор Балкана, као што су Босна и Херцеговина и Косово и Метохија. Самим тим, неоосмански панисламизам уклапа се у деструктивно деловање неких других муслиманских држава, као што су, на пример, Саудијска Арабија и Иран, али и друге блискоисточне земље, које од распада СФРЈ предано раде на ширењу

¹⁰ Мирољуб Јевтић, „Неоосманизам versus панисламизам”, *Политеиа*, бр. 2, ФПН Бања Лука, Бања Лука, 2011, стр. 41-42.

¹¹ Дарко Танасковић, „Срби пред изазовина неоосманизма”, *Политеиа*, бр. 2, ФПН Бања Лука, Бања Лука, 2011, стр. 21.

своје (панисламистичке) зоне утицаја на балканске територије насељене муслиманским становништвом.

БАЛКАН, ЕВРОПА И БУДУЋНОСТ ПАНИСЛАМИЗМА

Проблем панисламизма на Балкану нераскидиво је везан за деловање исламских екстремиста у читавој Европи. Балкан је, уосталом, због своје геостратешке позиције кроз историју представљао, а представља и данас, „капију” Европе, чега су свесни и исламисти који своју базу на полуострву, између осталог, користе и за планирање акција на Старом континенту. Оно што је најзначајније јесте чињеница да ће будућност панисламизма на Балкану несумњиво одлучујуће утицати на будућност овог феномена у другим деловима Европе и обрнуто. С обзиром на то да балканске државе у овом тренутку немају (а ни у ближој будућности вероватно неће имати) ресурсе и капацитет да се одлучно супротставе овој безбедносној претњи, европски однос према исламском екстремизму ће ултимативно одредити и судбину Балкана.

У овом тренутку Западна Европа, која је највише угрожена панисламизмом и тероризмом, показује поражавајуће резултате у борби против ових безбедносних претњи, највише због страха и неодлучности својих политичких елита либерално-демократске оријентације, чија се приврженост идеји поштовања људских права заправо претворила у заштиту права екстремиста и терориста и прећутно толерисање различитих видова исламског екстремизма. Највише због оваквог благог и неефикасног односа према исламистима, либерална демократија и губи упориште широм земаља Западне Европе, док, истовремено, националне партије све више јачају.¹² Досадашњи трендови указују на то да ће национализам, пре или касније, али свакако у блиској будућности, поразити либералну демократију у њеном европском бастиону и да ће десничарске странке постепено узимати све веће учешће у власти, што ће неминовно утицати и на промену политике према поборницима панисламизма.

Како би се одлучнија борба против панисламизма, која би сигурно била окосница политике десничарских странака када дођу на власт, одразила и на њихове земље и на балкански регион, нико са сигурношћу не може да прогнозира, али постоје два могућа сценарија оваквог развоја догађаја у будућности. Према једном, обрачун десничара са исламистима и терористима резултирао би конфликтима између већинског становништва и муслиманских мањина у оним европским државама у којима су оне значајно заступљене. Овакав конфликт могао би да се отме контроли, изазове велики број терористичких напада различитог интензитета и затим се прелије на друге

¹² Погледати: Јелена Вукоичић, „Крај (либерално-демократске) историје и нови почетак ере национализма”, *Евроазијски безбедносни форум*, eabezbednost.org.

угрожене регионе, првенствено Балкан који је, због већ наведених разлога, већ изразито угрожен. Други сценарио је далеко оптимистичнији и по њему би бескомпромисна борба против екстремиста довела под контролу овај проблем широм Европе и неутралисала деловање радикалних исламских елемената који су сада углавном слободни да планирају и спроводе своје активности. У том случају, и балкански политичари би вероватно, уз помоћ политичких елита са Запада, заузели чвршћи став према исламистима и успоставили ред и у својим државама.

Невезано за расплет политичких превирања у Западној Европи и Европској унији као заједници и ток будућих догађаја на Старом континенту, међутим, једна чињеница остаје неспорна, а то је уједно и кључни разлог који би, и код политичких елита и код становника европских и балканских земаља, требало да изазове забринутост и подстакне свест о природи исламистичке претње. Панисламизам се суштински разликује од великог броја других безбедносних изазова у смислу тога да је он и политичка идеологија и стање свести. Исламисти чврсто верују у начин живота у складу са системом вредности који је потпуно стран и у потпуности супротстављен готово свему за шта се залаже и у шта верује већинска Европа. Живот у складу са шеријатским законом, који је суштински обавеза сваког муслимана, није остварив у секуларним, правним системима европских држава, и, када се узме у обзир број муслимана који живе у Европи и статистички показатељи процентуалног раста ове заједнице, онда се види са каквим се изазовом суочава Стари континент.¹³

Борба против панисламизма, да би имала резултате, мора да се одвија на више фронтова. Када је у питању исламски тероризам, односно један облик класичног политичког насиља, онда је јасно да са њим морају да се обрачунавају полицијске и безбедносне службе. Панисламизам као идеологија је, међутим, потпуно другачији изазов и борба против њега требало би, прво и пре свега, да буде борба идејама. Када се, међутим, узме у обзир чињеница да панисламизам извире из класичних религијских, исламских извора, а да са религијом, барем у случају муслиманске заједнице, нема компромиса, постаје јасно са каквим се изазовом суочавају европске државе у којима живи значајан број муслимана. Убедити муслимане да се одрекну привржености шеријатском закону и почну да посматрају своју религију као културни, пре него политички и правни систем, делује као „немогућа мисија” и досад такви покушаји нису дали неке значајније резултате. Идеје као што су „еуро-ислам”, који би ваљда требало да представља неку мекшу и блажу, европску варијанту исламске

¹³ Погледати: Srdja Trifkovic, “Europe’s submission”, *Chronicles magazine*, December 13, 2016, chroniclesmagazine.org.

вере, делују доста неозбиљно и тешко да би могле да имају позитивног одјека у редовима муслиманске заједнице.¹⁴

Шта је онда, заправо, решење (ако оно уопште постоји) за агресивну панисламистичку идеологију питање је на које досад нико није успео да нађе одговор. Сви досадашњи либерални модели „конвенционалне” борбе против утицаја панисламизма показали су поражавајуће резултате, почевши од пропале идеје тзв. мултикултурализма, до магловитих и аматерских покушаја да се у Европи створи некаква синтетичка, „европска” варијанта ислама, звана „еуро-ислам”, и они заправо више подсећају на *reality show* него на реал-политику озбиљних држава које се суочавају са фундаменталним питањима свог дугорочног опстанка.

Након свих ових (неуспешних) покушаја неутрализације панисламистичких утицаја чини се да су европске либералне демократе заправо „дигле руке” од идеје интеграције милиона европских муслимана којима је идеја панисламизма очигледно далеко ближа од било какве идеје европских вредности и стандарда. Прећутно је прихваћено да су у Европи створена гетоизирана, паралелна друштва у којима се поштује шеријат и владају другачији културни обрасци. Дугорочно гледано, политика „затварања очију” пред проблемом само ће допринети његовој ескалацији. Оно што је сасвим сигурно је то да Европа не сме да дозволи да се, под маском наводне заштите људских права, иста масовно крше, као и да се константно, некажњено крше закони европских земаља од стране исламиста. У овом тренутку давно изговорене речи једног француског имама да је „исламски закон изнад француског закона” заиста указују на стање ствари на европском континенту. Либерално-демократске европске власти повлаче се пред агресивним панисламизмом у страху од евентуалног конфликта, а све снаге и сви ресурси усмеравају се ка спречавању терористичких напада исламиста који су постали суморна свакодневица некад стабилних и мирних европских земаља. На овај начин, ради се на спречавању последица док се, са друге стране, уопште не задире у срж проблема.

Конфликт између секуларизма и панисламизма, међутим, ни у ком случају није могуће избећи у дугорочном периоду и само је питање која ће опција донети победу у овој одсудној бици за европску будућност. Као што је већ наглашено, врло вероватан долазак националиста на власт прекинуо би праксу сталног попуштања агресивним исламистима и дао шансу Европи да се врати својим коренима и ефективно спречи своје самоуништење. Са друге стране, либерална демократија је већ показала потпуну неспособност за суочавање са проблемом панисламизма и њен остатак на власти Европу непобитно води на пут без повратка. Гурање проблема „под тепих”, што је досад била пракса европских и балканских либералних демократа, у случају да

¹⁴ Schirin Amir-Moazami, “Buried alive: Multiculturalism in Germany”, *Minorities & Migration, ISIM Review 16*, p. 23, 2005.

се таква политика настави у годинама и деценијама које долазе, на крају би увео шеријатске прописе у правне системе европских земаља, што би представљало крај Европе какву познајемо и почетак њеног претварања у Dar al-Islam.

ЗАКЉУЧАК

Панисламизам на Балкану представља један од највећих безбедносних изазова са којим се овај нестабилни европски регион суочава у савременом периоду. Значајно присуство муслиманског становништва, наслеђе бројних ратова, сиромаштво, криминал и слабе институције заједно доприносе продубљивању проблема које Балканско полуострво има са исламским екстремистима и терористима. Балканске државе, нажалост, досад нису показале довољно капацитета и озбиљности у суочавању са овом безбедносном претњом и нема индиција да ће се та ситуација мењати у догледној будућности. Са друге стране, панисламистичка мрежа на Балкану представља добро организовану парадржавну структуру која поседује људске ресурсе, финансијску моћ и стратешке циљеве, који од ње чине респектабилну безбедносну претњу која у будућности може да изазове озбиљне проблеме, не само у балканском региону, већ и у читавој Европи. Циљ панисламиста на Балкану, уосталом, нераскидиво је повезан са њиховим стратешким циљевима усмереним ка Европи као целини. Балкански исламисти и терористи повезани су са сличним структурама у другим деловима Старог континента и њихови заједнички циљеви подразумевају исламизацију читаве Европе, на чему се већ увелико и ради различитим, мирним и насилним, средствима. Из овог разлога, борба против панисламиста такође би, у идеалним условима, требало да буде заједничка, односно европска. У ситуацији у којој, међутим, Европску унију потресају њени многобројни проблеми, мало је вероватно да ће се она даље ширити на балканске земље, али и да ће, у својим оквирима, моћи да организује ефективнију борбу против тероризма. Како ће се проблеми ЕУ у будућности одржавати на Балкан и панисламизам у његовим оквирима, остаје да се види, али све што се дешавало досад, као и тренутна ситуација не дају превише разлога за оптимизам.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Amir-Moazami, Schirin, "Buried alive: Multiculturalism in Germany", *Minorities & Migration, ISIM Review* 16, 2005.
2. Вукоичић, Јелена, „Исламизам, секуларизам, тероризам – Разлози и перспективе идеолошког и политичког конфликта”, *Политика националне безбедности*, бр. 1, стр. 261-279, Институт за политичке студије, Београд, 2016.

3. Вукоичић, Јелена, „Исламски тероризам, НАТО и САД на Балкану – Савезништво које траје”, *Безбедносни форум*, бр. 2, стр. 79-93, Евроазијски безбедносни Форум, Београд, 2016.
4. Вукоичић, Јелена „Крај (либерално-демократске) историје и нови почетак ере национализма”, *Евроазијски безбедносни форум*, eabezbednost.org.
5. Галијашевић, Џевад, *Ера тероризма у БиХ*, Филип Вишњић, Београд, 2007.
6. Јевтић, Миролуб, „Неоосманизам versus панисламизам”, *Политеиа*, бр. 2, ФПН Бања Лука, Бања Лука, 2011.
7. „Исис на Балкану подржава 400.000 људи!”, *Мондо*, 06.12.2015.
8. Kohlman, Evan F., *Al-Qaida's Jihad in Europe: The Afghan-Bosnian Network*, Berg Publisher, New York, 2004.
9. Танасковић, Дарко, „Срби пред изазовина неоосманизма”, *Политеиа*, бр. 2, ФПН Бања Лука, Бања Лука, 2011.
10. Tibi, Bassam, *The Challenge of Fundamentalism: Political Islam and the New World Disorder*, University of California Press, Berkeley, 1988.
11. Trifkovic, Srdja, “Europe’s submission”, *Chronicles magazine*, December 13, 2016, chroniclesmagazine.org.
12. Trifkovic, Serge, *The Sword of the Prophet: Islam: History, Theology, Impact on the World*, Regina Orthodox Press, Boston, MA, 2002.
13. Трифуновић, Дарко, Горан Стојаковић и Миленко Врачар, *Тероризам и вехабизам*, Филип Вишњић, Београд, 2011.
14. Хантингтон, Семјуел, *Сукоб цивилизација и преобликовање новог светског поретка*, Цид, Подгорица, 2000.
15. Huntington, Samuel P., “Clash of Civilisations”, *Foreign Affairs*, 1993.

Предраг В. Ђеранић¹

ИДЕОЛОГИЈА МУСЛИМАНСКОГ БРАТСТВА – НОВИ КРОЈ ЗА ТЕРОРИЗАМ НА БАЛКАНУ

Сажетак: Постало је општепознато да је тероризам првенствено средство за реализацију политичких и геополитичких циљева, те да и они који са исламом немају апсолутно никакве везе нити им он било шта значи, користе радикалне групе и покрете, а по потреби их и стварају, како би преко њих реализовали своје, у основи економске интересе. У том контексту треба тумачити појаву Ал Каиде, а такође и тзв. Исламске државе. Идеја је моћна сила, покретачка снага, али када временом буде препозната, идеолози се труде да је иновирају, ревитализују, „преобуку”. Управо то и јесте на сцени, јер Исламска држава, као појава, наилази на осуду како хришћанских тако и исламских земаља, те је њено инсталирање на европском тлу, конкретно на Балканском полуострву, што је својевремено планирано, унапријед осуђено на неуспјех. Стога се у идеолошким „кухињама” за ширење идеје о калифату, што здушно подржавају Заливске земље у финансијском смислу, а поједине земље Запада организацијски и оперативно, праве нови „рецепти”. У том свјетлу треба гледати ревитализацију Муслиманског братства, покрета који је дуго био веома близу да буде уврштен у америчку листу терористичких организација, али је амнестиран, захваљујући капиталу Катарa, али и намјерама оних који кроје нову геополитичку мапу Блиског истока.

Кључне речи: идеологија, тероризам, Муслиманско братство, Ал Каида, Исламска држава, Балкан.

УВОД

Муслиманско братство, или Муслиманска браћа, сматра се за фундаменталистички исламски покрет, чији слоган „Куран је наш устав” указује да је противљење секуларним режимима и стварање друштва у којем се правни систем заснива на шеријату – његова идеолошка срж. Покрет је стекао присталице у многим исламским земљама, а с обзиром на то да је Муслиманско братство основано 1928. године у Египту, Египат се доживљава као центар овог покрета. Од тада су његови огранци основани у низу земаља, а кулминација сукоба Муслиманског братства са секуларном владом Египта догодила се 1979. године када је на предсједника Анвара ел Садата, након потписивања споразума са Израелом о прекиду сукоба, извршен атентат. Братство је организовало низ терористичких напада на војне и цивилне циљеве Израела и секуларних влада арапских земаља, бројни чланови ове

¹ Доц. др Предраг В. Ђеранић

организације били су добровољци у рату против совјетских трупа у Авганистану, а међу њима је, између осталих, био и Ајман ел Завахри, који ће након ликвидације Осаме бин Ладена преузети руковођење Ал Каидом. Социјална компонента за коју се залаже учинила је ову организацију популарном у значајном дијелу муслиманског свијета.

Покрет је основао Хасан ал-Бана, конзервативан и религиозан Египћанин који је био одан суфијском реду хасафија, познатима по стриктном слѣдбеништву исламских учења и дјеловања. Када се ал-Бана преселио у урбану зону Каира, видео је низ напада на исламске вриједности и норме, за што је кривио интелектуалце и покрет друштвеног ослобађања. Оснивање Муслиманског братства био је одговор на те друштвене феномене, а покрет се убрзо проширио делтом Нила. Муслиманско братство је почело надограђивати јавне услуге, па понегдје и замјењивати улогу државне скрби. Чланови покрета су пружали образовање за дјецу, јефтину медицинску скрб, финансијску помоћ и струковна образовања. Као средишта свог дјеловања користили су џамије, чиме су успјели своју поруку приближити народу.²

ИДЕОЛОГИЈА МУСЛИМАНСКОГ БРАТСТВА

Идеолог Муслиманског братства већ дуже времена је Јусуф Карадави³, предсједавајући Свјетске уније исламских учењака. Противио се дјеловању Ал Каиде и залагао за политичка средства. То је био разлог због чега су Карадави,

² Текст Ведрана Обућине *Хоће ли Муслиманско братство постати свјетска терористичка организација? О природи арапског лобирања у Вашингтону*, објављен на <http://www.advance.hr/vijesti/hoce-li-muslimansko-bratstvo-postati-svjetska-teroristicka-organizacija-o-prirodi-arapskog-lobiranja-u-washingtonu/>.

³ Др Јусуф ел-Кардави (Yūsuf al-Qaradāwī) рођен је у западном дијелу Египта, у мјесту Сафту Тураб, 9. септембра 1926. године. Основну и средњу школу завршио је на Ал-Азхару. Још као дијете у свом селу почиње напамет учити Кур'ан и с непуних десет година постаје хафиз. Ел-Кардави је један од најугледнијих исламских правника данашњице. Основно и средње образовање стиче на познатом Ал-Азхару гдје је увијек био међу најуспјешнијим; тако је средњу школу завршио као другопласирани у читавом Египту. На Ал-Азхару се уписује на факултет Усули-д-Дина који завршава 1953. као најуспјешнији од укупно 160 студената, шејх Кардави је докторирао 1973. године с највећом оцјеном. Био је оснивач и дугогодишњи декан Филозофског исламског права и исламских студија Катарског универзитета, као и директор Центра за истраживања у области Суннета и посланикове биографије. Члан је великог броја знанствених и истраживачких институција. Добитник је више знанствених признања, као што су Награда за исламску економију Исламске банке за развој, Награда предсједника Међународног исламског универзитета у Малезији за изузетна достигнућа у научном раду, те престижне међународне Награде краља Фејсала за исламске студије. Написао је више од 120 књига од којих су нека штампа у преко 20 издања. <http://m.novi.ba/clanak/3750/14?url=clanak/3750/14>. Преузето 29.09.2016. године.

и Муслиманско братство уопште, стекли америчке симпатије и потпору. Поддршка коју је у првој фази овај процес имао од САД и америчких савезника може се објаснити као дио антитерористичке кампање којом се покушао умањити идеолошки утицај Ал Каиде, те предуприједити њен даљи развој. Према наводима Срђе Трифковића, српског и америчког публицисте, стратешка одлука да се Муслиманско братство третира као амерички партнер датира још од 10. фебруара 2011. године. Само један дан пре оставке Хоснија Мубарака, Обамин директор Националне обавештајне службе Џејмс Клапер изјавио је пред Одбором за обавештајни рад Представничког дома да Муслиманско братство чине разнородне фракције: „То је веома хетерогена група, претежно секуларна, која избегава насиље и осуђује Ал Каиду као перверзију ислама”.⁴

Муслиманско братство је учествовало на изборима у Египту 2012. године, првим изборима одржаним након свргавања Хосни Мубарака, што је била последица тзв. Арапског прољећа из 2011. године. На изборима је побиједио Мохамед Морси, предсједнички кандидат Партије слободе и правде, која је политичко крило Муслиманског братства. Морси се на власти није задржао дуже од годину дана. Са власти је уклоњен војним ударом, који су подстакле САД незадовољне политичким курсом којег се Морси држао. У идеолошком смислу, он се одвијао под директном контролом Свјетске уније исламских учењака, којом предједава Карадави. Политички захтјеви који су стизали из врха Уније исламских учењака, а ишли су у правцу оснивања заједнице исламских држава (по узору на Уједињене нације), рушења владајућих режима у Саудијској Арабији, Катару, Уједињеним Арапским Емиратима (иначе савезницима САД), уништења државе Израел⁵, успостављене везе са Ираном са циљем постизања свеисламског јединства – разлози су зашто је Арапско прољеће изгубило америчку подршку. Политички захтјеви Уније исламских учењака показали су да се у односу на Ал Каиду, рад ове организације разликује само у методологији, а да су вјерско-политички и идеолошки циљеви у основи исти. Услиједили су масовни протести којима је непосредно руководио Карадави. Након слома Арапског прољећа, Карадави је избјегао најприје у Катар, а затим у Турску, гдје му је заштиту пружио турски предсједник Ердоган. Карадавију се спочитавају последице Арапског прољећа, због којих га египатско правосуђе терети за тешка кривична дјела, као што су убиства.⁶

⁴ <http://srbin.info>. Преузето 29.09.2016. године.

⁵ Карадави је издао фетву по којој је дозвољено извођење терористичких акција против Израела, фетву о забрани одласка муслимана у Источни Јерусалим и џамију Ал-Акса док је под окупацијом Израела.

⁶ <http://www.seebiz.eu/reis-kavazovic-brani-ideologa-muslimanskog-bratstva-al-qardawija/ar-100769/>. Преузето 29.09.2016. године.

Генерал Махмуд Мансур, челник Арапског удружења стратешких студија, оптужио је чланове Муслиманског братства и њихове поборнике у Турској за планирање убојства египатских личности преко Хасама. Генерал сматра да се такве кампање против Египта започињу у Турској, гдје се Египћани опћенито, а ал-Азхар посебице, описују као протуисламски.⁷

Под притиском Саудијске Арабије и Уједињених Арапских Емирата, које су Муслиманско братство прогласиле терористичком организацијом, Катар је отказао гостопримство седморици Египћана, високих руководиоца ове организације. На позив предсједника Ердогана, исти долазе у Турску. У више изјава Јусуф Карадави је (након указаног гостопримства у Катару) апострофирао Турску, као новог лидера у исламском свијету. Веома индикативна је његова изјава везана за оснивање калифата (хилафета), у којој се наводи да: „Хилафет не мора бити исте структуре као у првим вијековима, може бити федерална унија или конфедерација, може почети као ЕУ и затим се полако развијати.” Овом изјавом Карадави јасно указује да концепт доминантног утицаја Турске у границама бивше Отоманске империје представља замјену за неуспјело Арапско прољеће, односно да се ради о новом политичком пројекту у којем је остварен политички савез Турске, Уније исламских учењака и организације Муслиманско братство. Све су то разлози због којих Ердоган безрезервно подржава Муслиманско братство и противи се политици коју у Египту спроводи генерал Ел Сиси.

ПРОТИВНИЦИ И ПРИСТАЛИЦЕ ИДЕОЛОГИЈЕ

Као одговор на дјеловање Уније свјетских исламских учењака, а на иницијативу Саудијске Арабије, Уједињених Арапских Емирата и Катара, услиједило је оснивање Вијећа муслиманских мудраца. У саопштењу са оснивачке скупштине наведено је да је разлог оснивања Вијећа у чињеници да је Унија исламских учењака, која је окупљала највећи број исламских ауторитета који слиједи средњи исламски пут (термин којим се означава селефизам који промовишу Муслиманско братство и Унија исламских учењака), „сијала смутњу међу исламским земљама, мјешала се у унутрашње ствари исламских држава, подстицала народ на борбу против система у исламским државама и подржавала терористичку организацију Муслиманско братство”. За предсједника Вијећа муслиманских мудраца изабран је шејх др Абдулах Б. Бија (Мауританија, стално живи у Француској), а који је до тада обављао функцију једног од замјеника предсједника Уније исламских учењака и био један од потпредсједника Европског вијећа за фетве и истраживања. За

⁷ Текст Ведрана Обућине *Тиху Пат Египта и Турске око Муслиманског братства и Fethullaha Gulena*, <http://www.advance.hr/vijesti/tihi-rat-egipta-i-turske-okomuslimanskog-bratstva-i-fethullaha-g-lena/>.

почасног председника вијећа изабран је ректор Универзитета Ал-Азхар у Каиру др Ахмед Мохамед Тајиб.

Временом су се ставови о Муслиманском братству између Турске и земаља Залива, предвођених Саудијском Арабијом, приближили, што је дошло до изражаја током састанка Ердоган – краљ Салман, одржаног средином априла ове године у Истанбулу. У иначе пријатељској атмосфери, разлике у политичким погледима биле су присутне док се разговарало о Египту. Ердоган је замјерио Салману због подршке коју Саудијска Арабија пружа генералу Ел Сисију, на што је Салман Ердогана убјеђивао да нема разлога за бригу. По мишљењу Салмана, разлог за његово кокетирање са Сисијем крије се у намјери да уклони садашње челнике Муслиманског братства и на њихове позиције доведе своје људе, при чему настоји да сачува инфраструктуру, јер за Муслиманско братство има план да у деструкцији Европске уније замијене Исламску државу, односно да помогну Турској у напорима које улаже у том правцу.⁸ Оперативци Турске и Саудијци треба да оснаже економске, политичке и вјерске позиције вехабија који долазе из редова Муслиманског братства, а позиције ће првенствено градити економским улагањима. Ердоган се похвално изразио о плану и обећао подршку. Ревитализовано Муслиманско братство, по Салмановој замисли, директно ће водити људи из клана Судаири, што се Ердогану допало.⁹

Главни циљ Салмановог приближавања Турској је у намјери да заједно с Египтом и Турском изгради окосницу новог сунитског савеза који би проводио све важније регионалне политике.¹⁰ Лако је закључити да ће главна траса за продор Турске и Саудијске Арабије у ЕУ бити Балкан, и да ће се у идеолошком смислу ослањати на Муслиманско братство. Предвиђено је да Балкан буде главна логистичка база. У ту сврху су већ појачане донације вехабијским заједницама у Босни и Херцеговини и на Косову.¹¹ Јусуф Карадави има 90 година и потреба за смјеном генерације у Муслиманском братству је све израженија. Саудијски краљ Салман је уложио много енергије и новца у нову структуру, која би могла преузети Муслиманско братство. Нова кадрoвска инфраструктура је на Универзитету Ал-Азхар и они су ослонац клана Судаири.

⁸ <http://www.fsksrб.ru/fond-strateske-kulture/politika/erdogan-i-saudijski-kralj-salman-o-iranu-siriji-rusiji/>

⁹ <http://www.fsksrб.ru/fond-strateske-kulture/politika/erdogan-i-saudijski-kralj-salman-o-iranu-siriji-rusiji/>

¹⁰ <http://www.advance.hr/vijesti/kompleksni-odnosi-izmedu-tri-kljucna-centra-bliskog-istoka-kako-ankara-stvara-vlastitu-politiku-izmedu-rijada-i-teherana/>

¹¹ <http://www.fsksrб.ru/fond-strateske-kulture/politika/erdogan-i-saudijski-kralj-salman-o-iranu-siriji-rusiji/>

ПОЛИТИЧКА УПОТРЕБА МУСЛИМАНСКОГ БРАТСТВА НА БАЛКАНУ

Анимозитети између Куће Сауда и језгра Муслиманског братства и даље су камен спотицања и препрека да се планови краља Салмана реализују. Постоје озбиљни наговјештаји да америчка понуда за помирење турском предсједнику Ердогану подразумијева ревитализацију Муслиманског братства и политичку употребу ове организације у смислу идеолошке контроле над Блиским истоком, земљама Магреба, а свакако и Балкана.¹² Улога Муслиманског братства на Балкану огледала би се у „изгону” Руса, односно слабљењу руског политичког и економског присуства. При томе се рачуна да би муслимани сунити, који чине огромну већину муслиманске популације на Балканском полуострву, прихватили ову идеологију као потку за национални покрет. Стимулисана саудијским новцем и благонаклоним ставом Турске, идеологија Муслиманског братства могла би пронаћи чврсто упориште, првенствено у БиХ, Србији и Црној Гори.

Што се тиче терористичких акција, за којима овај покрет одавно посеже, оне се више не би могле приписати Ал Каиди и Исламској држави, планетарно познатим терористичким организацијама. Муслиманско братство, као организација, декларативно би било у функцији „борбе против обесправљености” муслимана, а фактички би основ борбе била тежња за стварањем исламског друштва. Тако би тероризам на Балкану добио нови крој, ново рухо, док би његова политичка и геополитичка инструментализација и даље била у функцији политичких и геополитичких циљева новог свјетског поретка.

ЗАКЉУЧАК

Иако наизглед дјелују компактно, главни панисламистички центри се често и дубоко разилазе у погледу методологије и динамике ширења идеологије коју протежирају. Идентична ситуација је и са Муслиманским братством. Међусобне разлике у схватању и тумачењу идеолошке основе овог покрета, али и сукоби интересних група у исламском свијету, узрок су што се оне често више баве једне другима, него „невјерницима”. Када се, при томе, имају у виду интереси корпорација, првенствено оних у енергетском сектору, што финансијски прати банкарски картел, а политички слиједе владе земаља Запада, ситуација на Блиском истоку постаје разумљива.

Идеја о стварању тзв. Исламске државе која је на Блиском истоку дала конкретан резултат у виду окупљања радикалних група уз широки спектар манипулација и метода хибридног ратовања, у значајној мјери је „потрошена”, у смислу да би се могла употријебити на Балкану као сјеме раздора између

¹² <http://www.fsksrbr.ru/fond-strateske-kulture/politika/americka-ponuda-turskoj/>

хришћана и муслимана, а све са циљем дестабилизације региона и затирања сваке могућности градње Јужног или Турског тока. Слична, иако знатно боља ситуација је са Ал Каидом. Зато се посегло за новим идејама, те је процијењено да би ревитализовано Муслиманско братство могло постати нови модел за реализацију идентичних циљева. Оно је оцијењено као прихватљиво за Балкан јер протежира националне покрете који би се наслањали једни на друге, а не интернационалну идеју о јединственој муслиманској држави.

Муслиманско братство јесте нови крој за тероризам на европском тлу, приоритетно на Балкану, а да ли ће балканске земље препознати „наручиоце послова” и да ли ће се организовано тероризму моћи супротставити, остаје да видимо.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Обућина, Ведран: *Хоће ли Муслиманско братство постати свјетска терористичка организација? О природи арапског лобирања у Вашингтону*, <http://www.advance.hr/vijesti/hoce-li-muslimansko-bratstvo-postati-svjetska-teroristicka-organizacija-o-prirodi-arapskog-lobiranja-u-washingtonu/>
2. Обућина, Ведран: *Комплексни односи између три кључна центра Блиског истока. Како Анкара ствара властиту политику између Ријада и Техерана*, <http://www.advance.hr/vijesti/kompleksni-odnosi-između-tri-ključna-centra-bliskog-istoka-kako-ankara-stvara-vlastitu-politiku-između-rijada-i-teherana/>
3. Обућина, Ведран: *Тихи рат Египта и Турске око Муслиманског братства и Фетулаха Гулена*, <http://www.advance.hr/vijesti/tihi-rat-egipta-i-turske-okomuslimanskog-bratstva-i-fethullaha-g-lena/>
4. Тихонов, Александар: *Америчка понуда Турској*, <http://www.fsksrб.ru/fond-strateske-kulture/politika/americka-ponuda-turskoj/>
5. Тихонов, Александар: *Ердоган и саудијски краљ Салман о Ирану, Сирији, Русији*, <http://www.fsksrб.ru/fond-strateske-kulture/politika/erdogan-i-saudijski-kralj-salman-o-iranu-siriji-rusiji/>
6. <http://m.novi.ba/clanak/3750/14?url=clanak/3750/14>. Преузето 29.09.2016. године
7. <http://www.seebiz.eu/reis-kavazovic-brani-ideologa-muslimanskog-bratstva-al-qardawija/ar-100769/>

Миленко Никић¹
Мила Ђурђевић

СРБИЈА НА ПУТУ МИГРАНАТА ИЗ ЕВРОПЕ У ЕВРОПУ – БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВИ

Сажетак: За две године колико траје мигрантска криза, која за Европу представља изазов без преседана, кроз Србију је прошло више од милион људи из ратом захваћених подручја. Србија је од земаља на Западно-балканској рути поднела велик, ако не и највећи терет мигрантске кризе. Са својим хуманим и одговорним приступом од самог почетка, а без јасне визије и јединственог става унутар Европске уније пољуљане Брежитом и нарастајућим национализмом, Србија се нашла у специфичној ситуацији – на путу миграната из Европе у Европу. Безбедносни изазови које је мигрантска криза поставила пред Европу, пред Србијом стоје још комплекснији. У време када је немогуће предвидети даљи развој, обим и ток миграција и када Европа махом прибегава *ad hoc* решењима, одговор на безбедносне изазове захтева беспоговорну одлучност и координацију свих надлежних цивилних служби и служби безбедности како би се негативни ефекти кризе свели на минимум.

Кључне речи: миграције, мигрантска криза, безбедност, Србија, Европска унија, кријумчарење, трговина људима.

УВОД

Незапамћени талас миграција у новијој светској историји после Другог светског рата пред Европу је поставио хуманитарне, безбедносне и економске изазове. На развој, обим и ток миграција утицали су различити фактори: безбедносна ситуација у земљама из којих потичу избеглице (Сирија, Ирак), масовна мобилизација људи из других земаља (Авганистан, Пакистан, земље Магреба, афричке земље и др.) који су се прикључили таласу миграција како би унапредили свој економски положај, као и однос Европске уније и њених држава чланица појединачно према мигрантској кризи.

Србија се, без икаквог утицаја на узроке и разлоге настанка миграторног таласа, првенствено као транзитна земља, нашла у специфичној ситуацији. Мере и активности је спроводила као да је већ пуноправна чланица Европске уније, поштујући људска права и људско достојанство, а са друге стране није могла да рачуна на подршку коју су добијале чланице Европске уније, без обзира на њихов однос према мигрантској кризи.

¹ Миленко Никић, саветник министра за рад, запошљавање, борачка и социјална питања.

Србија је једина држава на Западно-балканској рути која није подизала оградe и зидове, која подстиче дијалог са државама у региону и редовно координише своје активности са директивама Европске уније и њених институција, у складу са међународним стандардима и конвенцијама. Од самог почетка кризе, Србија је усвојила хуман и одговоран приступ према мигрантима, а без примера добре праксе у окружењу и без јасног и јединственог става Европске уније по питању миграција, спроводи мере и предузима активности са циљем ефикасног управљања мигрантском кризом, балансирајући између жеље да се помогне људима у невољи и очувања безбедности грађана Републике Србије, руководећи се, пре свега, интересима сопствених грађана.

ОДГОВОР НА МИГРАНТСКУ КРИЗУ

За две године колико траје мигрантска криза, кроз Србију је прошло више од милион људи. Са повећаним приливом миграната у Републику Србију из правца Македоније у мају 2015. године, постаје јасно да је неопходна координација свих надлежних државних органа и институција, како би се ефикасно одговорило на изазове који су се јавили на самом почетку. Влада Републике Србије је 18. јуна 2015. године образовала Радну групу на највишем нивоу за решавање проблема мешовитих миграционих токова, којом координише Министарство за рад, запошљавање, борачка и социјална питања, а у чијем саставу су представници свих релевантних државних институција и органа, који свакодневно прате и анализирају ситуацију и предлажу даље мере са циљем ефикасног управљања мигрантском кризом. У јулу 2015. године отворен је Привремени центар за прихват и регистрацију миграната у Прешеу, који током целе мигрантске кризе остаје пример успешног функционисања и управљања мигрантском кризом.

Република Србија је, од самог почетка повећаног прилива миграната, спроводила регистрацију у оквиру Прихватног центра у Прешеу, у просеку око 10.000 лица дневно. Рекордни број регистрација у 24 сата остварен је у октобру 2015. године, када је само у једном дану регистровано 13.100 лица. Суочени са масовним приливом људи, а ради што брже и ефикасније регистрације и смештаја људи у одговарајуће прихватне центре, а такође и како би се смањило време чекања и идентификовале рањиве категорије и што је пре могуће пружила адекватна помоћ мигрантима пре него што наставе пут, примењен је „холандски модел канала”. Мигранти су из правца Македоније стизали до Миратовачког поља, где су формиране групе за превоз до Прихватног центра у Прешеу. У Миратовачком пољу мигранти су се задржавали не више од два сата, а већ на тој тачки им је, по потреби, пружана неопходна лекарска помоћ, храна и склониште од неповољних временских услова. По доласку у Прешево, обављала се регистрација и ургентни смештај. Из Прихватног центра у Прешеу, након добијања потврде о регистрацији,

мигранти би настављали пут ка северу, ка земљама Европске уније. Потврда о регистрацији омогућавала им је помоћ у прихватним центрима дуж руте и дозволу за боравак и несметано кретање на територији Републике Србије у трајању од 72 сата. Након што је Мађарска затворила границу према Србији 13. септембра 2015. године, рута мења свој ток и правац и мигранти долазе до границе са Хрватском. Као резултат сарадње управа граничне полиције Србије и Хрватске, успостављен је несметан транзит миграната возом од Србије, преко Хрватске, до земаља Западне Европе.

Када је реч о структури миграната, већина лица је у првом таласу била пореклом из ратом захваћених подручја у земљама погођеним нападима Исламске државе (ИСИЛ) – Сирије и Ирака, а мањи број је долазио из Либије, Либана, Авганистана, Пакистана и земаља Магреба.

У складу са Оперативним закључцима са Самита шефова држава на Западно-балканској рути из децембра 2015. године, Србија је, како се и обавезала, обезбедила смештајне капацитете за ургентни прихват и смештај за 6.000 лица у оквиру сталних центара за азил и привремених прихватних центара дуж руте од југа ка северу земље. У прихватним центрима мигрантима је 24 сата 7 дана у недељи на располагању сва неопходна подршка и помоћ – храна, смештај, одећа, обућа, лекови, психо-социјална и здравствена заштита. Представници институција задужених за систем азила и сигурност, регистровани су мигранте, информисали их о њиховим правима, осигурали њихову безбедност и предузимали посебне мере ради спречавања кријумчарења и трговине људима.

Након затварања Западно-балканске руте у марту 2016. године, услед споразума који су потписале Европска унија и Турска, Србија се и даље суочава са приливом миграната на своју територију, највећим делом из Бугарске. Реч је углавном о економским мигрантима, који на територију Републике Србије улазе илегалним путем, не желе азил Републике Србије, већ по сваку цену желе да се домогну територије Европске уније, такође илегалним путем. Са новим правилима и Законом о азилу који усваја Мађарска, време боравка миграната у Србији се значајно продужава, па тако они сада у Србији остају и дуже од 6 месеци. Са званичним затварањем руте, положај Србије постаје изузетно специфичан – она се налази на путу миграната који из Европске уније илегално улазе у Србију, желећи да даље, такође илегалним путем, наставе пут опет ка Европској унији. Структура лица се такође значајно изменила. У овом тренутку, највећи део мигрантске популације у Србији чине лица из Авганистана и Пакистана која, углавном, неће бити у могућности да добију азил у земљама ЕУ.

БЕЗБЕДНОСНИ ИЗАЗОВИ

Како је мигрантска криза мењала свој обим, ток и структуру, тако су се мењали и безбедносни изазови за Србију. Током 2015. године, када већину миграната чине становници Сирије из ратом захваћеног подручја, хуманитарни аспект кризе заузима примат, тако да многе појаве остају незапажене или сакривене. Већ пред крај 2015. године долази до нагле промене у структури миграната. Све је више људи који ка Европи крећу у жељи за бољим животом и унапређењем свог економског положаја. Иако хуманитарни аспект кризе и даље остаје у првом плану, кријумчарење и трговина људима постаје очигледан безбедносни изазов.

Кријумчарење људи постоји откада су уведене границе и ограничење кретања. Овим „послом” су се одувек бавили криминалци и криминалне групе. Међутим, оно што ову мигрантску кризу чини специфичном јесте чињеница да у новијој историји није било забележено масовно, при томе изузетно добро организовано, кријумчарење огромног броја људи у релативно кратком временском периоду. За то време, медијска пажња у потпуности је усмерена на малолетна лица без пратње, рањиве категорије, на жртве кријумчарења, док кријумчари и њихов начин деловања и организовања, као и њихова организација, остају ван фокуса јавности, што им омогућава несметано криминално деловање.

Оно што је важно напоменути јесте да кријумчарење, иако се евидентно дешава дуж руте, не почиње ни у Турској, ни у Грчкој, Македонији, Бугарској или Србији. Кријумчарење почиње на полазној тачки путовања миграната, односно мигранти још код куће склапају договор са кријумчарима. Најважнији детаљи (цена, траса кретања, контакти, начин плаћања...) договарају се пре поласка. Тек тада почиње путовање. Лица која кријумчаре мигранте на њиховом путовању само су технички извршиоци договора који је постигнут на полазној тачки, односно у земљи порекла самог мигранта. Свој део финансијске добити остварују тек када мигранте спроведу до наредне тачке путовања. Начин плаћања услуге кријумчарима, као и комуникацијски канали на терену, до сада су се показали као готово беспрекорни. У прилог томе говори и чињеница да безбедносне службе на мигрантској рути успевају да идентификују само техничке извршиоце, а не и налогодавце и главне шефове операција.

Занимљиво је, такође, да то није никаква тајна, да се за то зна готово од самог почетка мигрантске кризе, као и да је, према незваничним проценама, на овај начин више стотина хиљада лица прешло на територију Европске уније. Упркос изузетно комплексном систему комуникације међу кријумчарима и обављеним новчаним трансакцијама ради плаћања услуге кријумчарима, у претходном периоду ниједна безбедносна служба није се могла похвалити да је разбила значајнији ланац кријумчара.

Република Србија, иако није циљна дестинација ових лица, нити они желе да остану у Србији, суочава се са извесним безбедносним ризицима које са собом носи управо кријумчарење људи. За Србију постаје значајно питање огромне количине новца коју су поједини криминалци и криминалне групе оствариле на овај начин, имајући у виду чињеницу да је највише илегалних улазака забележено на југу Србије – ко је новац прибавио и, што је још важније, за шта би тај новац могао бити употребљен, односно злоупотребљен. Несумњиво је да су групе које се баве кријумчарењем људи на територији Републике Србије повезане од раније са појединим терористичким организацијама. Додатни извор прихода, кроз кријумчарење миграната, значајно финансијски оснажује поменуте организације, које представљају озбиљну претњу по безбедност Републике Србије.

Као последица досадашњег несинхронизованог рада безбедносних служби свих европских земаља погођених мигрантском кризом, као и оних које нису директно погођене, а јављају се као „треће земље”, направљен је низ озбиљних безбедносних пропуста, који ће у будућности значајно утицати на обресе безбедносних претњи и ризика у Европи.

Овде је важно нагласити да безбедносни ризици које је поставила мигрантска криза ни у ком случају не би требало да умање значај хуманитарног аспекта кризе, односно не би требало да допринесу ширењу ксенофобије и мржње према мигрантима. У вези с тим, кључ за успешно управљање мигрантском кризом је објективно информисање, размена информација и координирани рад свих европских безбедносних служби. Када је реч о размени релевантних информација, то се, пре свега, односи на укупан број идентификованих миграната у земљи, затим на податке о имену и презимену, полу, старости, нивоу образовања итд. Наведене податке, у време интернета и савремених начина комуникације, готово да није могуће сакрити, а размена информација од значаја међу европским безбедносним службама, у великој мери утиче на смањење безбедносних ризика и омогућава правовремену реакцију на евентуалне претње. Са друге стране, ниједно људско биће не би смело да буде изманипулисано на начин да постане жртва трговине људима, а да, на тај начин, појединци или организације за себе прибаве материјалну корист.

Република Србија је од почетка мигрантске кризе инсистирала на потпуној регистрацији свих новопридошлих лица, као и на томе да им се обезбеди ургентни прихват и смештај у прихватним центрима, које су организовали и успоставили државни органи, као одговор на мигрантску кризу, чиме се уједно поштовао и хуманитарни, као и безбедносни аспект кризе. Хуманитарни аспект кризе и чињеница да су људи прошли неколико хиљада километара, као и да су на путу можда доживели непријатности, није разлог да се лица не региструју и да бораве на улици у импровизованим склоништима. Јер, управо на основу података које они поделе са званичним државним органима може им се пружити преко потребна помоћ и одговорити

на њихове потребе, које не морају бити очигледне. Регистрацијом и смештањем у регуларне прихватне центре, мигранти улазе у званични систем прихвата и, на тај начин, они су заштићени од кријумчара, као и од других видова опасности. Такође, државни органи на тај начин прибављају податке неопходне за процену размера кризе, структуре миграната и друге релевантне податке. За време њиховог боравка у прихватним центрима изузетно је важно да мигранти поштују кућни ред и да се њихово кретање регулише на начин који доприноси њиховој личној безбедности, као и безбедности локалног становништва. Сваки пропуст у организацији система пружа идеалан простор за рад криминалаца и криминалних група.

Истовремено са „спољним” безбедносним изазовима, изазваним масовним миграцијама људи, Република Србија се суочава и са одређеним „унутрашњим” безбедносним изазовима. Наиме, идентификовали смо изванредан отпор организованом раду са мигрантима у регуларним центрима, њиховој регистрацији и контролисаном кретању, пре свега од стране једног дела цивилног сектора, али и појединаца из система, који, под плаштом заштитника људских права, делују противно важећим законским регулативама, зарад своје личне користи, а неретко и зарад прибављања финансијске добити.

У сваком случају, организован приступ мигрантима, уз велику помоћ и подршку цивилног сектора у регуларним центрима, даће нам прилику да на прави начин помогнемо мигрантима, пре свега да их боље разумемо и схватимо њихове потребе. Уједно, добијамо релевантне податке о структури миграната, њиховим тежњама и циљевима, што све може бити од велике помоћи приликом планирања и осмишљавања стратегија које ће дати резултате у управљању мигрантском кризом.

Уз релевантне податке о мигрантима, можемо се запитати о томе шта је стварно за један број миграната циљ одласка у Европу, какве су могућности за већи број миграната на основу њихових способности, образовања, узраста и сл. Активним радом са људима, уз њихово профилисање и идентификацију њихових стварних потреба, врло лако се диференцирају лица која могу да остваре право на међународну заштиту од лица која су економски мигранти или нешто треће. Право на међународну заштиту, уколико је оправдано, мора бити обезбеђено свим лицима која на ту заштиту имају право у складу са међународним конвенцијама и домаћим законодавним оквиром.

У ситуацији у којој се налазимо данас, где младићи узраста од 16 до 30 година, са ниским нивоом образовања, пореклом из земаља које нису захваћене ратом, чине више од 70% миграната у Србији, поставља се питање њихове будућности и могућности интеграције у Европској унији. Досадашње искуство указује на чињеницу да је већина њих на пут кренула са кријумчарима, без довољно финансијских средстава да исплате кријумчаре. Како би исплатили пут, заједно са својом породицом ушли су у дужнички однос према кријумчарима, док су залог сами чланови породице. Дакле,

уколико лице које, уз помоћ кријумчара, не успе да испуни своје обавезе, за то плаћа цела породица у његовој земљи порекла. Према незваничним проценама, у читавој Европи до сада је идентификовано више од 100.000 лица која су на овај начин постала део кријумчарског ланца и домогла се Европе.

Сама Европа се, у последње две године, суочава са озбиљним претњама по своју безбедност. Серија терористичких напада у земљама попут Француске, Белгије, Немачке и резултати истрага које су вођене, показале су да опасност не прети толико од новопридошлица, односно од стране лица која су као мигранти дошли у Европу у великом мигрантском таласу, колико од домаћег становништва, друге, треће или пете генерације миграната, који имају држављанство тих земаља, али се услед „гетоизације” никада нису у потпуности интегрисали у ново друштво. У тренутку када се успешност интеграције у Европи, због свега наведеног, нашироко и јавно преиспитује, поставља се разложно питање на који начин ће се интеграција и социјална инклузија даље спроводити и да ли она уопште може дати резултате. Са друге стране, мигранти који у Европу стижу оптерећени дужничким ропством, без наде и изгледа за бољу будућност, лака су мета за екстремистичке идеологије, чија је заступљеност у Европи у последње две године евидентна, а коју управо пропагира велики број припадника друге или треће генерације некадашњих досељеника.

На дешавања у Европи, самим тим и на Западном Балкану, па и у Србији, у значајној мери ће утицати успешност реализације споразума који је Европска унија потписала са Турском у марту 2016. године. Влада Републике Србије наставиће одговоран и хумани приступ мигрантској кризи, али, пре свега, руководећи се интересима сопствених грађана.

Србија се нашла на својеврсној прекретници и раскршћу миграната на путу ка Европи, што је пред њу поставила безбедносни ризик – шта радити са људима који су, услед немогућности да наставе пут, принуђени да остану на територији Републике Србије, против своје воље, а не желе да уђу у азилну процедуру. Радмисија, као опција, у том случају готово да није могућа, јер са већином земаља из којих мигранти долазе Србија нема потписан уговор о радмисији. Стога се, као једина реална могућност, намеће интензиван рад са мигрантима, унапређење услова у којима они бораве у Србији на дужи период и континуирано тражење и изналажење других решења, попут асистираниг добровољног повратка у земљу порекла. Ситуацију у којој се Србија налази додатно отежава чињеница да је, у поређењу са другим земљама на Западно-балканској рути, поднела изузетно тежак терет мигрантске кризе, а да при томе, с обзиром на то да није чланица Европске уније, не може рачунати на равноправан приступ фондовима Европске уније, нити може аутоматски користити предности уговора које Европска унија потписује са појединим земљама из којих долази велики број илегалних миграната. Дипломатска офанзива у том смислу и интензивирање преговора са релевантним актерима унутар Европске уније, као и стално подсећање на Србију као примера

хуманог и одговорног приступа кризи, може допринети бољем сагледавању проблема, а, самим тим, и изналажењу системског решења.

ЗАКЉУЧАК

Оно што нас је до сада научила мигрантска криза може донекле указати на обресе потенцијалног дугорочног решења, самим тим и смањења безбедносних ризика, не само за земље на рути, већ и за читаву Европу. Јединствен и јасан став према мигрантској кризи, усвајање заједничких одлука и испуњавање преузетих обавеза кључни су фактори у том процесу. Подизање бедема и ограда, унилатерални потези појединих држава чланица Европске уније, усвајање закона који нису у складу не само са европским законима, већ и са европским вредностима, неће решити проблем. Историја нас је већ научила да бедеми и оgrade никада нису допринели решењу, већ су постали део проблема, не ограничивши га тиме на један део Европе. Максимална ангажованост ради спречавања радикализације кризе, као и јачања екстремне десничарске идеологије у Европи, такође је од пресудног значаја.

На крају, Србија, иако кризу није започела, па самим тим не може сама ни понудити решење, на путу миграната из Европе ка Европи, показала је како се тимским радом са сектором цивилног друштва и међународним и локалним хуманитарним организацијама, у сарадњи и уз подршку донатора, амбасада, Европске уније, може адекватно одговорити на изазове мигрантске кризе. Србија, која је успела да пружи подршку људима у невољи, а да то не уради на штету сопственог народа, понудила је модел сарадње и поступања у односу на кризу, који кроз рад са људима, уз тимски рад владиног и невладиног сектора, затим координисани рад свих релевантних државних органа и институција, као и безбедносних служби, доприноси истраживању стварних узрока и повода кризе, који неминовно морају довести и до потенцијалних одговора на питање – како ће се све ово завршити.

Митар Ковач¹
Бранкица Поткоњак-Лукић
Ненад Ковачевић

ПОЛИТИЧКИ УЗРОЦИ И ПОСЛЕДИЦЕ МИГРАНТСКЕ КРИЗЕ У ЕВРОПИ

Сажетак: Мигрантска криза у Европи је већином последица планираних ратова (војних интервенција и грађанских ратова) од стране водећих земаља Запада. Ти ратови реализовани у форми војних интервенција или грађанских ратова, у сваком случају су догађаји који су као бумеранг, из темеља потресли највише Европу, али и све земље које се налазе на мигрантским рутама. Осим што представљају безбедносне претње по живот становника тих држава, ти ратови социјалне услове задовољавања обичних потреба грађана чине неподношљивим. Мигрантска криза је континуирана и тих је размера да се означава често синтагмом „сеоба народа”. Последице такве мигрантске кризе су огромне у социолошком, безбедносном и политичком смислу. Оне су већ данас у многим аспектима очигледне и значајно се рефлектују на међународне односе, међудржавне односе, ЕУ, НАТО, посебно на водеће чланице ЕУ и НАТО, као што су САД, Велика Британија, Немачка и Француска. Европска Унија губи унутрашњу кохезију по питању мигрантске кризе и начина њеног решавања. НАТО и ЕУ су показале потпуну неспособност да заштите виталне интересе националних држава Европе. Последице по земље ЕУ, али и остале транзитне земље, а посебно по Републику Србију као земљу са великом флукуацијом миграната, су различите. Простор тзв. западног Балкана због неискреног односа ЕУ постаје „резерват за мигранте”. Мигрантска криза у наредним годинама може постати веома опасна безбедносна претња и значајно утицати на стабилност Републике Србије, као и на стање етничких и верских односа у њој.

Кључне речи: мигрантска криза, политички узроци, Европска унија, Србија.

УВОД

Сведоци смо перманентног угрожавања основних права на мир, слободу и заштиту територијалног интегритета и суверенитета држава широм света. Скоро да је сав труд савременог света у погледу подизања нивоа међународног уважавања, толеранције и ширења људске солидарности био узалудан. „Сеобе народа”, како водећи геополитичари називају миграције

¹ Проф. др Митар Ковач, генерал-мајор у пензији, Универзитет одбране Министарства одбране, директор Евроазијског безбедносног форума.

становништва из појединих земаља северне Африке и са Блиског истока, ову констатацију најбоље потврђују.

Интересантно је констатовати да су насилне демонстрације и грађански ратови изазивани само у државама Блиског истока и севера Африке које нису хтеле да прихвате неоколонијални положај у односу на Запад. Само су арапске државе које су биле савезнице водећих држава НАТО биле поштеђене „арапског пролећа”, али су зато у значајној мери учествовале у разбијању и дестабилизацији других арапских држава у региону. Пре свега, то су Саудијска Арабија, Уједињени Арапски Емирати, Кувајт и Катар. Посебну улогу у том процесу дестабилизације Блиског истока има Турска, пре свега у грађанском рату у Сирији.

Директна последица „арапског пролећа” је покретање вишемилионског таласа избеглица ка земаљама западне Европе, који ће довести до мигрантске кризе, односно до различитих рефлексивних појава по безбедност земаља Западне Европе, које су претежно крајњи циљ избеглица, али и по безбедност транзитних земаља кроз које избеглице морају да пролазе до свог крајњег одредишта. Показало се да колоне избеглица прате различите негативне појаве, попут организованог криминала, сукоба, тероризма и друштвених и политичких потреса у државама кроз које пролазе и у које долазе. Њихово бројније присуство у дужем периоду изазива страх и неспокојство домаћег становништва. Такви проблеми се осећају и у Србији, посебно на југу Србије, Београду и у приграничним местима ка Мађарској и Хрватској.

РАТ ЗАПАДА ЗА ЕНЕРГЕНТЕ КАО УЗРОК МИГРАНТСКЕ КРИЗЕ

Нестанак Варшавског уговора и распад СССР-а, Сједињене Америчке Државе и НАТО доживели су као победу и остварење стратешких интереса без „испаљеног метка”. То је за њих био „крај историје ратова”, опстанак једине супер силе и остварење сна о униполарном свету. Кроз насилну глобализацију и „демократизацију” непослушних држава и режима, најсуровије и без милости „газили су све пред собом”, почев од разбијања СФР Југославије, изазивања грађанских ратова у државама од Авганистана, Блиског истока, па до севера Африке.

Запад је већином био изненађен руским укључивање у рат против тероризма у Сирији и дочекао је то с неверицом и проценом да Русија неће моћи ништа озбиљно учинити, те да ће се искомпромитовати у том рату и исцрпити ресурсе, јер је оптерећена санкцијама Запада. Напротив, у том ћутању и ишчекивању Запада, Руска Федерација је успела да стратешки промени ситуацију у своју корист на глобалном и регионалном плану, те да се пред светом представи и афирмише као нова суперсила, без које се, у међународним односима, ништа више неће моћи решавати.

Након успеха руске дипломатије и војне помоћи у Сирији, САД и водеће државе НАТО почеле су да спроводе кампању коју суштински чини мноштво прљавих бесмислица о Русији, као што су: „убијају невинне цивиле у Сирији”, а после тога, „опасно упадају у ваздушни простор” Турске као чланице НАТО, „снаге Башар ел Асада примењују хемијско оружје” иако се одлично у свету зна да је хемијско оружје предато и измештено из Сирије. По сценарију перфидија из минулих грађанских ратова на простору бивше СФРЈ и Украјине, Запад је наставио са медијском кампањом чији је циљ дискредитација легалног руководства Сирије и дискредитовање и потискивање значаја и угледа Русије са Блиског истока. То је, у суштини, само „бука и бес” Запада, јер заправо ради се о томе да је америчко блефирање „рата против тероризма” пред светом обелодањено на спектакуларан начин, од стране Русије.

Рат САД-а и Велике Британије против тероризма није ништа више од циничног паравана за империјалну политику и остваривање интереса глобалистичких центара моћи. Укупан напор водећих држава НАТО специфично је усмерен на „ограничавање” Русије и Кине, као нових сила које су зауставиле насилни процес глобализације и хегемоније САД-а.² На тај начин, и формално је настала нова ера мултиполарног светског поретка. На Далеком истоку, поред Северне Кореје, САД-у смета вртоглави развој Кине и јачање њене свеукупне моћи, као и њено присуство и утицај широм света.

У периоду од последњих 70 година, хегемонија САД је већим делом обезбеђена америчком контролом над нафтом, гасом и другим ресурсима Блиског истока, кроз континуирано мешање у послове блискоисточних народа и држава, укључујући и извођење државних удара и других модела управљања кризама. Током читавог тог периода, САД су очувале стратешко партнерство са најбогатијим државама Блиског истока. Све друге државе које се нису повиновале насилној политици Запада „изгореле су у вихору грађанских ратова”, кроз различите преврате, унутрашње кризе и „арапско пролеће”.

САД су биле и остале највећи светски произвођач нафте, али и највећи потрошач. У време Другог светског рата, потрошња нафте у САД-у почела је премашивати производњу. Тај тренд се само наставио и од тада се још јаче испољава.

Амерички председник Рузвелт закључио је тајни договор са саудијским краљем Абдулом Азизом на америчком ратном броду у Црвеном мору 20. фебруара 1945. године, само један дан након што је конференција на Јалти на Криму поставила темеље новог међународног поретка, након Другог светског рата. То је масовно повећало глобалну потражњу за доларом и инспирисало поверење у америчку економију, пружајући додатну њену стабилност и углед

² Joe Quinn, Sott.net, Pet, 09 Lis 2015 19:06 UTC

у свету. Понашајући се осионо и трошећи више од могућности до шездесетих година двадесетог века, САД су створиле огроман доларски дуг, који је био знатно већи од резерви у злату. Уместо да смање потрошњу, Америка је подржала штампање долара, који је подржан „црним златом”. То је означило улазак „петро-долара” на светску позорницу и вишеструку подршку и примат у настајању САД, као светске империје.

Истовремено је ојачала непрекидна међународна потражња за доларима, а САД су могле купити нафту од Саудијаца и других произвођача, симболички само за цену „штампања долара”. Многе државе Залива са великим суфицитом пожелеле су да инвестирају своје вишкове профита од продаје нафте у економију САД-а. Зато је јасно зашто су блискоисточна нафта и корумпирани блискоисточни режими толико стратешки важни САД-у, како би „паразитирали на огромном богатству Блиског истока”, имали висок стандард и настојали да управљају свим кључним процесима у свету.

Са геополитичког становишта, видљиво је да су САД одвојене од копнене масе Евроазије великим океанима. У Евроазији се налази више од 60% светског становништва и отприлике исти толики проценат ресурса. Зато, од Другог светског рата до данас, САД ни по коју цену неће да напусте тај простор и кључне тачке Евроазије богате ресурсима. Знају да би се, у случају повлачења са тог простора, главнина светске трговине одвијала између народа на евроазијском копну, а то копно би било економски, привредни, финансијски и свеколики „центар света”. Развојем Кине, Русије и Индије смањује се простор за доминацију САД на простору Евроазије и то је извор фрустрација мегакорпорација са Запада које желе тржишта и природне ресурсе Евроазије, под својим условима.

Скоро читав 20. век главни англо-амерички циљ био је да спрече ширење утицаја Русије у Евроазији и настајање јачих регионалних сила, које могу угрозити њихове стратешке интересе. Стратешки циљеви САД и водећих сила Запада били су често увијени у идеолошке појмове, како би обезбедили подршку светског јавног мњења. Амерички и британски аналитичари и политичари истицали су опасност да, ако би се Русија развила до мере коју би јој њени ресурси и географска позиција природно допустили, тада би она са другим регионалним силама преузела доминацију на простору Евроазије, посебно данас са Кином и Индијом.

Сл. 1.: *Ново евроазијско стољеће*
(Жалим, Америко, али ти ниси укључена)³

Кад се завршио „хладни рат”, англо-америчке државе остале су без „рационалног” оправдања за наставак своје самопроглашене „хумане” улоге подржаваоца глобалног „мира” и примера „слободе и демократије”. Од пада Берлинског зида и нестанка „комунистичке претње”, „блискоисточни муслимански тероризам” већ је био, али и остао „озбиљан проблем за Америку” и нови изазов за примену силе, било где у свету где постоји неко ко се супротставља интересима САД, Велике Британије и других водећих држава НАТО. Да су озбиљне намере САД-а и Запада да се боре против терориста на Блиском истоку, не би настала и опстајала тзв. Исламска држава.

Када је 2000. године Садам Хусеин објавио да ће Ирак прихватити плаћања за ирачку нафту само у еврима, за мање од годину дана САД су нападе и окупирале ту државу мимо одлука Савета безбедности УН и противно међународном праву. Поново је, од 2003. године, нафта Ирака продавана у америчким доларима. Јасно је било да су енергенти разлог окупације Ирака, а не Садам Хусеин и некакво „хемијско оружје”, што се на крају испоставило да је обична лаж и бесмислица. Након окупације, нафтна поља Ирака су подељена и предата на коришћење западњачким нафтним компанијама. Ирак је постао страшно место за живот, натопљен крвљу недужног народа и једна заостала држава, а била је на самом врху по социјалном статусу и степену писмености и културног напретка у арапском свету.

Када погледамо Блиски исток, Авганистан, север Африке и анализирамо стратешке резерве нафте и гаса на том простору, лако се разуме и јасно види да су Русија и Кина највећи противници наставку глобалне

³ Joe Quinn, Sott. net, Pet, 09 Lis 2015 19:06 UTC.

доминације САД у свету. У новом „посредном ратовању” преко марионетских режима, водеће државе Запада почеле су да формирају, опремају, обавештајно и логистички подржавају екстремистичке и терористичке формације радикалног ислама, које често прерастају у војске нередовних цихадистичких плаћеника. Оне се могу послати за кратко време било куда где су угрожени или желе се остварити интереси првенствено САД-а и Велике Британије.

Тако се моделује и спроводи непосредна америчка присутност на Блиском истоку, нарочито после 11. септембра 2000. године, која укључује агресију и окупацију Ирака и Авганистана, бомбардовање Пакистана, агресију и грађански рат у Либији, грађански рат у Сирији и др. Све те промене и кризе биле су у функцији јачања утицаја на енергенте на Блиском истоку, потискивања утицаја Русије, Кине и Ирана и пребацивања кризе на Балкан, Кавказ и у централну Европу. Све је то уско повезано са англо-америчком намером да заштити петро-долар и било какву тешњу економску везу између Русије и Европе. Због тога је настала и стално се потхрањује Украјинска криза. САД посебно брине европска зависност од руског гаса или било ког другог који није под америчким утицајем. Зато је Запад учинио све да заједно са Турском, Саудијском Арабијом и неким државама Блиског истока да се Сирија “стави под контролу”, како би се објединили енергенти и из више праваца усмерили ка Европи. Тиме би Европа била потрошач нафте и гаса који је већински под контролом англо-америчких корпорација. Тиме би Русија била доведена у незавидну позицију око привредног развоја, временом би се угрозио стандард становништва уз већ предузете санкције и створили би се услови за развој и јачање унутрашњих противречности и немира. Све је то део стратегије Запада, која је усмерена на разбијање Русије, као моћне светске силе и њена фрагментација. Тиме би ресурси и тржиште Русије постали отворени за мегакорпорације и капитал са Запада.

Један од циљева државног удара у Украјини и пројектовања Украјинске кризе, био је у функцији протеривања руске Црноморске флоте са Крима, чиме би се отежала руска војна интервенција у Сирији. Русија је била врло свесна праве намере Запада и заштитила народ и изворну историјску територију и омогућила Криму повратку у окриље Руске Федерације. Потез Русије с Кримом је потом искоришћен од западних медија за провоцирање хистеричних реакција влада држава ЕУ, о руској намери да изврши „инвазију на Европу”. Поред ширења страха од Русије вршен је притисак на јавно мњење европских држава да се морају одрећи енергената са истока, те да се изврши диверзификација од руског гаса у будућности изградњом гасовода и нафтовода са Блиског истока преко Сирије и Турске.

Сирија је већ дуго времена савезник и Ирана и Русије те, уз Хезболлах и Палестинце, последњи пример секуларног уређења које је супротно исламском екстремизму. Као таква, сиријска влада се бори против исламског фундаментализма и екстремизма, тзв. Исламске државе и вехабијске идеологије заливских монархија, које подржавају САД и Велика Британија.

Западу не сметају ти монархистички ауторитарни режими и њих није обузела „демократизација” нити „арапско пролеће”.

Руски гасовод „Јужни ток”, којег је ЕУ отказала под притиском Вашингтона, није смео да се изгради јер је то супротно англо-америчкој енергетској стратегији за Европу. Нажалост, Бугарска није била свесна колику штету чини свом народу, а и другим народима јужне Европе. „Турски ток” ће вероватно бити искомпромитован под притиском САД, јер ће Турцима обећати све само да се тај пројекат упропасти. Најављен 2007. године, „Јужни ток” је изгледао као сигурна ствар, све до 2014. године када је ЕУ уценила Бугарску да одустане од тог пројекта. Администрација ЕУ и њени господари из Вашингтона видели су алтернативни извор у изградњи гасовода Катар – Турска који је предложен још 2002. године и који би преносио катарски гас у Турску и ЕУ. Међутим, проблем је у томе што би морао проћи кроз Сирију. Планирана рута гасовода Катар – Турска јесте један од узрока „грађанског рата” у Сирији. Башар ел Асад то није дозволио и постао је непожељан за САД, Велику Британију, Турску, Катар и Саудијску Арабију. Пожелели су да га виде мртвог, као и Гадафија у Либији. Чак су примењивали и примењују сличне лажи и компромитацију. Једна од последњих је „употреба хемијског оружја”. Као председник који им се противи, „мора остати без живота” и Запад га поставља као први услов за преговоре и „изградњу мира” по њиховој мери. Међутим, Русија доследно брани легални и легитимни поредак у Сирији и искрено се бори против тзв. Исламске државе, коју многи потхрањују са Запада и са њом имају различите аранжмане.

После одбијања саудијске понуде, Сирија се прикључила гасоводу Иран – Ирак – Сирија који би преносио гас из истог поља у Персијском заливу, са иранске стране преко Ирана, Ирака, Сирије и Либана, а затим преко Средоземног мора до Грчке. Од тада па надаље, и Катар, Саудијска Арабија и Турска, под менторством САД, прикључили су се групи држава које спроводе кампању „*Асад мора отићи!*” Те исте државе су почеле достављати цихадистима оружје како би изазвали грађански рат у Сирији 2011. године. Међутим, као резултат сукоба у Сирији, гасовод Иран – Ирак – Сирија је одгођен, а Турска је све мање поуздан партнер у изградњи тзв. „Турског тока”, али би таквим односом угрозила решавање многих других питања од њеног стратешког интереса. Зато је питање будућности како ће Ердоган вредновати и одвагати стратешке интересе.

Турска је велики потрошач руског гаса, па је турски председник Ердоган тврдио да би залихе могао потражити негде другде, а то и чини и даље кроз захтеве за уклањање Асада и кроз борбу против Курда, како би правац гасовода Катар – Турска могао постати актуелан у једном тренутку. На тај начин, извесно је да би се посветио том пројекту. Мали су изгледи да ће та опција бити изводљива.

Саудијска Арабија је, у току Сиријске кризе и санкција Запада, повећала производњу нафте како би се смањиле цене на светском тржишту. На тај начин, настојали су да што више угрозе Русију. Истовремено се изводила операција Запада ради умањења вредности руске рубље. Русија је, поред тога, остала дубоко свесна потребе за војном интервенцијом у Сирији ради борбе против тероризма и заштите виталних националних интереса.

У Сиријској кризи Израел се понаша доста резервисано, зато што Саудијска Арабија, Катар, Турска и англо-американци раде добру ствар за њих. Незахвално је и тешко предвиђати даљи ток Сиријске кризе и односа водећих сила Запада и регионалних сила на Блиском истоку. Може се очекивати да ће САД настојати да покушају са савезницима да умање утицај Русије. Када се увере да то није могуће, настојаће да траже договор кроз прецизирање зона утицаја. Тешко ће се доћи до таквог решења, али Русија је свесна потребе останка на том простору, јер је то од виталног националног интереса. Покушаће САД и Велика Британија да непрекидно клеветају и шире лажи о Русији, Сирији, кризи у Украјини, опасности ЕУ од Русије и о ширењу утицаја Русије на Балкану. Али то неће дати резултате јер Русија има пријатеље широм света и све више је цењена и поштована у свету, посебно у западној Европи.

Англо-амерички глобалистички центри моћи још су јаки, али њихова будућност никада више неће бити опредељујућа у међународним односима. Ти центри моћи већ су омражени и у државама где бораве. Багдад је недавно најавио да жели већу улогу Русије од САД-а у Ираку. То је велики непосредан знак САД-у и Западу да десет година успостављања „крваве слободе и демократије” нема подршку народа и да су свесни зла које су им донели. НАТО жели да скоро пет година пролонгира останак у Авганистану, јер је веома могуће да ће Русија дејствовати по центрима „Исламске државе” где се врши увежбавање цихадиста, који су руског порекла и намењени за извођење терористичких операција на простору Руске Федерације.

Од посебне је важности да што више људи широм света сазнаје прљаву улогу Запада и разуме манипулације које спроводе и медијски публикују. Запад упорно изједначава ИСИЛ и легалну власт у Сирији и условљава Русију да престане да подржава Асада, јер је он „крвожедни диктатор”. То је бесмислица и срамота која се шири на телевизијским каналима на Западу. Свет реалполитике је намерно скривен од јавног погледа, зато што се западни политичари боје да ће, ако се њихова недела разоткрију у јавности, доћи под удар закона и моралне осуде. То би се и десило да није медијске блокаде и дириговане уређивачке политике у медијима широм света.

Може се рећи да се последњих седамдесет година међународних односа, криза и ратова доминантно „обликује нафтом и енергентима” и да се ти ратови често називају по ресурсима због којих су и настали. Многе државе су разорене, страдали милиони људи, расељени и опустошени градови и села,

како би се омогућио приступ и контрола над нафтом, гасом и другим природним богатствима и ресурсима. Та људска похлепа „за пленом” од стране САД и водећих држава НАТО постала је ирационална и може угрозити светски мир и будућност цивилизације. То потврђују и актуелна дешавања на Блиском истоку, Далеком истоку и креирани конфликти и повучена линија поделе у Европи од Балтика до Блиског истока. Наредно време ће потврдити да ли доносиоци стратешких одлука на Западу и даље мисле да све могу остварити силом и насиљем. Треба веровати и надати се да ће схватити да Бог није оставио право нити моћ ни једној империји да загосподари светом, па то неће поћи за руком ни САД-у и њеним савезницима. Само је питање „цене” отрежњења и призивања разуму глобалистичких центара моћи на Западу.

СТАЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ У ЕВРОПСКОЈ УНИЈИ И РЕАКЦИЈЕ ЈАВНОГ МЊЕЊА

У великом броју држава ЕУ избеглице су доживљене као претња безбедности, економији, друштвеној стабилности и систему здравствене заштите, што даље имплицира оправдано нарастање непријатељства локалног становништва, односно пораст ксенофобије, расизма и јачања националних покрета, јер екстремисти међу избеглицама доносе немир, неспокој и угрожавају личну безбедност првенствено младе генерације у Европи.

Страхови народа у Европи су сасвим оправдани, јер велике миграције из арапских и исламских држава угрожавају виталне интересе слободних држава и народа. Сходно томе, многи домаћи и страни теоретичари безбедности, с пуним правом сматрају миграције, односно „мигрантску кризу”, као најзначајнију или најкрупнију последицу „арапског пролећа” и војних интервенција НАТО и његових водећих чланица, пре свега САД, Уједињеног Краљевства, Француске, Турске и Немачке. Такав однос довео је до ефекта „бумеранга” у погледу последица, управо на оне државе које су створиле највећу несрећу државама које су разарале. У том смислу, за сада САД имају најмање последице, јер је сасвим далеко као мигрантски циљ, а такође глобалистички и финансијски центри моћи и фондације имају за циљ да „американизују Европу” и да нестану националне државе, као традиционалне институције са „конзервативним” и архаичним системом вредности.

Самоспаљивање Тунижанина Мухамеда Буазизија, као протест једног очајника против насиља и корумпираности полиције и локалне власти, сматра се „стрмоглавим инцидентом”, што је синтагма коришћена од стране Ханса Тоха, наглим догађајем који је за себе везао бес великог броја обесправљених људи. Овај чин је схваћен као симбол неопходне борбе против социјалних неправди, али и као непосредни повод за колективну акцију која ће довести до друштвено-политичких промена, односно „таласа револуција” које су почеле да из корена мењају друштвено-политичко уређење појединих земаља северне

Африке и Блиског истока. Талас тзв. револуција које су почеле у Тунису, веома се брзо пренео на остале северноафричке и блискоисточне земље, и колективно се назива „арапско пролеће”. „И када се то догоди, суштински безазлена ситуација се трансмитира у време и место за деструктивну одмазду, односно у инцидент с насиљем гигантских размера“.⁴

Исходи „арапског пролећа” су различити: (1) у неким земљама војска и полиција угушиле су протесте (Судијска Арабија, Бахреин); (2) у Мароку, Јордану, Катару, Оману и Либану дошло је до политичких промена, које су задовољиле захтеве демонстраната; (3) у другима је дошло до оружаних сукоба (Јемен, Ирак) и грађанског рата (Либија и Сирија); (4) у земљама у којима су протести прво почели дошло је до расписивања избора и промене власти (Тунис и Египат). Потом је наступио талас повратка на „старе режиме”, као што је било у Египту или до грађанских ратова и страних интервенција (Либија и Сирија), без одобрења званичне власти или уз позив на војну помоћ, какав је званична власт у Сирији упутила Руској Федерацији. Турска и многе водеће земље Запада помагале су снаге оружане побуне, тзв. умерену опозицију, односно тзв. Слободну сиријску армију, захтевајући ултимативно да је једино решење да легална власт одступи, како би се довела политичка гарнитура која ће безусловно испуњавати услове Запада. При томе је пружана свеколика војна, дипломатска и политичка помоћ побуњеничким и одметничким групама, међу којима су и оне које директно спроводе тероризам и руководе се идеологијом екстремног ислама и блиско сарађују са Ал Каидом или Исламском државом.

Сл. 2: Енергетски ресурси - узрок ратова на Блиском истоку

⁴ Тох, Ханс, *Насилници*, Београд, Просвета, 1978, стр. 281.

Исламски покрети и организације су заједничким деловањем створиле тзв. Исламску државу, која не признаје државне границе и служи се најбруталнијим методама терора и терористичког деловања. Већ је очигледно да тзв. Исламске државе не би ни било без значајне логистичке и војне помоћи појединих водећих сила НАТО, које се више декларативно боре против ње. Све је више индикатора који указују на то да је Исламска држава створена са циљем да се: (1) разоре државе, које су означене као специфичне мете агресије; (2) створе нове марионетске државице; (3) униште народни демократски режими и инсталирају ненародни режими; и (4) да се у бесцење продаје нафта и гас и под посебним условима доведу водеће енергетске корпорације у поратном периоду. На том путу, једино је Сирија у дугом периоду одолевала, а уз помоћ Русије успева да постепено враћа суверенитет и национално достојанство.

Сирија је требало да пропадне, да се распарча, да се елиминише руски утицај и да се обезбеди интеграција корпорацијских капацитета нафте и гаса, како би се преко Турске Европа обезбедила тим ресурсима са Блиског истока и елиминисао руски енергетски утицај у Европи. То је стратегија САД на Блиском истоку, којом се жели маргинализовати руски утицај. Зато Русија по питању Сирије нема алтернативу, она треба да остане непосредно ту на дуге стазе, ако жели да буде светска сила, спречи притисак НАТО на својим границама и обезбеди стабилност и несметан развој своје економије на бази енергената. После Црне Горе, Сирија је остала једина поморска држава где Руска флота може имати базе и контролисати Средоземље. Трошкови и страдања Војске Руске Федерације у Сирији немају цену, јер на дуге стазе афирмишу Русију у свету, као правичну земљу која штити угрожене народе и државе. У Сирији, Русија брани своју слободу и достојанство. Тај имиџ државе праведника све се интензивније шири и у водећим државама НАТО и ЕУ.

Поред медијске пропаганде Запад више не може да сакрије истину и да Русију означава претњом. То је толико прозирно и смешно, да у ту пропаганду не верују ни режими који је креирају. И ти режими постају свеснији да је Русија доследна, да морају да је поштују и да са њом треба да разговарају на равноправној основи. Санкције Запада су реликт прошлости и треба да буду што пре укинуте, јер ће разарајуће деловати на социјалне прилике у Европи, као и на будућност ЕУ. Из их разлога, јачају национални покрети у Европи који не желе даље да слепо следе инструкције САД и неолиберални систем вредности. Због тога, ЕУ неповратно нестаје и нема перспективу.

Управо САД су агресивном стратегијом, под утицајем мегакапитала, устоличиле нестабилност у Европи, ЕУ, региону Балкана и довеле до великог броја људских жртава, избегличког таласа, економског и демографског пада и до социјалне нестабилности и страха. Страх је постао обележје живота у Европи данас, а то и јесте био циљ терориста.

Са становишта безбедности, издвајају се следеће последице „арапског пролећа”: (1) расписивање „демократских избора” у нерегуларним условима; (2) насилна смена дугогодишњих режима; (3) дестабилизација арапских и исламских држава од Авганистана до северне Африке; (4) настанак дуготрајних грађанских ратова и (5) нерешавање проблема које је иницирало „арапско пролеће”. Све наведене последице су подстакле развој и утицај екстремног ислама и настанак мигрантске кризе, што представља безбедносни ризик и претњу за многе земље северне Африке, Блиског истока и Европе.

Са аспекта безбедности европских држава, најважније последице „арапског пролећа” су: тероризам и мигрантска криза. Тероризам и мигрантска криза су тренутно два највећа ризика и претње по безбедност европских држава, али су за све земље старог континента есенција безбедносних изазова са којима су тесно повезани и свакако дубљи: политички и друштвени изазови за Европу, међу којима се посебно издвајају и следећи: (1) успон екстремизма; (2) неефикасност институција ЕУ у решавању мигрантске кризе; (3) погоршавање односа ЕУ према државама арапског света, као и према државама на балканској рути, где се толерише великоалбански пројекат и не предузимају адекватне мере од стране ЕУ. Напротив, тај пројекат се потхрањује благим или никаквим деловањем Брисела и САД.

Један не мали број теоретичара безбедности и аналитичара сматра да су миграције само једно од нових оружја за вођење савремених сукоба, односно миграције су само један концепт савременог „хибридног ратовања”. Сматра се да су миграције један од начина, односно метода остварења битних геополитичких циљева великих сила. Да су миграције дириговане и да се могу контролисати доказује и споразум између ЕУ и Турске о мигрантима. Споразум је ступио на снагу 20.03.2016. године. По основу споразума, ЕУ се обавезала да ће „убрзати” процес приступања Турске Европској унији и да ће Турској донирати 3 милијарде евра, а Турска се обавезала да ће задржати око 2.7 милиона избеглица на својој територији и да ће примити део миграната који ће бити враћени из Грчке.⁵ И једна и друга страна нису биле искрене и испољиле су вероломство према постигнутом Споразуму, тако да он нема никакву практичну функцију нити смисао.

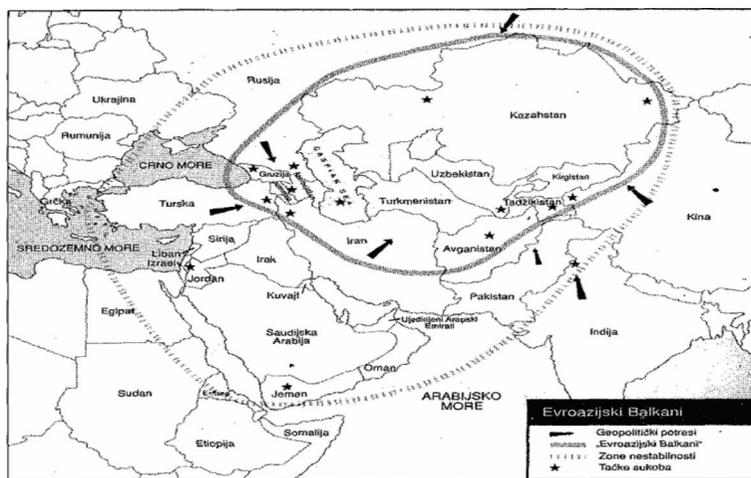
У прилог овој теорији диригованих сеоба народа иде и чињеница да мигранти из угрожених подручја не одлазе у богате земље из региона, као што су на пример: Уједињени Арапски Емирати, Саудијска Арабија, Јордан и Катар, већ искључиво у земље ЕУ. С једне стране, као да се усмеравањем „сеобе народа” ван подручја северне Африке и Блиског истока ослобађају природни ресурси од државне контроле, препуштају се великим мултинационалним корпорацијама, чије седиште је у водећим земљама Запада.

⁵ Greenhill, M. Kelly. „Migration as a Weapon in Theory and in Practice“, *Military review*, 6, 2016 (6), pp. 27-36.

Након сеобе народа успоставиће се мир кроз војно присуство и демилитаризацију и маргинализацију војних ефектива на Блиском истоку.

Тако би се трајно конфликтна подручја које је водећи амерички теоретичар глобализације Збигњев Бжежински давно означио као регионе „геополитичких потреса и нестабилности у будућности”, превела у стање контролисаног „просперитета и развоја”. Треба знати да је такозвана теорија Збигњева Бжежинског, као што се може видети на слици 1., настала у лабораторијама обавештајних служби водећих колонијалних сила Запада, које су на бази те теорије и насилне глобализације градиле тзв. нови светски поредак. Зато је теорија Збигњева Бжежинског класична инструментализована теорија и основа за примењену стратегију САД, НАТО и ЕУ. Њене рефлексије су више него очигледне, као последица стратегија и начина деловања САД и других водећих држава Запада. Са завршетком сукоба на Блиском истоку и стављањем под пуну контролу, ти центри моћи су планирали да загосподаре природним ресурсима, а Исламску државу и терористе пребаце на Кавказ и државе које се налазе у зони нестабилности (сл. 1).

С друге стране, САД желе мигрантима извршити додатни притисак на поједине „несигурне” партнере у ЕУ, односно да мигрантском кризе ослабе њихову економску, а самим тим и политичку и безбедносну моћ, како би ЕУ и друге земље условиле да под „истим барјаком”, траже решење у обуздавању, а потом у разбијању Русије. Сходно томе, логично је да већински део миграната жели трајно да се настани у економски и политички најмоћнијим земљама ЕУ, Немачкој, Француској, као и у скандинавским земљама.

Сл. 3: Предвиђања Бжежинског о безбедносно нестабилним подручјима у Евроазији⁶

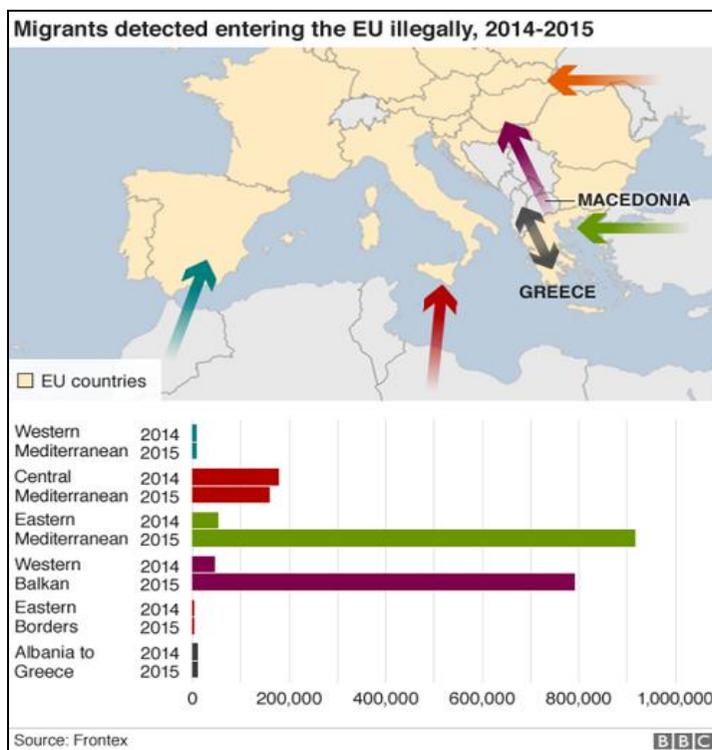
⁶ Бжежински, Збигњев, *Велика шаховска табла*, Бања Лука, Романов, 2001, стр. 118.

Теоретичари глобализације сматрају да су миграције само логичан след догађаја процеса глобализације, и да су демографска неравнотежа и неједнакост животних шанси, њихов главни узрочник. Такође, процењују и да ће 21. век бити „век миграција”, а у прилог томе истичу чињеницу да је на његовом почетку било више миграната него икада у историји, за разлику од 20. века, који је већим делом био карактеристичан по избеглицама као носиоцима миграционих процеса. Тада су избеглице са територије бивше СФРЈ и других кризних жаришта покренуле процес миграција, који је и данас актуелан, само због тешких социјалних прилика. Зато огроман број квалификованог високообразованог кадра одлази у земље Запада, додатно осиромашујући те мале и неразвијене државе, правећи од њих колоније са прљавом технологијом и простом радном снагом.

МИГРАНТСКЕ РУТЕ И ЊИХОВА ОСНОВНА ОБЕЛЕЖЈА

Сукоби који се одвијају у ослабљеним државама северне Африке, Блиског истока и централне Азије (Либија, Сирија, северни Ирак, Авганистан), приморали су милионе људи да се покрену и самим тим учине да регион југоисточне Европе постане једна од најфреквентнијих миграционих рута у Европи. Ова миграциона рута носи назив Источномедитеранска и њу углавном користе мигранти из Авганистана, Сомалије, Еритреје и Сирије. Источномедитеранска миграциона рута има два правца: (1) *Турска – Грчка – БЈР Македонија – Р. Србија – ЕУ*, познатија као „*Западнобалканска рута*” или само као „*Балканска рута*”; и 2) *Турска – Грчка – Албанија – Црна Гора – ЕУ*, уз напомену да се ретко користе Албанија и Црна Гора као транзитне земље, већ се врши директно пребацивање миграната у Италију морским рутама из избегличких кампова из Турске и Грчке. Поред ове миграционе руте, приказане су и: *Централномедитеранска* миграциона рута коју углавном користе мигранти из Либије и Нигерије, правцем: Либија – острво Лампедуза – Италија; и *Западномедитеранска* миграциона рута коју користе мигранти из Либије и Туниса, правцем: Мароко – Гибралтар – Шпанија.

У евиденцији Frontex-а постоји 8 мигрантских рута, те поред већ набројаних постоје Источногранична, Кружна рута Албанија – Грчка, Западнобалканска, Западноафричка (Западномедитеранска) и Црноморска миграциона рута.

Сл. 4: Преглед броја илегалних миграната по миграционим рутама

У 2014. години у ЕУ је било укупно 33 милиона људи или око 7% укупне популације ЕУ који нису рођени у земљама ЕУ, што имплицира да су и они у једном периоду били емигранти. У периоду од 2010. до 2013. године, око 1.4 милиона људи је емигрирало у ЕУ, али овај број се односи само на тражиоце азила и избеглице, односно људе који су ушли у ЕУ користећи регуларне миграцијске процедуре. У покушају доласка у земље ЕУ, велики број миграната је и изгубио живот. Frontex је 17.11.2016. године објавио информацију да је у периоду од 01.01. до 16.11.2016. године, само на морским мигрантским рутама, живот изгубило 4.500 миграната.

Сл. 5: Источномедитеранска рута

У току настанка и развоја мигрантске кризе, ЕУ није успела да понуди свеобухватан одговор на дату ситуацију, имајући у виду различите, често и супротстављене, ставове држава чланица. Државама југоисточне Европе био је приоритет да убрзају пролаз миграната кроз своје територије и сваки покушај ограничавања овог процеса, попут покушаја Мађарске да затвори границе, био је дочекан дипломатским реакцијама суседних земаља. Мађарска је испољила сву националну доследност и одговорност у складу са својим националним интересима. Сличним поступањем Аустрије, Словеније и Хрватске, Србија и Македонија су постале жртве мигрантске кризе. За такво стање је у великој мери одговорна Немачка, јер, у суштини, има јавни медијски став позитивног односа према мигрантима и то онима који су школовани и који су дошли са капиталом, док необразовану мигрантску популацију жели да заустави на Балкану и тамо покуша да их социјализује. Такође, тајно, преко ЕУ, пружа помоћ Мађарској, Аустрији, Словенији и Хрватској да јачају снаге и системе за контролу граница.

РЕФЛЕКСИЈЕ МИГРАНТСКЕ КРИЗЕ НА БЕЗБЕДНОСТ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Заоштреност и сукобљеност интереса појединих великих сила иде до те мере да се моделују насилне смене власти и активирају замрзнути конфликти, уз јачање верског и националног екстремизма. У том процесу, Србија и српски народ у целини ће имати велике безбедносне изазове и претње

да заштите националне интересе.⁷ Сходно томе, мисао Јована Цвијића који је својевремено рекао: „*Ко нам је крив што смо државу изградили насред царског друма*”, остаје и даље актуелна.

Односи Хрватске и Републике Србије, као и Хрватске и Мађарске, били су у кризи због миграната и њиховог преласка преко граница балканских држава. Неке земље су одлучиле да подигну „ограде”, како би зауставиле прилив миграната, почев од Мађарске, па до Словеније и Аустрије. Као последица затварања граница, појавио се кумулиран одређени број миграната који је остао „заглављен” у земљама на Западnobалканској рути. Затварањем граница и договором из фебруара 2016. године између ЕУ и Турске, смањено се број миграната у земљама ЕУ, а поготово на Западnobалканској рути, једино се њихов број повећао на морским миграционим рутама, односно Централномедитеранској и Западномедитеранској рути.

Миграције, поготово оне илегалне, имају огромне безбедносне реперкусије по државе на мигрантској рути, као и државе крајњег одредишта. Између четири и пет милиона миграната сваке године уђе у неку туђу државу, а при том број нелегалних прелазака границе варира између 30% и 50%. Оне са собом неминовно доносе и повећање опасности по домаће становништво од заразних болести, криминала и тероризма. За земљу домаћина, оне могу услед превеликог прилива јефтине радне снаге и неочекивано великих социјалних давања, представљати и извор дестабилизације њене економске сигурности. Кријумчарење миграната и трговина људима постају масовно кривично дело у земљама такозване прве мигрантске дестинације, а уједно и извор огромних нелегалних и неопорезивих прихода.⁸

Питање прихвата миграната и избеглица доводи до тензија и подела не само на нивоу међународне заједнице, већ и унутар саме ЕУ и њених водећих чланица. На састанку у Прагу, септембра 2015. године, представници такозваног „источног блока” ЕУ који чине: Мађарска, Чешка, Словачка и Пољска, одбили су план Европске комисије о „прерасподели миграната по квотама”. Мигрантска криза поделила је јавно мњење Европе. Наиме, један део јавности мигранте доживљава као опасност, имајући у виду да се миграције тумаче као разарање европског културног идентитета путем планских миграција исламског становништва ради даље исламизације Европе. Такође, ставови овог дела јавности засновани су и на страху од повећања ризика и претњи од терористичких напада, као и на повећању броја криминалних радњи и других облика насиља од стране миграната. То је већинско мишљење у Европи, које је засновано на објективним разлозима.

⁷ Ковач, Митар, *Интереси великих сила на простору Балкана*, Београд, ИСИКС 2016, 30.09., стр. 415.

⁸ Симеуновић, Драган, *Миграције као узрок политичких аномалија у Европи*, Вршац, Ирегуларне миграције, 2015 (уводно предавање).

Један од аспеката угрожавања националне безбедности Републике Србије односи се на друштвену дезорганизацију у критичним подручјима, прекид саобраћаја, блокаду граничних прелаза, нарушавање јавног реда и мира у већем обиму, сукобе полиције и миграната. Различите криминалне активности, такође, могу се довести у везу са избегличком кризом. Кључни проблем мигрантске кризе на Балкану данас јесте кријумчарење људи. Илегални преласци преко државне границе представљају повреду државног суверенитета, јер доводе у питање способност државе да успоставе контролу над својом територијом.

Мигрантска криза представља и економску претњу националној безбедности Републике Србије. Мигранти могу бити узрок економских тешкоћа и свакако да представљају терет буџету земље и утичу на снижавање цене рада у ионако економски нестабилном окружењу. Евидентно је да сиромашне и земље у транзицији, попут Републике Србије, немају довољно економских капацитета, као ни расположиве и наменске инфраструктуре да буду уточиште десетинама хиљада миграната, јер то представља латентну опасност по њихов развој, стабилност и просперитет.

С обзиром на то да је део миграната директно учествовао у ратним дејствима и да је обучен за извршење борбених дејстава у руралним и урбаним срединама, постоји реална могућност извођења појединачних терористичких акција по објектима и метама високе вредности ради изазивања страха и панике код становништва. Зато се може рећи да мигрантска криза представља претњу по националну безбедност Републике Србије. Посебно забрињавају претпоставке обавештајно-безбедносних органа водећих земаља ЕУ у погледу трајања кризе. Предвиђа се трајање кризе дуже време, у два периода: (1) *од марта до новембра 2016. године*; и (2) *од марта до новембра 2017. године*, где се очекује укупан прилив од око 3.000.000 миграната у Европу, а Република Србија би требало и даље да буде транзитна држава.

Хиљаде избеглица, азиланата и миграната, укључујући децу, путују опасном рутом преко Балкана, остају у Македонији и Србији у „клопци”, без адекватне заштите и перспективе. Пуно је индикатора који говоре у прилог тези да се „Криза са Блиског истока, преко миграната, сели на Балкан” и да ће тзв. међународна заједница у неком моменту, када се велике масе миграната „заглаве на Балкану” понудити финансијску помоћ и бенефите за владајуће националне елите пропалих држава на Балкану, да пристану да се већи број миграната смести у тим државама, посебно на тзв. Западном Балкану. У целом том процесу, због великог броја избеглица, покренуле би се и међународне институције и органи УН. На тај начин, државе Западног Балкана биле би додатно дестабилизоване и приморане да прихвате наметнуто решење. То одлично знају и планирају водеће државе Запада и припремају стратегију за то време, наредних година.

У припреми те стратегије веома снажно и прикривено учествује Немачка, под руководством Ангеле Меркел, која се декларише за права избеглица, како би имала морално оправдање да изврши притисак на државе Западног Балкана. Она је суштински прећутно подржала мере да се Мађарска, Словенија, Аустрија и Хрватска добро заштите на националним границама, како би се у активном периоду мигрантске кризе наредне године направио „резерват за мигранте на Западном Балкану”. Из тих разлога, у неколико наврата власти ЕУ су нудиле Србији финансијску помоћ да се изграде нови капацитети за прихват и смештај миграната.

Медији на Западу повремено ову стратегију потхрањују и оправдавају, како би се заштитила ЕУ, тзв. Западни Балкан учинио „резерватом за мигранте”, а те државе се дуже време или никада не би примале у ЕУ. Такође, тај простор иначе сматрају зоном традиционалног неоосманизма и турских националних интереса на Балкану. Овакво решење мигрантске кризе одговарало би САД, ЕУ, УК и Турској. Гледајући на дуже време, ислам би постао доминантан на Балкану, а руски интереси били би трајно потиснути са Балкана. Добила би се јака демографска маса исламиста за пројектоване ратове на истоку. Таквом стратегијом решавања мигрантске кризе, Србија би била угрожена више него ратом, као и њени витални национални интереси. Због тога, Србија мора да схвати да је наредна година веома битна за њену националну безбедност и да не сме дозволити да закулисаним одлукама и стратегијама Запада постане жртва мигрантске кризе.

Комесаријат за избеглице Републике Србије често посеже и за неразумним одлукама и угрожава локалне средине на мигрантској рути. Било је више немилых догађаја чије последице су биле убиства, рањавања, силовања, педофилија и слично. Не живи се безбедно ни у центру Београда, а камо ли у градовима и селима у близини граница, у захвату мигрантских рута. Тако нпр. Градско веће Зајечара није дало Комесаријату за избеглице сагласност за спровођење одлуке да се у Гамзиградској бањи отвори прихватни центар за мигранте.

Може се очекивати да се мигрантска криза настави на пролеће 2017. године већим интензитетом, при чему би се испољило поново нејединство унутар ЕУ око квота, па би Западни Балкан, као „резерват за мигранте” постао једино прихватљиво решење. То се види и по односу власти у Немачкој и другим државама централне Европе према Ромима, које константно враћају у Србију. Државе на Балканској мигрантској рути биле би угрожене, пре свега Србија и Македонија. Србија је најмање и урадила на припреми и уређењу границе на југу, ка Македонији и на југоистоку према Р. Бугарској. Помоћ коју пружају поједине европске земље у људству и заједничким патролама, као што су Аустрија и Словачка је симболична.

Одлучност Мађарске да своје границе заштити у потпуности и учини непропусним, а потом и Хрватске, директно угрожава Републику Србију у

погледу броја миграната који се у неком масовном приливу могу наћи „заглављени” на њеном простору. У таквој ситуацији, није за очекивати да ће органи ЕУ наћи разумевања да се пуне мигранти ка централној Европи. Напротив, може се очекивати да ЕУ у таквој ситуацији понуди финансијска средства, како би се мигранти задржали на простору тзв. Западног Балкана. Србија треба да буде свесна те опасности и стратегије ЕУ, у случају да Турска пусти тај велики талас миграната. То би заиста био „мигрантски цунами” за државе тзв. Западног Балкана, пре свега за Србију, Македонију, БиХ и Црну Гору.

Толики број миграната променио би систем вредности, националну и верску структуру становништва. Православне земље морају бити свесне тога, како њихови народи не би постали мањина на сопственој територији. На тај начин би и без рата постепено дошло до суштинског губљења суверености тих држава, на рачун формирања неке нове „исламске државе”. На простор тзв. Западног Балкана у будућности би се депортовали мигранти из ЕУ који нису успели да се уклопе и социјализују у западни систем вредности и они чије је понашање и деловање утемељено на екстремном националном и верском фанатизму.

„Србија је и у мигрантској кризи показала своје добро лице, своје најбоље лице и на овом примеру показала да водимо рачуна о закону, али и о достојанству људи... ”, рекао је министар за рад, запошљавање, борачка и социјална питања Александар Вулин. „Чак иако буде повећања мигрантских токова, спремно то очекујемо и хоћемо да осигурамо да сваки становник Србије осећа да је заштићен од стране полиције и државних органа”, рекао је министар унутрашњих послова Србије Небојша Стефановић.⁹ Ставови надлежних министара говоре у прилог јединственој државној политици која је заиста хумана према страдању тог прогнаног народа. Међутим, та политика може у наредном периоду показати многе слабости због неспособности ЕУ да изгради јединствен приступ и да проблем решава на својим границама, а не да изградњом „зидова” на ободу тзв. западног Балкана ствара „резерват” за мигранте. Такав приступ би неповратно променио укупну слику Балкана и систем вредности.

ЗАКЉУЧАК

Демографска неравнотежа у свету између сиромашних и богатих и даље ће имати за последицу таласе миграција једних народа ка другима, а данашње узнемирујуће социјалне и расне реакције могу бити мале у поређењу са оним што ће се дешавати у будућности. Те миграције су великог обима, изазивају социјалне и безбедносне потресе, па се означавају често појмом „сеобе народа”. Миграције су најчешће узроковане ратовима, а потом неподношљивим и нехуманим условима живота. Експлозивни пораст броја

⁹ Блиц, 12. мај 2017.

становника на планети, uz смањење ресурса у неразвијеним земљама и земљама у развоју, ратови и све већи јаз између богатих и сиромашних, поред опасности од унутрашњих миграција и различитих сукоба, довео је до масовних миграција у друге државе и регионе.

Најзначајнији узроци великих миграција становништва су углавном безбедносне, социјалне и економско-пропадање природе. Ти узроци су претежно индуковани кроз кризе, ратове и војне интервенције водећих земаља Запада, које се искључиво руководе вредностима и логиком неолибералног капитализма. Врховна вредност у том систему јесте новац (капитал), а не човек. Изазвани хаос у многим регионима света покренуо је милионе сиромашних, расељених, обесправљених и угрожених да напусте матичне земље у потрази за новим животом. Међу емигрантима је велики број младих људи који су ратовали, као припадници терористичких организација и покрета. Због тога, неки аутори сматрају да повећани број миграната озбиљно нарушава безбедност држава у које долазе и квалификују их као директну претњу безбедности, јер се мигрантске кризе све више инструментализују и са њима се управља из одређених центара моћи на Западу.

Највећи притисак мигрантске кризе у Европи трпе Грчка, Србија и Македонија, што је последица пропале мигрантске политике Европске Уније, неспособности НАТО пакта и намере неформалних центара моћи у САД и у Великој Британији да преко миграната управљају стањем безбедности на Блиском истоку и у Европи.

Постоји низ индикатора који указују на то да Немачка преко својих „сателита”, пре свега преко Мађарске, Хрватске и Аустрије, физички блокира пролазак миграната ка њеној територији и да је Грчку и преостали део Балкана намерила да доведе у безизлазно стање. Србија би требало, из поменутих разлога, да хитно приступи уређењу дела државне границе на изабраним правцима, те да јача снаге безбедности и спремно дочека сваки нови талас и наставак мигрантске кризе у 2017. и 2018. години. Стратегија САД, УК и Немачке поводом мигрантске кризе је јасна, јер не чине ништа озбиљно да ангажовањем снага НАТО смире извориште кризе и прекину грађанске ратове, те да употребом поморских снага НАТО спрече пролазак миграната ка Европи.

Када буде лепше време, мигранти ће се кретати вероватно већином изван граничних прелаза, како би избегли задржавање на припремљеним препрекама и блокадама.

Због тога, припреме система безбедности треба да се наставе пуном снагом и да се што спремније дочека то судбоносно време по националну безбедност Републике Србије, ако се из Турске пусте велики таласи миграната у кратком времену, ове или наредних година.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Бжежински, Збигњев, *Велика шаховска табла*, Бања Лука, Романов, 2001.
2. Greenhill, Kelly, "Migration as a Weapon in Theory and in Practice", *Military review* 2016.
3. Нај, Цозеф С., *Будућност моћи*, Архипелаг, Београд, 2012.
4. Кокер, Кристофер, *Сумрак Запада*, Досије, Београд, 2006.
5. Gray, Colin S., "How Has War Changed Since the End of the Cold War?", *Parameters*, Spring 2005, pp. 14-26.
6. Ковач, Митар, *Интереси великих сила на простору Балкана*, Београд: ИСИКС 2016.
7. Тох, Ханс, *Насилници*. Београд, Просвета, 1978.
8. Симеуновић, Драган, *Миграције као узрок политичких аномалија у Европи*, Вршац, Ирегуларне миграције, 2015, (уводно предавање).
9. Hudson, Michael, *The Economic Strategy of American Empire*.
10. Seagrave, Sterling, *America's Secret Recovery of Yamashita's Gold*.
11. Joe Quinn, Sott.net, Pet, 09 Lis 2015 19:06 UTC
12. Ковач, Митар, Поповић, Милан, „Европска енергетска безбедност и Руска Федерација”, *Војно дело*, зима/2013.
13. http://frontex.europa.eu/assets/Attachments_News/Fran_2016_Q2.pdf 2016 (преузето: 17.11.2016.)
14. <http://www.kmnovine.com/2016/01/ernst.html>
15. <http://srbin.info/tag/%D0%B5%D1%80%D0%BD%D0%B5%D1%81%D1%82-%D1%80%D0%B0%D1%98%D1%85%D0%B5%D0%BB/>
16. <http://www.dnevne.rs/nesto-drugacije/americki-n-s-i-i-cia-otkrili-mapu-buducnosti-2020-evropa-bi-trebalo-da-se-podeli-na-tri-dela-srbija-u-pravoslavnoj-uniji>

Спасоје Мучибабић¹
Мирослав Талијан²
Драган Ћирковић³

НЕКЕ ПРЕТПОСТАВКЕ УСПЕШНОГ СУПРОСТАВЉАЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ПАНИСЛАМИЗМУ И НЕООСМАНИЗМУ И МОГУЋИ МОДЕЛ ОДБРАНЕ

Сажетак: На почетку рада наведени су начини угрожавања безбедности и основни појмови и дефиниције везане за националну безбедност Републике Србије. Укратко су описани основни начини угрожавања безбедности Србије. Предложене су активности које обезбеђују развој модела одбране од панисламизма и неоосманизма на нашем простору.

Кључне речи: *угрожавање безбедности Србије споља и изнутра, панисламизам, неоосманизам, модел одбране.*

УВОД

Последице вишегодишњег грађанског рата вођеног на просторима некадашње СФР Југославије, међународне изолације СР Југославије и НАТО агресије, изражени проблеми транзиције, као и кључни проблеми глобалне и регионалне безбедности, у знатној мери се рефлектују на безбедност Републике Србије и могу угрозити њену стабилност и мир.

Изазови, ризици и претње безбедности Републике Србије имају комплексан карактер, па се са сличним садржајем, обимом и интензитетом могу испољити на глобалном, регионалном и националном нивоу.

УГРОЖАВАЊЕ БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Полазни критеријум у навођењу и разматрању изазова, ризика и претњи јесте тежина последица по безбедност Републике Србије које би могле да настану у случају њиховог испољавања. У складу с тим у Стратегији одбране Републике Србије, усвојеној 2009. године, побројани су облици

¹ Проф. др Спасоје Мучибабић, генерал-мајор у пензији, ЕБФ, Београд.

² Проф. др Мирослав Талијан, пуковник. Школа националне одбране, Војна академија, Београд.

³ Драган Ћирковић, пуковник у пензији, Удружење резервних војних старешина Србије, Београд.

угрожавања безбедности Републике Србије, које наводимо у изворном облику⁴:

Опасност од оружане агресије на Републику Србију значајно је смањена, али није у потпуности искључена, а може да настане као последица оружаног сукоба глобалног или регионалног карактера проузрокованих супротстављеним интересима великих сила или држава у региону.

Сепаратистичке тежње појединих националистичких и верских екстремистичких група представљају извор сталног безбедносног ризика и директну претњу територијалној целовитости Републике Србије. Сепаратистичка настојања дела албанске националне мањине на Косову и Метохији, која су кулминирала противправним једностраним проглашењем независности Косова, директна су претња територијалној целовитости Републике Србије и један од најозбиљнијих безбедносних изазова у региону. Таква настојања могу подстаћи ширење сепаратистичких идеја и тако постати фактор дестабилизације у другим деловима Републике Србије и ширем региону.

Противправно једнострано проглашена независност Косова представља највећу претњу безбедности Републике Србије. Наметање једностраног решења супротно Повељи УН и међународном праву доприноси да тај простор постане дуготрајни фактор нестабилности у региону. Поштовање људских и мањинских права и спровођење демократских стандарда, нарочито у погледу безбедности и заштите српског и другог неалбанског становништва, одрживи повратак прогнаних и интерно расељених лица и децентрализација Косова и Метохије, не остварују се у складу са прокламованим циљевима међународне заједнице. Неповољан развој стања безбедности и примена „Свеобухватног предлога за решење статуса Косова” (Ахтисаријев план), који није прихваћен у Савету безбедности Уједињених нација, може да изазове ескалацију насиља на Косову и Метохији и постане извор ризика и претњи безбедности Републике Србије и дестабилизације региона. Томе доприноси и формирање паравојних, тзв. Косовских безбедносних снага које представљају озбиљну претњу постојећем режиму регионалне контроле наоружања и угрожавају равнотежу у региону.

Безбедност Републике Србије може да буде угрожена и *оружаном побуном*, као специфичним обликом оружаног сукоба мотивисаног неуставном и насилном тежњом за променом граница.

Такође, спорови *уз употребу оружја* могу настати и као последица ескалације тероризма и граничних, територијалних и других спорова.

Тероризам је један од највећих ризика и претњи за глобалну, регионалну и националну безбедност. Савремени тероризам је глобалан по

⁴ Извор: http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/

свом обиму, а повезан је и са насилним верским екстремизмом. У условима глобалног тероризма, Република Србија може бити мета терористичког деловања, како непосредно тако и коришћењем њене територије за припрему и извођење терористичких акција у другим земљама. Са становишта безбедносних ризика и претњи са којима се суочава Република Србија, посебно је значајна веза тероризма са свим облицима организованог, транснационалног и прекограничног криминала.

Пролиферација оружја за масовно уништење представља потенцијално највећу претњу глобалној и европској безбедности, а самим тим и реалну претњу безбедности Републике Србије. Опасност да оружје за масовно уништење дође у посед структура над којима држава нема контролу, посебно терористичких група и појединаца, представља посебну претњу безбедности.

Национални и верски екстремизам, који има корене у сукобима на етничкој и верској основи у ближој и даљој прошлости, представља фактор ризика и значајну претњу безбедности. Спорост у демократизацији економских и политичких процеса може знатно допринети порасту међуетничких тензија и њиховом потенцијалном прерастању у сукобе.

Обавештајна делатност коју стране обавештајне организације спроводе кроз незаконито и прикривено деловање, представља реалну претњу безбедности Републике Србије. Остварује се кроз слабљење њених политичких, економских и безбедносних капацитета и кроз утицај на смер и динамику друштвених процеса, супротно националним интересима. Комбинација традиционалних обавештајних метода са средствима софистицираних могућности отежава откривање њиховог деловања.

Организовани криминал на простору Републике Србије, а посебно на Косову и Метохији, испољава се нарочито у областима недозвољене трговине наркотицима, трговине људима и илегалних миграција, као и у економско-финансијској сфери, пролиферацији конвенционалног оружја и могућности пролиферације оружја за масовно уништење. По свом карактеру, организовани криминал представља озбиљну претњу безбедности и укупном развоју државе и друштва.

Корупција угрожава темељне вредности друштва и доводи до опадања поверења у институције државе, отежавања спровођења суштинских реформи, успоравања процеса транзиције, економског развоја, прилива страних инвестиција и интеграционих процеса и до дестабилизације прилика у земљи и региону.

Проблеми економског развоја Републике Србије, услед вишегодишњих економских санкција и уништења виталних објеката привредне и саобраћајне инфраструктуре током НАТО агресије, имају за последицу бројне неповољне друштвене појаве, које су по свом укупном учинку значајан фактор ризика у

процесу транзиције. Висока стопа незапослености и сиромаштво знатног дела становништва, уз присуство великог броја прогнаних и интерно расељених лица, потенцијална су жаришта озбиљних социјалних и политичких тензија које могу произвести стање високог ризика. Одлазак високообразованог кадра из земље, узрокован немогућношћу одговарајућег запошљавања и вредновања рада, умањује изгледе за бржи економски и сваки други опоравак земље ослањањем на сопствене ресурсе. Енергетска међузависност и осетљивост инфраструктуре за производњу и транспорт енергената, као и неизбежан тренд исцрпљивања извора необновљивих енергетских ресурса, представљају реалну основу угрожавања енергетске безбедности и реалан изазов стабилности и безбедности Републике Србије.

Неравномеран привредни и демографски развој Републике Србије, који је у прошлости био снажан извор криза, и даље представља ризик по безбедност на овом простору. Различит степен привредне развијености појединих региона, у спречи са њиховим демографским карактеристикама, узрокује појаву већих миграција становништва из неразвијених ка развијеним регионима; из подручја изразите пренасељености изазване демографском експлозијом ка подручјима са израженом појавом депопулације. Демографски трендови и миграције, поред социјалних проблема и раста криминала, могу довести до пораста нестабилности и настанка ризика и претњи безбедности Републике Србије.

Нерешен статус и тежак положај избеглих, прогнаних и интерно расељених лица са простора Републике Хрватске, Републике Босне и Херцеговине и Аутономне Покрајине Косово и Метохија, спора реализација њиховог повратка и негарантовање безбедног опстанка, као и нерешавање судбине несталих са тих простора отежавају нормализацију односа на простору некадашње СФРЈ и представљају потенцијални извор нестабилности у региону.

Недовршен процес разграничења између држава некадашње СФРЈ представља потенцијални извор сукоба и отежава успостављање пуне сарадње између држава. Сваки покушај неодговарајућег решавања питања права и заштите националних мањина у државама региона може бити значајан извор нестабилности.

Неконтролисано трошење природних ресурса и угрожавање животне средине већ је достигло озбиљне размере. То се првенствено односи на прекомерну експлоатацију шума, неконтролисано располагање енергетским потенцијалима, обрадивим земљиштем и изворима питке воде, загађивање ваздуха, водених токова и земљишта и неконтролисано одлагање отпада. Поред ненадокнадиве материјалне штете, таквим поступањем изазивају се неповољне промене у макро и микро клими и озбиљно угрожава право људи на живот у здравој средини.

Последице елементарних непогода и техничких и технолошких несрећа, као и угрожавање животне средине и здравља грађана услед радиолошке, хемијске и биолошке контаминације, стални су безбедносни ризици за Републику Србију, њено становништво и материјална добра. Значајан ризик представљају технолошке несреће у којима ефекти дејства опасних материја могу захватити не само територију Републике Србије, већ и суседне државе. Животну средину додатно угрожавају и објекти са високим степеном ризика у земљама региона, као и привредни објекти са технологијом која не задовољава међународне еколошке стандарде. Опасности повезане са појављивањем и ширењем инфективних болести код људи и зараза код животиња представљају безбедносни ризик који би у будућности могао бити све израженији. Наркоманија, као све израженији друштвени проблем, добија и карактер безбедносног проблема и утиче на пораст броја тешких кривичних дела.

Деструктивно деловање појединих верских секти и култова на породицу и друштво постаје све израженији проблем и добија карактер све значајнијег безбедносног ризика. Тенденција повећаног коришћења информационо-комуникационих технологија праћена је константним повећањем ризика од *високотехнолошког криминала и угрожавања информациононих и телекомуникационих система*. Ризик у овом погледу постоји од угрожавања споља, али и у могућности злоупотребе података о грађанима и правним лицима.

Промена климе на глобалном нивоу, посебно глобално загревање, негативно се одражава на промену биодиверзитета у екосистемима и доводи до поремећаја у пољопривредној производњи на простору Републике Србије, што би могло да има импликације на њену укупну безбедност и економску стабилност.

Присутни су и *други ризици и претње безбедности*, са мањом или већом вероватноћом испољавања и препознавања, као што су: злоупотреба нових технологија и научних достигнућа у области информатике, генетског инжењеринга, медицине, метеорологије и других научних области. Специфичност ових безбедносних изазова, ризика и претњи јесте смањена могућност њиховог благовременог откривања и превентивног деловања. Изазови, ризици и претње безбедности на глобалном, регионалном и националном нивоу стално се умножавају и мењају карактер, интензитет и облике испољавања. Садржај, обим и вероватноћа испољавања изазова, ризика и претњи безбедности Републике Србије непосредно утичу на дефинисање политике националне безбедности и изграђивање одговарајуће способности система националне безбедности.⁵

⁵ Стратегија одбране Републике Србије, Београд, 2009.

На први поглед намеће се закључак да су сви безбедносни изазои, ризици и претње, идентификовани 2009. године у Стратегији одбране Републике Србије, и даље актуелни. Најновија дешавања, везана за рат у Сирији, избегличку кризу и терористичке нападе широм света, посебно су актуелизовала тероризам и национални и верски екстремизам као претње по безбедност Републике Србије.

ВРСТЕ УГРОЖАВАЊА БЕЗБЕДНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

На најопштијем нивоу угрожавање безбедности Републике Србије можемо поделити на угрожавање безбедности споља и угрожавање безбедности изнутра. Због политичке, верске, националне и економске специфичности Републике Србије и једно и друго угрожавање безбедности осетљиво је на утицај панисламизма и неоосманизма.

а) Угрожавање безбедности Републике Србије споља

Наслеђени проблеми из прошлости, историјске противречности, као и последице сукобљавања народа и држава на простору Југоисточне Европе, а посебно на простору Балкана, у новијој историји и данас утичу на стање безбедности у региону.

Панисламизам (глобални тероризам) – уједињење свих муслимана, без обзира на националност и културу, у заједничку исламску државу у којој би врховни закон био шеријат, тумачење Курана, а основна култура била би исламска култура.

Неоосманизам (регионални и локални тероризам - Вехабије) – обнова утицаја Османске империје, тачније данашње Републике Турске, на простору бившег Османског царства.

Оружана агресија (територијалне претензије суседа) који сматрају да постојеће границе нису правилне и да их треба ревидирати.

Миграције у Западној Европу данас су врло актуелне и имају директан и индиректан утицај на безбедност, јер главне руте често воде кроз Србију.

Исламизација европских земаља доводи до промена структуре становништва, које неретко негативно утичу на безбедност.

б) Угрожавање безбедности Републике Србије изнутра⁶

Безбедност Србије може бити угрожена изнутра кроз следеће активности:

⁶ Исто

- сепаратистичке тежње појединих националистичких и верских екстремистичких група,
- противправно једнострано проглашена независност Косова,
- оружану побуну,
- спорове уз употребу оружја,
- тероризам,
- пролиферација оружја за масовно уништење,
- национални и верски екстремизам,
- илегално пребацивање миграната,
- трговина дрогом и
- регрутовање бораца за Сирију.

Нове припаднике вехабије у Београду врбују преко познаника или преко Интернета. У Београду, према подацима из октобра 2014. године, било је око 200 вехабија који се финансирају из Беча, а чији је задатак да регрутују нове припаднике и пружају логистичку помоћ центрима на Косову и у Босни и Херцеговини. Највише их живи у Земуну, али их има и на Палилули, насељу Медаковић и у центру града.⁷

ПРЕТПОСТАВКЕ УСПЕШНОГ СУПРОСТАВЉАЊА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ ПАНИСЛАМИЗМУ И НЕООСМАНИЗМУ

За успешно супротстављање панисламизму и неоосманизму неопходне су следеће претпоставке:

- унутрашња стабилност земље,
- развијена свест о опасности,
- поуздане и благовремене обавештајне информације,
- квалитетне процене и планови,
- изграђене способности,
- ангажованост свих структура друштва,
- регионална и шира сарадња и размена информација и
- заједничко и координирано деловање.

⁷ Извор: <http://www.telegraf.rs/vesti/beograd>.

МОГУЋИ МОДЕЛ ОДБРАНЕ РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

Обезбедити ефективан модел одбране једино је могуће уколико је развијена међународна сарадња у борби против тероризма, а пре свега код чланица Организације УН. Активирање система противтерористичке одбране врши се имајући у виду следеће принципе:

- *интеграција* (успостављање стандарда којима се обезбеђује сарадња тако да се терористима и терористичким организацијама онемогућава боравак, кретање, подршка, финансирање и сваки вид помоћи),
- *акција* (мултинационалне операције) и
- *постконфликтна консолидација* (цивилне мисије, хуманитарне и друге операције).

Да би систем био ефективан и функционалан потребно је да се оптимално организује по функцијама од којих су најзначајније:

- *информативна* (прикупљање информација),
- *превентивна* (противтерористичка операција),
- *репресивна* (противтерористичка дејства) и
- *стабилизирајућа* (отклањање последица).

У оквиру наведених функција најважније су следеће делатности:

- заштита објеката терористичке делатности (државне организације, етничке заједнице, верске заједнице, политичке организације, савези и покрети),
- прикупљање, обрада и дистрибуција информација (посебан значај има Војнообавештајна агенција),
- откривање, праћење, спречавање, сузбијање и пресецање унутрашњег и међународног тероризма (посебан значај има Војнобезбедносна агенција),
- ангажовање снага Министарства унутрашњих послова за противтерористичку борбу и
- ангажовање снага Војске Србије.

ЗАКЉУЧАК

Панисламизам и неоосманизам су процеси који имају директан и индиректан утицај на безбедност Републике Србије.

Тероризам, као пратећа појава ових процеса, тражи погодно тло за своје активности и ширење утицаја.

Квалитетно прикупљање информација предуслов је за ефикасно онемогућавање боравка, кретања, подршке, финансирања и сваког вида помоћи терористима и терористичким организацијама, што директно смањује ризике и претње безбедности Републике Србије.

Успех сваке фазе одбране предуслов је да се не активира следећа фаза.

За успешну одбрану од угрожавања безбедности панисламизмом и неоосманизмом неопходна је ангажованост свих структура друштва.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Министарство одбране Републике Србије, Стратегија одбране Републике Србије, Београд, 2009.
2. Факултет политичких наука у Бањој Луци, ПОЛИТЕИА, научни часопис Факултета политичких наука у Бањој Луци за друштвена питања, Година I, број 2, Бања Лука, децембар 2011.
3. Јојрис, А., Морохов И. и Иванов С., *А Бомба*, Наука, Москва, 1980.
4. Танасковић, Д., *Неоосманизам*, Службени гласник, Београд, 2010.
5. Талијан, М., *Безбедносни менаџмент*, Виша школа унутрашњих послова, Бања Лука, 2011.
6. Божовић, Р., Симић, В., *Појмовник ислама*, Народна књига, Београд, 2003.
7. Република Србија: Медија центар „Одбрана”. *Доктрина Војске Србије*. Београд, 2010.
8. Мучибабић, С., *Вишекритеријумски аспекти одлучивања у конфликтним ситуацијама - докторска дисертација*, ФОН, Београд, 1995.
9. Мучибабић, С., *Могући приступ одлучивању у одбрани по методи O^3 заснованој на знању и савременим информационим технологијама*, рад на XL Симпозијуму о операционим истраживањима, Зборник радова SYM-OP-IS 2013, Златибор, Факултет организационих наука, Београд, 2013.
10. Мучибабић, С., Субошић, Д., *Систематизација менаџмента у безбедности и одбрани*, VII Скуп привредника и научника, Београд, 2009.
11. Мучибабић, С., *Технологија и стратегија сада и у будућности*, рад на научном скупу „Одбрамбене технологије у функцији мира 2005”. Београд, 2005.
12. Мучибабић, С., Ивановић Д. и Мучибабић М., *Повећање ефективности људског фактора при одлучивању у кризним ситуацијама*, рад на XXXIX Симпозијуму о операционим истраживања, Зборник радова SYM-OP-IS 2013, Златибор, Факултет организационих наука, Београд, 2013.

13. Мирковић, Т., *Стратегија и доктрина супер сила и блокова*, ВИЗ, Београд, 2003.
14. *Војни лексикон*, ВИЗ, Београд, 1981.
15. Вулетић, Вулета, *Војна техника и војна доктрина*, ВИЗ, Београд, 2001.
16. http://www.mod.gov.rs/multimedia/file/staticki_sadrzaj/dokumenta/strategije/Strategija%20odbrane%20Republike%20Srbije.pdf
17. <http://www.telegraf.rs/vesti/beograd>

Божидар Форца¹

ПОЛИСТРАТЕГИЈСКИ АСПЕКТ ОДНОСА САРАДЊЕ СРБИЈЕ И ТУРСКЕ

Сажетак: Државе су и даље основни субјекти међународних односа. У амплитуди односа међу државама два су пола – сарадња и сукоб. И сарадња и сукоб међу државама вођени су сопственим интересима, а одвијају се под снажним утицајем стања и процеса у ширем окружењу. Модерна српска држава настала је након вековних борби за ослобађање од османлијског ропства. Од стварања независне и самосталне државе, Србија је прошла кроз разне државне ентитете, до поновне независности и самосталности од 2006. године. Односи разних државних ентитета којима је припадала, као и односи независне Србије и Турске, од 2006. године, фигуративно посматрано имају изглед синусоиде. Полистратегички аспект анализе односа сарадње Србије и Турске, пре свега, посматра период од 2006. године, уз уважавање околности и догађаја из претходног периода. У том смислу, у раду је постављена основна хипотеза која гласи: Полистратегички посматрано, односи сарадње Србије и Турске израз су њихових сопствених интереса и циљева, а одвијају се под снажним утицајима стања и процеса у ужем и ширем окружењу.

Кључне речи: сарадња, сукоб, полистратегичка, интереси, циљеви, Србија, Турска.

УВОД

Међународни односи се не исцрпљују односима међу државама, али држава и даље остаје кључни елемент тих односа. „Државе не чине само битан елемент који условљава постојање међународних односа, већ су и основни њихов субјект... Међутим, из овога индиректно произилази и констатација да оне нису једини учесници или актери тих односа, већ се ту појављују и други ентитети – међународне организације (владине и невладине), национална и мултинационална правна лица, па и појединци...“².

Два века стварања модерне српске државе свој рудимент имају у почетку борбе за ослобађање од ропства Отоманског царства. Отуда, односи Србије и Турске у периоду од почетка 19. века до краја Првог светског рата, првенствено, јесу односи сукоба и ратова. Од краја Првог светског рата до 2006. године, Србија битише у разним државним ентитетима, не као самостална и независна држава, те и њене односе са другим земљама, па и Турском, треба посматрати у том контексту. Поред билатералних, односи ентитета којима је припадала Србија са Турском, пре свега, одвијали су се у

¹ Проф. др Божидар Форца, Факултет за пословне студије и право Универзитета „Унион-Никола Тесла” у Београду.

² Аћимовић, Љубивоје, *Наука о међународним односима*, Научна књига, Београд, 1987.

оквиру бројних регионалних иницијатива, које су обухватале балканске или земље југоисточне Европе. Те регионалне иницијативе, првенствено, биле су усмерене на сарадњу у мултилатералном и мултидимензионалном опсегу. Изузетак јесте агресија НАТО на СР Југославију (1999) када је Турска била једна од земаља чланица агресора.

Након 2006. године, односно од времена када је Србија поново самостална и независна држава, односи са Турском одвијају се на билатералној и мултилатералној основи. Неке од иницијатива за сарадњом које су почеле у време постојања разних државних ентитета којима је припадала Србија (СРЈ, ДЗ СЦГ) настављене су и након 2006. године.

Између Србије и Турске, као самосталних и независних држава, мноштво је разлика и мало сличности. Односи те две независне државе значајно су оптерећени историјским наслеђем, а одвијају се у складу са сопственим интересима и циљевима, који су у складу са тренутном позицијом и аспирацијама сваке од њих.

У складу са наведеним, рад је операционализован у неколико питања: (1) теоријски оквир предмета рада, (2) полистратегијска реалност Турске, (3) полистратегијска реалност Србије и (4) аспекти сарадње Србије и Турске.

ТЕОРИЈСКИ ОКВИР ПРЕДМЕТА РАДА

Основни појмови, као оквир предмета рада, јесу: Србија, Турска, сарадња и полистратегија. Ради њиховог једнозначног поимања у даљем текст неопходно је дати ближе одређење сваког од тих појмова.

(1) Србија и Турска

У овом делу дају се само основни подаци о Србији и Турској, као савременим, независним и самосталним државама. Отуда су ти подаци, ради лакшег поређења, приказани табеларно (Табела 1).

Табела 1: Упоредни подаци о Србији и Турској

ПАРАМЕТАР	СРБИЈА	ТУРСКА
Званичан назив	Република Србија	Република Турска
Самосталност модерне државе	Од 2006. године	Од 1923. године
Државно уређење	Република, парламентарна демократија, законодавна, извршна и судска власт	Република, парламентарна демократија, законодавна, извршна и судска власт
Положај	Југоисточна Европа (Западни Балкан)	Евроазијска држава (97% на азијском и 3% на

		европском континенту)
Површина	88.361 км ²	783.562 км ²
Број становника	7.095.383 (без КиМ, подаци из 2015.)	77.695.000 (подаци из 2014.)
Категорија становништва	Око 84% Срби (без КиМ)	77-81% Турци, 15-20% Курди и занемарљив постотак осталих (апроксимативно)
Званични језик	српски	турски
Политичка подела	2 аутономне покрајине и централни део (градови и општине); без функционисања власти на КиМ	81 покрајина (вилајет) без значајнијег удела у управним пословима
Религија	Око 85% православни хришћани и око 5% католици	99% муслимани, од чега 80-85% сунити, 15-20% шиити, занемарљив проценат хришћана
Суседи	8 држава: Мађарска, Румунија, Бугарска, Македонија, Албанија, Црна Гора, БиХ и Хрватска	8 држава: Грузија, Јерменија, Азербејџан, Грчка, Бугарска, Иран, Ирак и Сирија
Чланство	УН (у оквиру Југославије једна од земаља оснивача), ОЕБС, кандидат за ЕУ	УН (једна од земаља оснивача), ОЕБС, 20 најразвијенијих земаља света, НАТО; кандидат за ЕУ
Економски показатељи	Лагани повратак из кризе; јавни дуг 70%, стопа раста око 3%	Једна од 20 индустријски најразвијенијих земаља света
Безбедносно-одбрамбена оријентација	Колективна безбедност УН и Прокламована војна неутралност	Колективна безбедност УН и Чланство у НАТО
Оружане снаге	Војска Србије до 30.000 припадника, два вида (КоВ и РВ и ПВО); технолошки неразвијене по питању сложених борбених система; добровољно служење војног рока; буџет одбране око 0,5 млрд \$	После САД, најбројније ОС у НАТО; око 600.000 припадника (без резерве) у три вида; модерно опремљене са јаким сопственом војном индустријом; војни рок обавезан са различитом дужином трајања; буџет одбране између 15 и 18

		млрд \$
Учешће у мултинационалним операцијама	УН и ЕУ, кандидатура за учешће Војске Србије у борбеној групи ЕУ	УН, НАТО и ЕУ, борбене групе ЕУ

Извор: аутор

Без значајнијих аналитичких захвата на параметрима датим у Табели 1 може се закључити да је, кад су Србија и Турска у питању, реч о две самосталне и независне државе међу којима је много више значајних различитости него симболичних сличности. Основне сличности јесу: државно уређење типа парламентарне републике; обе земље имају по осам суседних земаља и обе земље имају статус кандидата за чланство у ЕУ. Међутим, без обзира на сличности и разлике, историјско наслеђе јесте нит која спаја ове две државе, пре свега у домену сукоба, а не сарадње, о чему ће бити више речи у даљем тексту.

(2) Сарадња

Теоретичари међународних односа, полазећи од државе као међународног субјекта и односа међу њима, најчешће, разматрају три аспекта: (1) *индиферентност*³, (2) *сукоб* и (3) *сарадњу*. С обзиром на то да је повезаност међу државама у сталном успону, индиферентност, у тзв. чистој форми, ретко се разматра. До сукоба у међународним односима долази када једна од страна (држава, коалиција), зарад задовољења својих интереса, настоји да то исто ограничи другој држави, или групи држава. Драстичан облик сукоба јесте борба. У сукобу се стране ометају, док се у борби ниште.

Сарадња као облик односа међу државама, првенствено, подразумева добровољност ступања у билатералне или мултилатералне односе, а инспирирана је разним (сличним или заједничким) интересима – политичким, економским, војним, научно-технолошким, и другим. Без обзира на добровољност, као атрибут сарадње, ипак, не ради се увек о њеном тзв. чистом облику. Односно, и у односима сарадње једна од страна се појављује као надмоћнија, која из тог разлога, ставља себе у позицију да „диктира” те односе.

У савременим односима међу државама, могу се разликовати три облика сарадње, и то: (1) сарадња у општем смислу – кооперативност, (2) стратешко партнерство и (3) савезништво.

Реч *кооперативност* има широку употребу. Потиче од латинске речи *cooperativus*, у значењу – вољност за сарадњу. Кооперативност значи да је

³ Индиферентизам (лат. *indifferens*, неразличан, који се не разликује, равнодушан), равнодушност, неучешће у нечему... фил. равнодушно понашање према извесним теоријским или практичним (социјалним) назорима... (Вујаклија, Милан; *Лексикон страних речи и израза*; Просвета, Београд, 1986, стр. 340).

појединац вољан за сарадњу и спреман да уважи другачије мишљење од свог. Кооперативност се одликује и у поштовању саговорника, спремности за помоћ у групи, али и у развоју свести о заједничком циљу који се може постићи.⁴ Кооперативност, као човеково понашање, одувек је привлачила знатижељу научних радника. Тако, Павловић, у постављању питања да ли је човекова природа себичност или кооперативност (просоцијално понашање), каже: „...одговор зависи од тога како ћемо разумети појам *природно*. Ако под њим подразумевамо *оно с чим смо рођени*, по свему судећи, нисмо ни себични ни кооперативни. Ако се, међутим, при одговору на ово питање руководимо тиме како реагујемо када реагујемо по интуицији, просоцијално се чини ближим природном од себичног“⁵. О кооперативности, као друштвеној вољности за сарадњу, изузетно много се пише и анализира у сфери економских наука, посебно теорије игара. Тако, Декић анализира бројне приступе поимања кооперативности и као кључни чинилац извлачи „снажни реципроцитет”, при чему наводи ставове Фехра: „По Ернсту Фехру, особа се понаша на принципима снажног реципроцитета онда „када је вољна да жртвује ресурсе (а) да би била добра (*kind*) према онима који су добри (снажни позитивни реципроцитет) и (б) да казни оне који нису добри (*unkind*) (снажни негативни реципроцитет). Суштинска одлика снажног реципроцитета је вољност да се жртвују ресурси како би се наградила правична и казнила неправична понашања *чак и када је то скупо и не обезбеђује ни тренутне ни будуће материјалне награде реципроцитатору*“⁶. С обзиром на то да се рад тежишно односи на безбедност држава, то је појам кооперативне безбедности у његовој жижи. У приручнику који је изradio DCAF, у дефинисању кооперативне безбедности користе се ставови Гарета Еванса из дела „Кооперативност за мир“ и наводи: „Кооперативна безбедност повезује колективну безбедност са општим приступом безбедности. Може се одредити као: `широк приступ безбедности који је мултидисциплинарног опсега; наглашава уверавање пре одвраћања; укључивање пре искључивања; није ограничена по питању чланства; фаворизује мултилатерализам над билатерализмом; не фаворизује војно над невојним; подразумева да су државе примарни чиниоци безбедносног система, али прихвата да невладини чиниоци могу имати велики утицај; не захтева стварање формалних безбедносних установа, али их и не одбија и истиче вредност стваралачке навике дијалога на мултилатералној основи“⁷.

Стратешко партнерство је посебан и познат у пракси облик односа сарадње међу државама, који је слабо захваћен у литератури међународних

⁴ <https://velikirecnik.com/2016/06/12/kooperativnost/> (приступљено 20.02.2017.)

⁵ <https://mindreadingsblog.wordpress.com/2012/12/07/evolocija-kooperativnosti-zastocovek-coveku-nije-vuk/> (приступљено 20.02.2017)

⁶ <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/1820-6700/2014/1820-67001412093D.pdf> (приступљено 20.02.2017.)

⁷ *Parlamentarni nadzor bezbednosnog sektora*, DCAF, Ženeva, 2003, str. 17.

односа. Тако, Ђукановић и Живојиновић тврде: „Стратешко партнерство је један од оних појмова којим се данас означава много тога без превише размишљања шта тај појам заправо значи. Многи познати светски уџбеници из међународних односа не помињу уопште овај појам, а ни код нас ништа није бољи случај“⁸. Ипак, у каснијем, поменути аутори истичу да синтагма „стратешко партнерство“ долази из сфере економије, те дају низ ставова разних аутора о том појму, закључујући да се синтагма почела значајније користити крајем прошлог века, а да је свој процват нашла у првој деценији овог века. Ставови неких аутора о стратешком партнерству, које Ђукановић и Живојиновић наводе, дати су у Табели 2.

Табела 2: *Различно поимање стратешког партнерства* (Ђукановић, Живојиновић, 2011)

АУТОР	СТАВ О СТРАТЕШКОМ ПАРТНЕРСТВУ
Јован Ћирилов	Овај термин је из економије ушао у међународне односе, а увео га је бивши руски премијер Јевгениј Примаков 1998. године приликом своје посете Индији. Ова синтагма је згодна јер се њоме проглашавају заједнички циљеви између двеју или више држава, двеју или више међународних организација, а да се не потписује неки озлоглашени пакт, компромитован разним пактовима пред Други светски рат или Хладни рат каснијих деценија.
Луис Бланко	Узроке за процват стратешких партнерстава треба заправо тражити „у модалитетима базираним на идеји нижег степена формализације институционализације, као што су „Г групе“ или група БРИКС које, иако су усмерене на различите циљеве, могу бити одраз тренутног сценарија када земље у развоју настоје да стекну што више моћи у систему, када су везе између севера и југа у експанзији и када мултилатерализам постаје принцип којим се руководе спољне политике већине држава.”
Бобо Ло	Говорећи о односима Русије и Кине, о стратешком партнерству каже: „Током 1990-их, руско вођство је овај појам примењивало у сваком односу од значаја, али и великом броју оних који то нису били. Био је то један начин стицања легитимности, који је често служио као маска за недостатак садржаја са стварањем

⁸ Ђукановић, Д., Живојиновић, Д., „Стратешка партнерства Републике Србије”, *Међународна политика и међународни односи*, годишњак број 6, Београд, 2011, стр. 302.

	илузије значаја. На стратегијска партнерства се гледало као на начин да се максимизира „простор за маневар на глобалној скали”. По његовом мишљењу, то подиже углед нације како у међународним односима тако и у сопственим очима.
--	--

На крају своје анализе значења синтагме „стратешко партнерство”, Ђукановић и Живојиновић закључују: „Дакле, стратешко партнерство је један вид сарадње држава у међународним односима, сарадње која нема онако чврсте обавезе на какве вас, рецимо, тера успостављање савезничког односа, али ипак обавезују стране уговорнице да се према земљи са којом имају овакве споразуме односе са добром вером и поштовањем, имајући у виду заједничке интересе, заједничке вредности и заједничко деловање које, у последњој инстанци, представљају саму суштину једног стратешког партнерства”⁹.

Савезништво је највиши и најчвршћи облик сарадње међу државама. Речи „савез” и „савезник” и изведеница „савезништво”, кад су међународни односи у питању, историјски посматрано, најчешће се доводе у везу са безбедношћу и одбраном, иако постоје небројени примери у пракси о савезима и савезништвима у разним сферама људске делатности, како у сфери тзв. владиног до невладиног сектора. Савезништво је облик односа међу државама који се званично (уговор, споразум...) утврђује за релативно трајан период или *ad-hoc*. Савезништво у сфери одбране, у новијој историји, има свој правни основ у Повељи Уједињених нација. Тако у члану 51. Повеље стоји: „Ништа у овој Повељи не умањује урођено право на индивидуалну или колективну самоодбрану у случају оружаног напада против члана Уједињених нација,...”¹⁰. Од давнина су познати разноврсни савези и савезништва међу државама, који су трајали различит временски период. Међу најпознатије савезе и савезништва после Другог светског рата спадају НАТО и Варшавски пакт. Варшавски пакт се распао, као један од израза краја тзв. хладног рата, док је НАТО опстао и, од 12 земаља које су га формирале 1949. године, нарастао је до 28 чланица (САД, Канада и 26 земаља Европе).

(3) Полистратегија

Појам (термин) стратегија потиче из грчког језика и означавао је вештину генерала (вештину вођења војске). У својој генези, појам стратегија се, у каснијем, везује (користи) у синтагми велика (општа, државна) стратегија или полистратегија. Општа или полистратегија државе је: „опште и интегрално програмско становиште за очување и достизање највиших националних (државних) интереса, уз ангажовање целокупних умних, духовних и материјалних потенцијала државе ради њене заштите и успешног развоја, кроз остваривање дефинисаних циљева у миру и рату.” Другим речима, стратегија

⁹ Исто, стр. 305-306.

¹⁰ http://www.ius.bg.ac.rs/prof/materijali/krsiva/povelja_un.pdf (приступљено 25.02.2017.)

државе је „општа идеја о реалном и/или виртуелном усмеравању политичке, економске и војне моћи државе ради заштите и достизања највиших националних (државних) интереса кроз реализовање посебних и појединачних стратегија.”¹¹ У складу са наведеним, израз „полистратегијски” у овом раду подразумева анализу појединих сфера (стратегија) опште-полистратегије Србије и Турске, кроз сарадњу као један од полова односа међу тим државама. При томе, тежиште ја на анализи политичких (дипломатских), економских и безбедносних (одбрамбених) облика сарадње.

ПОЛИСТРАТЕГИЈСКА РЕАЛНОСТ ТУРСКЕ

Општи аспект позиције Турске у међународним односима, на којем се гради полистратегијска реалност те земље, бројни аутори различито квалификују. По једнима, то је позиција „нешто између”, која има најмање два модела. Први модел јесте позиција између атлантизма и Евроазије. Други модел посматра Турску између неоосманизма и панисламизма. Посебан приступ анализи позиције и аспирација Турске неки аутори виде у тзв. Даутоглуовој стратегији дубине.

Александар Дугин позицију Турске назива „драматичном раскрсницом између атлантизма и Евроазије”, а за потврду такве квалификације износи следеће ставове¹²:

(1) Након Другог светског рата, Турска, која се до његовог краја оријентисала на Немачку и земље Осовине, нашла се пред избором: или да се прикључи источном блоку или западном. Под претњом (реалном и измишљеном) стаљинске инвазије, Турци су изабрали Запад, постали су део НАТО савеза и од тада, од 50-тих година 20. века, Турска се налазила у табору НАТО, у табору атлантизма, у табору Запада. Отуда је стигао и пројекат Велике Турске.

(2) Евроазијски заокрет Турске почео је кад се у Анкари схватило да супротстављање Совјетском Савезу и Русији није више ефикасно, нарочито након 1991. године. Баш тада се поново, као у епохи Лењина и Ататурка, искристалисала идеја ревизије односа према Русији, која више не прети турским интересима. У исто време је Америка наставила са својом експанзијом на Блиски Исток, кројећи нове границе. Посебно после инвазије на Ирак, Америка „одмрзава” курдски фактор, па политика САД и Израела на Блиском Истоку почиње да представља претњу интересима Турске.

¹¹ Ковач, М., Марчек, Ј., „Теоријске основе стратегије државе”, у: *Зборник радова са Симпозијума о војној науци, „Научна изграђеност и чиниоци војне стратегије”*, Институт ратне вештине, Београд, 2001, стр. 40.

¹² <http://www.4pt.su/sr/content/turska-na-dramaticnoj-raskrsnici-izmedu-atlantizma-i-evroazije> (приступљено 20.02.2017.)

Дојучерашњи непријатељ у лику Русије и делимично Ирана и савезници у лику САД, једноставно су заменили места. Турско вођство почело је од тада да размишља о евроазијском пројекту. То се најбоље видело по турском војном врху, који је преосмислио интересе Турске у „Ататурковом кључу” и почео да се креће у правцу евроазијских интеграција, односно да узима курс ка зближавању са Русијом, па и са Ираном и да се удаљава од САД, све до појаве првих идеја о изласку Турске из НАТО савеза. Ови су се процеси одвијали 2000-их година. Тада је и дошло до бурног зближавања Русије и Турске, укључујући и економско. Неколико пута је порасла трговинска размена. Руски туристи су постали неодвојиви део турске економије и све се то испољавало у неком политичком евроазијству.

(3) Американци су схватили да ствари крећу рђаво, да губе Турску после „пуштања из боце” курдског фактора и постављања у Конгресу САД и у Европи питања признавања геноцида над Јерменима. Анкара је све то прихватала веома болно. А њени „пријатељи” су измислили случај „Ергенекон” и оптужили војно руководство Турске за некакву евроазијску заверу, тобоже срачунату на покушај државног преврата. То је део реалне турске историје. А „Ергенекон” је антиевроазијски случај који су монтирали Американци. Резултат је био: склањање војног врха Турске и слање у затвор под измишљеним изговорима. На тај начин су Американци повратили утицај на Турску и на Ердогана. С тим је повезан још један преврат, који је мало подсећао на политику Велике Турске, али је добио назив „политика пантуркизма” или „неоосманска политика”.

(4) Неоосманска политика Турске огледа се у овом тренутку у зближавању са проамеричким арапским режимима у Саудијској Арабији и Катару. Позиција Турске је неоосманизмом чврсто усмерена против Асада и на нагло захлађење односа са Ираном и Русијом. У ствари, ова „османска геополитика” је фикција, као и идеја о Великој Турској. Турска, у савременом стању, ни под каквим условима, никако и никада не може да успостави ништа налик Османској империји. Реално инсистирајући на јачању свог утицаја на Блиском истоку, нарочито у савезу са Саудијском Арабијом, Катаром и сличним ултрасалафистичким радикалним исламским државама, Турска може само да стигне до краха, до грађанског рата између световних националиста, кемалиста и републиканаца, који чине око половине становништва, и религиозних фанатика, који су мањина, а самим тим, и до распада Турске на етничкој основи.

(5) Евроазијски курс је једини начин да се Турска сачува у оквирима кемалистичких граница. Али, тај курс је за данашње руководство Турске блокиран баш случајем „Ергенекон”. Чак и ако би похашшени турски официри-евроазијци били пуштени из затвора, они тешко да би тек тако опростили својим целатима. Турско вођство се налази у ћорсокаку јер је још једном кренуло по атлантском сценарију. Приближило се Америци, а удаљило од Русије и Техерана, од евроазијског блока. Још се уплело, фактички активно,

у антисирјски сукоб, подржавајући, заједно са Саудијцима, радикалне екстремисте. Турска се, у ствари, све више увлачи у деструктивне пројекте. Геополитика Турске данас пролази критичну фазу.

Професор Мирољуб Јефтић, под насловом „Неоосманизам versus панисламизам”, пише: „Појам неоосманизам је један од појмова којим се описивала политика Османлијског царства, модерне Турске и Турака. Поред неоосманизма, ти термини су османизам, пантурцизам и панисламизам. Када се анализирају догађаји у новијој историји, постаје јасно да Турска ојачава утицај у региону Балкана и Блиског истока, где је некада била суверен или је испољавала неприкосновен утицај преко војне силе и ислама. Нису то покушаји да се те земље уједине под турском заставом и врате под османски суверенитет, већ да се оствари јак непосредан утицај у политичком, војном, економском и културном погледу...”¹³

Дајући приказ Давутоглуове (бивши министар спољних послова и премијер Турске) књиге „Стратегијска дубина: међународни положај Турске”, Хрвоје Мандић свој суд износи на следећи начин: „Књига Ахмета Давутођлуа је већим дијелом стратешко предвиђање или визија Турске у будућности, којој је крајњи циљ имати шире сфере утјецаја од оних које је имало Османско Царство у свом зениту. Посебно се то односи на југоисточну и средњу Еуропу (Беч и југ Словачке) гдје у стварности сежу турски интереси. Такво што је могуће провести помоћу два инструмента. Први је судјеловање Турске у мисијама НАТО-а у кризним жариштима у југоисточној Еуроци, а други инструмент је Организација исламске конференције (ОИК) гдје је Турској, како каже аутор, „циљ наметнути балканске проблеме као проблеме цијелог исламског свијета“. У позадини овога је много софистициранији план који за циљ има издићи Републику Турску као водећу силу исламског свијета. Главни проблем у ширењу утјецаја на југоисточну Еуропу аутор види у њемачким стратешким интересима и отпору Србије и Грчке. Аутор кроз књигу провлачи тезу да је Османско Царство било мултикултурално, мултиетнично и мултиконфесионално. Између осталог, настоји приказати „Османско Царство као жртву западних колонијалних сила и њихових апетита“. Аутор ни једном ријечју у књизи не назива Османско Царство оним што је оно уистину било, империја. Такав идеолошки наметнут образац превладава у књизи, а такођер чини пројект стратешке дубине Републике Турске. Ова књига је незаобилазна за све који се баве проучавањем стратегије држава југоисточне Еуропе и, свакако, модерне Републике Турске”¹⁴.

Слично Мандићу, ставове о наведеној књизи Давутоугла даје и Павловић, који каже: „Иако је Балкану у поменутом Давутоглуовом делу

¹³ Јефтић, М., „Неоосманизам versus панисламизам”, *Безбедносни форум* бр. 2, Београд, 2016, стр. 62.

¹⁴ Мандић, Х., „Стратегијска дубина: међународни положај Турске”, *Полемос* бр. 18, Београд, 2014, стр. 182-187.

посвећена релативно велика пажња, интересантно је да се Србија не спомиње као битан партнер за турску спољну политику. Штавише, Србија и Грчка се у његовом делу посматрају као државе „*против* којих се, а не *са* којима се” води турска политика у региону. Давутоглу чак говори о „грчко-српском савезу” као о нечему што би турска спољна политика требало да неутралише, а као посебну опасност сагледава евентуални прилазак Бугарске наведеном савезу. У процењивању значаја Београда за балканске односе, он сагледава Србију у контексту његове визије три регионална концентрична спољнополитичка прстена, чије је средиште Косово и Метохија. „Први прстен је унутрашњи прстен, који чине Косово (самим тим и Србија), Албанија и Македонија, и он је поприште конфликта који проистичу из фрагментације албанског етничког идентитета. Други прстен сачињавају Грчка, Југославија тј. Проширена Србија, Бугарска, Турска и Босна и Херцеговина, односно државе које ће се прве у случају ширења кризе директно у њу укључити. Трећи прстен чине земље које могу утицати на равнотежу у двама унутрашњим прстеновима. Ту спадају Хрватска (...), Мађарска (...), и Румунија”. Имајући увид у да је дело „Стратегијска дубина” објављено 2001. године, док Црна Гора још није била независна, у складу са Давутоглуовим напоменама, биће сврстана у други прстен. Из овог кратког цитата увиђамо да је Србија једина балканска држава коју Давутоглу смешта у два круга, будући да Космет сматра независним. Пошто као турски приоритет на Балкану одређује јачање Албаније, али и албанског фактора у целини, очигледно је због чега Давутоглу Србију не сматра савезничком државом. То опредељење учвршћује и другим приоритетом турске политике на Балкану – оснаживањем положаја Бошњака. Таква становишта имају далекосежне последице на турски спољнополитички наступ према Србији, а нарочито на плану одбране¹⁵.

Политика је трагање за оптималним у амбијенту могућег. Стратегија је пут (начин) достизања циљева које утврди политика. Економија је једна од кључних полуга политике и стратегије. Безбедност је предуслов опстанка и развоја. У том односу (политика – стратегија – економија – безбедност), полистратегијска реалност Турске је врло сложена, разапета између сопствених аспирација, са једне, и „стања на терену”, са друге стране. Турска доктрина према суседима „нула непријатеља” претворила се у „нула пријатеља”. Са милионским избеглицама из окружења на својој територији, Турска је својеврсни генератор кризе у ширим размерама посматрано. Иако јесте регионална сила, са свих аспеката поимања силе посматрано, Турска полистратегија, у многоме, биће детерминисана односом међу великим силама (САД, Русија, Кина и ЕУ), као и односом великих сила према Турској (уже) и исламском фактору (шири смисао). У том смислу посматрано, панисламизам, неоосманизам, стратегија дубине, остаће и даље само пројекције у главама или

¹⁵ Павловић, Ђ., „Одбрамбена сарадња Србије и Турске као показатељ спровођења Давутоглуове „Стратегије дубине””, *Војно дело* 3/2016, Београд, 2016.

за сада нереалне аспирације, или, у супротном, свет ће неминовно ући у Хантингтоново промишљање великог сукоба¹⁶.

ПОЛИСТРАТЕГИЈСКА РЕАЛНОСТ СРБИЈЕ

Након скоро једног века битисања у разним државним ентитетима (1918-2006), Србија је од 2006. године самостална и независна држава. Полистратегичку реалност Србије, у значајној мери, детерминише управо процес доласка до самосталности и независности. Тај процес почео је престанком тзв. хладног рата у међународној заједници, а почетком „врућег“ (грађанског, етничког, верског) рата на простору бивше СФР Југославије. Историчари ће се дуго бавити питањем када је стварно почела да се реализује идеја разбијања бивше СФРЈ, али је чињеница да се та држава распала прво на пет¹⁷ (1991-1995), а касније на шест¹⁸ независних држава (2006), са још недовршеним процесом дробљења југословенског геопростора управо у Републици Србији, након агресије НАТО на бившу СР Југославију (1999)¹⁹.

Након агресије НАТО на СРЈ, 1999. године, Уједињене нације успостављају протекторат над Косовом и Метохијом (аутономна покрајина Србије) и започињу мировну операцију УНМИК-а. Кључна снага УНМИК-а биле су мултинационалне снаге – КФОР, пре свега држава чланица НАТО, али и Русије и Украјине, у почетку.

Као директна последица процеса из периода 1991-2000. године, у Србији долази до снажних унутрашњих сукоба и промене власти, симболично назначених као „петооктобарске промене“. Са друге стране, у почетку лагано, а касније све снажније, јачају „струје“ у преосталом делу бивше СФРЈ, које доводе до преименовања државе у Државну Заједницу Србија и Црна Гора, а онда, 2006. године и раздруживања те заједнице на још две самосталне и независне државе.

След потеза који доводи до садашњег полистратегичког положаја Србије, а у једној деценији битисања Србије као самосталне и независне државе, одвијао се у бројним сменама елита на власти. Кључне полуге полистратегичке позиције Србије у протеклој деценији јесу:

¹⁶ Хантингтон, С. П., *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1998.

¹⁷ Словенија, Хрватска, Босна и Херцеговина, Македонија и СР Југославија. Године 2003., СР Југославија је преименована у Државну Заједницу Србија и Црна Гора.

¹⁸ Године 2006. раздружиле су се Србија и Црна Гора на две самосталне и независне државе.

¹⁹ Форца, Божидар, Секуловић, Драгољуб, *Нова безбедносна парадигма или враћање на прапочетак*, IX међународни научни скуп Дани безбједности, Зборник, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, 2016.

- а) повратак у значајне светске и регионалне интеграције (УН, Савет Европе, ОЕБС и друге);
- б) декларативно и суштинско опредељење за чланство у Европској унији, које је резултовало почетком преговора о приступању (2014);
- в) приступање НАТО програму Партнерство за мир (2006);
- г) партиципација и чланство у регионалним иницијативама започетим пре 2006. године;
- д) различит степен и интензитет односа са Руском Федерацијом, до потписивања споразума о стратешком партнерству и чланству Србије као посматрача у Организацији договора о колективној безбедности (ОДКБ);
- ђ) перманентно јачање билатералних односа са Народном Републиком Кином, са којом је потписано и стратешко партнерство (2009);
- е) различит интензитет односа са САД;
- ж) „топло-хладно” у односима са суседима насталим након распада бивше СФРЈ, до латентног по мир и повољно безбедносно окружење кад су у питању Хрватска и Федерација БиХ;
- з) изузетно сложени односи и процеси на Косову и Метохији у двополној призми признања независности Косова од стране већине држава света, са једне, и настојању Србије да, у одржању статус кво стања допринесе стварању Заједнице српских општина;
- и) тешка економска ситуација у земљи, која тек у последње време показује знаке општег опоравка, са спорим преливањем на животни стандард становништва.

У условима насталим након одвајања Црне Горе, након погрома Срба са Косова и Метохије (2004), те након неуспелих покушаја проналажења решења статуса Косова и Метохије (Ахтисаријев план), а у предвечерје једностраног и противправног проглашења независности Косова (2008), Народна скупштина Републике Србије, децембра 2007. године, прокламује војну неутралност у односу на постојеће војне савезе. Наиме, у тачки 6. *Резолуције Народне скупштине о заштити суверенитета, територијалног интегритета и уставног поретка Републике Србије*, која се односи на Косово и Метохију, прокламована је војна неутралност у односу на постојеће војне савезе, првенствено односећи се на НАТО²⁰.

У складу са наведеним, полистратегичка реалност Србије може се окарактерисати као изузетно сложена, са магловитим пројекцијама, чије полуге чине изнуђени потези и огроман утицај центара моћи.

²⁰ <http://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/index.php?id=80729> (приступљено 23.02.2017.)

АСПЕКТИ САРАДЊЕ СРБИЈЕ И ТУРСКЕ

Аспекте сарадње Србије и Турске неопходно је посматрати из више углова. Прво, јесте чињеница да је Србија након Првог светског рата, па до 2006. године битисала у разним државним ентитетима, те се не може говорити о непосредним односима са Турском. Друго, јесте период након 2006. године, када Србија поново постаје самостална и независна државе. Трећи угао јесте Турска полистратегичка за Балкан, у оквиру које је и домен односа са Србијом.

Сарадња државних ентитета у којима је битисала Србија и Турске

Обухватну и наглашено аналитичку грађу која сведочи о разноврсности односа на Балкану после Првог светског рата, у којој су и односи бивших државних ентитета (Краљевина СХС, Краљевина Југославија, ФНРЈ, СФРЈ, СРЈ и ДЗ СЦГ) којима је припадала Србија и Турске, налазимо у делу „Регионалне иницијативе и мултинационална сарадња на Балкану”²¹. Из тог обимног штива, фокусираћемо се само таксативно на врсту и карактер облика сарадње између ентитета којима је припадала Србија и Турске (Табела 3). Ти облици сарадње, условно, могу се груписати у периоде: (1) између два светска рата, (2) од краја Другог светског рата до престанка хладног рата и (3) од престанка хладног рата до 2006. године.

Табела 3: Регионалне иницијативе и мултилатерална сарадња на Балкану

ПЕРИОД	ОБЛИК САРАДЊЕ	УЧЕСНИЦИ	НАПОМЕНА
ИЗМЕЂУ ДВА СВЕТСКА РАТА	Балканске конференције 1930 - 1933	Албанија, Бугарска Грчка, Југославија, Румунија и Турска	- незванични састанци представника свих балканских земаља - циљ: стварање „балканске уније” - распале се због „балканске подељености”
	Балканска антанга 1934 - 1940	Грчка, Југославија, Румунија и Турска	- сарадња на политичком и војном плану, а од 1936. само на политичком - распала се 1940. године због јачања утицаја Немачке и Италије на Балкану

²¹ Лопандић, Д., Кроња, Ј., *Регионалне иницијативе и мултинационална сарадња на Балкану*, Европски покрет Србија, Београд, 2010.

ОД ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА ДО КРАЈА ХЛАДНОГ РАТА	Други балкански савез (Балканска антанта) 1953 - 1955	Грчка, Југославија и Турска	- покушај обнове и реафирмације балканске сарадње - распао се због сукоба Грче и Турске око Кипра и нормализације односа Југославије и СССР-а
	Мултилатерални састанци 1975 - 1987		- пет састанака на техничком нивоу, након Хелсиншке повеље (1975), али у економско-техничком домену, не политичком (трговина, привреда, енергетика, транспорт, комуникације, животна средина)
	Конференције министара спољних послова 1988 - 1990		- преко 20 састанака на владином нивоу - питања слична као и на мултилатералним састанцима, али на вишем нивоу - распад због почетка рата у бившој СФРЈ 1991. године
ОД КРАЈА ХЛАДНОГ РАТА ДО 2006. ГОДИНЕ²²	Конференција о стабилности, безбедности и сарадњи у ј/и Е, касније прерасла у Процес сарадње у ј/и Европи (ПСЈИЕ): 1996 -	Албанија, БиХ, Бугарска, Црна Гора, Македонија, Молдавија, Грчка, Хрватска, Румунија, Словенија, Србија и Турска	Политички форум
	Пакт за стабилност у ј/и Европи 1999 - 2008 (ПзСЈИЕ)		Престао са радом 2008.

²² Из низа бројних организација, њихових делова или радних група, издвојени су само најкарактеристичнији, у којима су чланице биле бивша СФРЈ, СРЈ или ДЗ СЦГ и Турска.

	<p>Црноморска економска сарадња 1992 -</p>	<p>Турска, Бугарска, Румунија, Грчка Албанија, Русија, Украјина, Молдавија, Азербејџан, Јерменија и Грузија. Касније је примљена ДЗ СЦГ, а након њеног раздруживања, Србија је наставила чланство</p>	
	<p>Процес сарадње министара одбране ј/и Европе (SEDM): 1996 -</p>	<p>Албанија, БиХ, Бугарска, Црна Гора, Хрватска, Грчка, Италија, Македонија, Румунија, Словенија, Турска, Србија, Украјина и САД</p>	

Тешко је дефинисати геопростор Балкана и ј/и Европе, односно припадање појединих држава том простору, посебно након распада бивше СФРЈ од 1991 до 2006. године. Чињеница је да су се традиционално посматране балканске земље (Албанија, Бугарска, Грчка, Румунија, Србија и Турска) само два пута нашле у заједничким иницијативама у периоду од 70 година (1918 - 1988), и то: на балканским конференцијама 1930 - 1933 и на Конференцији министара спољних послова 1988 - 1990.

У најопштијим цртама посматрано, регионалне иницијативе и мултинационална сарадња наведена у претходној табели, има следеће карактеристике: (1) иницијативе између два светска рата, и поред техничких

постигнућа, имале су нереалне основе, показале сву „балканску неслогу” и распале су се услед сукоба између појединих земаља Балкана или под утицајем великих сила; (2) од Другог светског рата до краја тзв. хладног рата, регионалне иницијативе су готово нестале, изузев неуспелог покушаја Друге балканске антанте, а кључни аспект оних које су постојале, пре свега, захватао је економско-техничку сарадњу; (3) регионалне иницијативе и мултинационални облици сарадње после тзв. хладног рата, пре свега, долазе изван геопростора Балкана, а иницирају их, пре свих, ЕУ и САД. У тим бројним иницијативама, готово по правилу, учествују све земље тзв. Западног Балкана²³, док је учешће других земаља различито. Неке од тих иницијатива наставиле су са радом и након што је Србија постала самостална и независна држава.

Турска полистратегија за Балкан

Иако у физичком смислу геопростор Турске само са 3% припада Европи, а 97% Азији, та земља, историјски посматрано, а и данас, игра значајну улогу на Балкану, посебно његовом делу именованом као Западни Балкан.

Историјско наслеђе, као једна од кључних полуга односа Турске према региону Западног Балкана, појачано је турским спољнополитичким активизмом према региону након њеног председавања Процесом сарадње у ј/и Европи (ПСЈИЕ) 2009 - 2010. године. Макро-идеолошка платформа повампиреног „неоосманизма” Турске погодно тло налази на простору Западног Балкана, посебно у БиХ, у Србији (Косово и Метохија) и у Албанији. Та макро-идеологија доста широко је обзнањена у књизи „Стратегијска дубина: међународни положај Турске”, коју је написао некадашњи министар спољних послова и премијер Турске Ахмет Давутоглу. Посебан аспект Давутоглуове стратегије јесте „нула проблема са суседима” и „мека моћ”, која подразумева економску сарадњу, културне пројекте, невладине организације, представљање турског начина живота и туризам.²⁴

Практични потези које Турска чини на Западном Балкану, иако увијени у миље „меке моћи”, препознатљиви су у емотивној реторици водећег двојца турске укупне, а тиме и спољне политике, Ердоган – Давутоглу. „Турска је била, сада је и биће у БиХ...” (Давутоглу, премијер Турске, 2016)²⁵; „...Ви сте

²³ Термин Западни Балкан је геополитичка кованица коју је лансирала ЕУ, а у почетку је обухватао Хрватску, БиХ, Црну Гору, Македонију, Србију и Албанију. Хрватска је 2013. године постала чланица ЕУ, тако да се, иначе спорни термин Западни Балкан доводи у питање.

²⁴ *Стратегијско-безбедносни трендови у југоисточној Европи до 2020. године*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2015, стр. 123.

²⁵ Из говора премијера Турске Ахмета Давутоглуа на отварању цамије Ферхадије у Бања Луци 2016. године. <http://www.alo.rs/davutoglu-turci-su-oduvek-u-bosni-i-ostace/49219> (приступљено 25.02.2017.)

добродошли! Анатолија припада вама, наша браћо и сестре! И ми смо сигурни да је Сарајево наше! Када кажем да је Анатолија ваша, ако желите да дођете, дођите! Али, ми желимо да будете сигурни овдје као власници Сарајева и Босне и Херцеговине. Оно што се дешава у БиХ је наша одговорност”....„Ми желимо нови балкански регион, утемељен на политичким вриједностима, економској међуовисности и сарадњи и културној хармонији. То је био отомански Балкан. Ми ћемо обновити овај Балкан. Људи то зову неоотоманским. Зато ја не упућујем на Отоманску државу као на вањскополитичко питање. Оно што ја наглашавам у наслову је отоманско наслијеђе. Отоманска стољећа Балкана су успјешна прича. Сада је треба обновити (Давутоглу, тадашњи министар спољних послова Турске, 2009), „Косово је Турска и Турска је Косово...” (Ердоган, тадашњи премијер Турске, 2013)²⁶, на шта је реаговао и Фарук Логоглу, посланик Републиканске народне партије, водеће опозиционе странке у Турској, и казао да „премијер Ердоган и шеф дипломатије Давутоглу или не знају где су државне границе Турске или њима нису задовољни”²⁷.

Посебну тежину утицаја Турске на Балкану има подршка коју та земља даје Косову и Метохији или независном Косову, како је Турска прихвата. Турска је прва страна земља која је 2008. године признала независност Косова. Поред тога, Турска је подржала захтев Косова за чланством у UNESCO, 2015. године. Такође, Турска врло снажно подржава и подупире формирање тзв. Косовских снага безбедности (КСБ), односно њихово прерастање у оружане снаге Косова. Осим билатералних сусрета на високом нивоу и значајне финансијске помоћи Турске, та земља се посебно ангажује на оспособљавању бригаде за брзо реаговање КСБ, о чему Павловић пише: „Турске ОС такође су биле ангазоване и на унапређењу способности Бригаде за брзо реаговање, која представља окосницу КСБ-а. Наиме, 14. маја 2103. године завршена је четворомесечна обука трећег батаљона (92 припадника) поменуте бригаде коју су водили турски инструктори из мисије КФОР-а, која је подразумевала вежбе на терену. Након тога, у Турској је, у августу исте године, за 33 припадника Првог батаљона наведене бригаде одржана двонедељна обука у пешадијској бази „Ататурк” у Истанбулу, док је 196 припадника бригаде завршило четворомесечну обуку у септембру те године под турским менторством. Такође, у периоду од септембра до децембра 2013. године завршена је обука 27 припадника 2С чете Другог батаљона те бригаде коју су спроводили турски инструктори. Штавише, 22 припадника бригаде, у периоду од 23. фебруара до 8. марта 2014. године, били су на обуци у Турској за опстанак у хладним условима. Истоврсну обуку на Космету, коју су водили турски инструктори

²⁶ Предавање Ахмета Давутоглуа о спољној политици Турске, Сарајево, 2009. <http://www.nspm.rs/prenosimo/sta-turska-hoce-na-balkanu.html?alphabet=1> (приступљено 25.02.2017.)

²⁷ <http://www.blic.rs/vesti/politika/nikolic-zbog-erdogana-otkazao-samit-srbije-turske-i-bih/zrz5bcd> (приступљено 25.02.2017.)

завршило је још 15 припадника бригаде. На крају, тромесечна обука 27 припадника 2В чете Другог батаљона наведене бригаде коју су спроводили турски инструктори завршена је 15. априла те године²⁸.

Непосредни односи сарадње Србије и Турске после 2006. године

Билатерална сарадња Србије и Турске

Након 2006. године, када је Србија постала самостална и независна држава, настављени су односи сарадње са Турском. Ти односи су се одвијали у склопу регионалних иницијатива и мултилатерале, успостављених пре и након 2006. године, али и билатералних односа на релацији Србија – Турска. У зависности од, пре свега, начина реаговања турске стране, ти односи нису имали континуитет, односно бележили су успоне и падове.

Чињеница да је Турска била на страни агресора на СРЈ (1999), да је прва држава која је признала независност Косова (2008), те подржала захтев Косова за пријем у UNESCO (2015), као и да подржава деструктивне процесе на Косову и Метохији, у БиХ, Албанији, па и Македонији, кад су у питању интереси Србије, умногоме јесте „камен спотицања” у односима Србије и Турске. И поред тога, стратешки опредељена за мир и стабилност, као предуслове напретка, Србија развија билатералне односе са Турском, а у периоду од 2006. године значајније активности на том плану јесу:

- Први потпредседник Владе и министар спољних послова И. Дачић је 5. октобра 2016. године боравио у званичној посети Републици Турској. Поред министра иностраних послова Републике Турске М. Чавушоглуа, такође се састао са председником Владе Републике Турске Б. Јилдиримом и в. д. председника Велике народне скупштине Републике Турске А. Хамзачбијем.
- Трилатерални састанак министара иностраних послова Републике Србије, БиХ и Републике Турске одржан је на маргинама 71. Заседања Генералне скупштине УН у Њујорку 23. септембра 2016. године.
- Председник Владе Републике Турске А. Давутоглу је, на позив председника Владе Републике Србије А. Вучића, 28 - 29. децембра 2015. године боравио у званичној посети Републици Србији. Током посете, председник Владе А. Давутоглу је разговарао са председником Републике Т. Николићем и председником Народне скупштине Републике Србије М. Гојковић. Први потпредседник Владе и министар иностраних послова И. Дачић је разговарао у Београду 28. децембра 2015. године са министром

²⁸ Павловић, Ђ., „Одбрамбена сарадња Србије и Турске као показатељ спровођења Давутоглуове „Стратегије дубине””, *Војно дело* 3/2016, Београд, 2016, стр. 102.

иностраних послова Републике Турске М. Чавушоглуом, који се налазио у делегацији премијера А. Давутоглуа.

- Први потпредседник Владе и министар спољних послова И. Дачић учествовао је 24. априла 2015. године на Комеморативним свечаностима поводом стогодишњице галипољског искрцавања и поморских битака (Чанакале).
- Председник Народне скупштине Р. Србије М. Гојковић, на позив председника Велике народне скупштине Р. Турске Џ. Чичека, боравила је у посети Р. Турској 13 - 15. априла 2015. године.
- На позив Првог потпредседника Владе и министра спољних послова И. Дачића, 10. јуна 2014. године у посети Београду боравио је министар иностраних послова Републике Турске А. Давутоглу. Током посете, министар иностраних послова А. Давутоглу имао је одвојене сусрете са председником Републике Т. Николићем, председником Владе Републике Србије А. Вучићем и потпредседником Владе и министром трговине, туризма и телекомуникација Р. Љајићем.
- У Анкари су 29. маја 2014. године одржане консултације два министарства спољних послова у области безбедносне политике. Српску делегацију предводио је ПМСП амб. М. Удовички.
- Подсекретар Министарства иностраних послова Републике Турске Ф. Синирлиоглу предводио је турску делегацију на билатералним политичким консултацијама Министарства спољних послова Републике Србије и Министарства иностраних послова Републике Турске, које су одржане у Београду 14. априла 2014. године.
- Потпредседник Владе Републике Турске Б. Боздаг посетио је Републику Србију 4 - 6. октобра 2013. године. Том приликом, сусрео се са премијером И. Дачићем, првим потпредседником Владе А. Вучићем, потпредседником Владе Р. Љајићем, министром здравља С. Дјукић-Дејановић и министром без портфеља С. Угљанином.
- Председник Турске агенције за сарадњу и координацију (ТИКА) С. Чам боравио је у Београду, 1 - 6. јула 2013. године. Током посете, председник ТИКА-е сусрео се са председником Републике Србије Т. Николићем.
- Председник Дипломатске академије Министарства иностраних послова Републике Турске Б. Арас боравио је у радној посети Дипломатској академији Министарства спољних послова Републике Србије 18. јуна 2013. године.
- Министар правде Републике Турске С. Ергин боравио је у посети Републици Србији у периоду од 4. до 5. јуна 2013. године.

- Председник Републике Србије Т. Николић учествовао је 14 – 15. маја 2013. године на тројном самиту Србија – Турска – БиХ у Анкари.
- Министар спољних послова Републике Србије И. Мркић састао се 8. маја 2013. године са министром иностраних послова Републике Турске А. Давутоглуом. Састанак је реализован у оквиру трилатералног састанка министара иностраних послова Србија – Турска – БиХ у Сарајеву. Два министра, такође су се сусрела у још неколико наврата током 2013. године на маргинама разних мултилатералних конференција.
- Председник Велике турске народне скупштине Џ. Чичек посетио је Републику Србију 15. априла 2013. године.
- Министар правде Републике Србије Н. Селаковић боравио је у радној посети Републици Турској у периоду од 4. до 6. марта 2013. године.
- Председник Р. Србије Т. Николић је боравио у званичној посети Р. Турској 4 – 5. фебруара 2013. године. Том приликом, председник Т. Николић сусрео се са председником Р. Турске А. Гулом, председником Велике турске народне скупштине Џ. Чичеком, као и Васељенским патријархом Вартоломејем.
- Министар иностраних послова Турске А. Давутоглу посетио је Београд 1. фебруара 2013. године. Током посете, разговарао је са министром спољних послова Србије И. Мркићем и председником Владе И. Дачићем.
- Начелник Генералштаба Војске Србије генерал-потпуковник Љ. Диковић боравио је у посети Републици Турској, 12 - 14. децембра 2012. године.
- Бивши председник Владе и министар унутрашњих послова Републике Србије И. Дачић учествовао је 22 – 23. новембра 2012. године на састанку министара унутрашњих послова земаља БСЕЦ. Током боравка у Анкари и Истанбулу, председник Владе и министар унутрашњих послова И. Дачић имао је састанке са председником А. Гулом и председником Владе Р. Т. Ердоганом.
- Председник Републике Србије и бивши председник Републике Турске Т. Николић и А. Гулсу 25 – 26. јуна 2012. године копредседавали су јубиларним самитом БСЕЦ у Истанбулу.
- Бивши председник Владе Републике Србије М. Цветковић боравио је у посети Републици Турској у марту 2011. године.
- Премијер Републике Турске Р. Т. Ердоган посетио је Републику Србију у јуну 2010. године²⁹.

²⁹<http://www.mfa.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11544-turska?lang=lat> (приступљено 25.02.2017.)

Значајна иницијатива у домену сарадње са Турском јесте и трилатерални састанак Турске, Србије и БиХ. Први трилатерални самит одржан је у Истанбулу (Турска) 24. априла 2010. године, а други у Карађорђеву (Србија) 26. априла 2011. године. На трећем трилатералном самиту у Анкари (Турска) одржаном 14 - 15. маја 2013. године, између осталог, усвојена је Декларација, која садржи следећа опредељења:

1) постизање циља стварања стабилног, мирољубивог и просперитетног Балкана;

2) свеукупни напредак, посебно у области мирољубиве кохабитације и интеграције у европске структуре, што је Балкан и постигао у последњих 10 година;

3) опредељеност да се охрабри и подржи интегрисање у ЕУ и да се поделе искуства придруживања и

4) консултовање и сарадња у економији, култури, образовању, науци, енергији, инфраструктури, транспорту, спорту и туризму, као што је предвиђено трилатералним балканским самитом, као функционалним оквиром регионалне сарадње.³⁰

Економска сарадња Србије и Турске

Према подацима Привредне коморе Србије, Турска спада у ред важнијих трговинских партнера. Робна размена је најзначајнији вид те сарадње, а у порасту су трговински промет у слободним зонама и послови оплемењивања. Турска је на 17. месту земаља у које Србија извози, а на 7. месту земаља из којих Србија увози. У Србији је активно 20 - 25 турских фирми, које запошљавају око 7.000 радника. У Табели 4 дати су подаци о трговинској размени између Србије и Турске за период 2011-2016. година.³¹

Табела 4: *Трговинска размена између Србије и Турске*

Година	Извоз (000Е)	Увоз (000Е)	Укупно	Салдо	Покривеност увоза извозом
2011	131,0	290,4	421,5	-150,4	45%
2012	144,6	341,3	485,9	-196,7	42,4%
2013	164,7	399,4	564,1	-234,7	41,2%
2014	173,2	444,9	618,1	-271,7	38,9%
2015	223,9	521,3	745,2	-297,4	43%
2016 (првих 6 месеци)	118,4	296,0	414,4	-177,6	40%

³⁰ *Стратегијско-безбедносни трендови у југоисточној Европи до 2020. године*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2015, стр. 125.

³¹ <http://www.pks.rs/MSaradnja.aspx?id=53&p=1&pp=0&> (приступљено 06.02.2017.)

Према подацима из Табеле 4 може се закључити да Србија константно има негативан салдо у трговинској размени са Турском, као и да је највећа покривеност увоза извозом била 2011. године, када је износила 45%. Највећи обим трговинске размене између Србије и Турске био је у 2015. години (745,2 милиона евра).

У оквиру економске сарадње Србије и Турске значајно је напоменути и то да су министри економије Турске, БиХ и Србије (13 - 15.05.2013.) потписали „Декларацију о економској и трговинској сарадњи” и формирали трилатерални трговински комитет ради побољшања економске сарадње³². Дана 26.10.2016. године у Истанбулу је отворено заједничко трговинско представништво Србије и БиХ, а у оквиру Трилатералне комисије за трговинску и економску сарадњу Турске, Србије и БиХ, која је обновљена 2015. године³³.

Сарадња Србије и Турске у сфери безбедности и одбране

Питања безбедносне и одбрамбене сарадње Србије и Турске саставни су део процеса регионалне сарадње започете пре и након 2006. године, као и непосредни израз те сарадње у односима две државе. Као непосредни облици регионалне сарадње у домену безбедности и одбране у којима учествују Србија и Турска издвајају се: Иницијатива за превенцију и спремност за деловање у случају катастрофа у ј/и Европи (2007); Центар за сарадњу у области безбедности – RACVIAC (2010); Сарадња министара одбране земаља ј/и Европе (1996); Регионални центар за борбу против прекограничног криминала (2009); Конференција начелника генералштабова оружаних снага земаља ј/и Европе (2007) и други³⁴. Поред наведеног, а у оквиру НАТО програма Партнерство за мир, Турска учествује у иницијативама које су развијене између Србије и НАТО, као на пример Група Србија – НАТО за реформу одбране (DRG).

Непосредна сарадња Србије и Турске у сфери одбране, у периоду од 2006. године имала је различит интензитет, са значајнијим активностима након избора у Републици Србији 2008. године, односно потписивања Плана билатералне војне сарадње 2009. године³⁵. Билатералне војне консултације Србије и Турске интензивно су се одвијале до 2012. године, када је дошло до

³² *Стратегијско-безбедносни трендови у југоисточној Европи до 2020. године*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2015, стр. 125.

³³ <http://www.bhrt.ba/vijesti/bih/istanbul-kako-unaprijediti-ekonomsku-saradnju-turske-bih-i-srbije/> (приступљено, 07.02.2017)

³⁴ Шире видети у Лопандић, Д., Кроња, Ј., *Регионалне иницијативе и мултинационална сарадња на Балкану*, Европски покрет Србија, Београд, 2010.

³⁵ Павловић, Ђ., „Одбрамбена сарадња Србије и Турске као показатељ спровођења Давутоглуове „Стратегије дубине””, *Војно дело* 3/2016, Београд, 2016, стр. 96.

опاداња њиховог интензитета и застоја. Основне активности војне сарадње две земље биле су: заштита поверљивих информација и материјала у области војне индустрије; трансформација војног аеродрома „Лађевци” код Краљева у цивилно-војни аеродром средствима из турске донације (Турска је донирала 10 милиона долара); образовање (размена полазника у војним школама и академијама две земље) и обука; војномедицинска сарадња; заједничке вежбе специјалних снага у периоду од 2008 до 2010. године, те учешће на сајмовима наоружања и војне опреме у Србији и у Турској.³⁶

ЗАКЉУЧАК

Историја односа Србије и Турске јесте доба сукоба и ратова. Модерна српска држава настаје ослобађањем од ропства Отоманске империје. У периоду од краја Првог светског рата до распада бивше СФР Југославије 1991 - 2006. године, Србија је битисала у разним државним ентитетима, те је њена сарадња са Турском била посредна, преко тих ентитета. Након што је Србија постала самостална и независна држава (2006), сарадња са Турском се одвија у оквиру регионалних и мултилатералних иницијатива започетих пре и након 2006. године, као и непосредно.

Сарадња са Турском од Првог светског рата до краја тзв. хладног рата јесте покушај неуспелих балканских иницијатива, заснованих на нереалним основама, које су се распадале управо због неслоге балканских земаља и под дејством утицаја великих сила.

Турска је учествовала на страни агресора на СР Југославију 1999. године, прва је признала независност Косова 2008. године и подржала захтев Косова за улазак у UNICEF 2015. године. Тиме је Турска, недвосмислено и очевидно, деловала против интереса и циљева Републике Србије.

Турску полистратегијску реалност разни аналитичари различито квалификују. Углавном, те оцене јесу у домену реинтеграције пантурцизма, паносманизма или неоосманизма, за шта налазе и доказе у Давутоглуовој „Стратегијској дубини”. Међутим, Турска реалност је сасвим другачија. То јесте регионална сила, земља члан Групе 20 најразвијенијих земаља света, чланица НАТО. Али, то је земља која је растрзана између истока и запада, у сукобу са готово свим суседима, са бројним унутрашњим проблемима. Турска је више генератор кризе, него ли моћник који може значајније да делује на међународне односе.

Полистратегијска реалност Србије је врло сложена и неизвесна. Све недаће распада бивше СФРЈ, који није довршен управо на простору Србије, утичу на чињеницу да наша земља покушава да се врати у колосек модерних земаља окружења. Међутим, управо у непосредном окружењу, а и под

³⁶ Исто.

дејством неких великих сила, којима је савезник Турска, Србија је принуђена да вуче изнуђене потезе и да од става великих сила и њиховог односа зависи и њена судбина.

Односи сарадње Србије и Турске, у ужем смислу, морају се посматрати кроз турску полистратегију за Западни Балкан. Недвосмислено је да Турска види „плодно тло” за свој полистратегијски наступ ширих размера, управо на простору БиХ, Албаније и Косова и Метохије. Отуда, Србија је интересент за Турску и због бошњачке популације на њеној територији, али и Косова и Метохије и односа са другим њеним суседима.

Непосредна сарадња Србије и Турске, са турске стране, јесте практичан исказ њене стратешке иницијативе да кроз „меку моћ” остварује своје интересе и циљеве. Та сарадња неће зависити само од опредељења Турске и Србије, већ управо од развоја глобалне и регионалне ситуације, у којој се сукобљавају интереси великих сила.

Србија јесте и мора стратешки да буде опредељена за мир и стабилно безбедносно окружење. Отуда, и сарадња са Турском, ма колико била оптерећена историјским наслеђем и практичним потезима Турске, јесте у интересу Србије, као исказ њеног општег опредељења. Свакако, „крчаг иде на воду док се не разбије”. Потези Турске у нашем окружењу морају се мудро анализирати и, складно томе, предузимати конкретне мере. То, свакако, није пожељно да увек буде јавно, али мора бити јасно другој страни, па била то и Турска.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Аћимовић, Љубивоје, *Наука о међународним односима*, Научна књига, Београд, 1987.
2. Вујаклија, Милан, *Лексикон страних речи и израза*, Просвета, Београд, 1986.
3. Ђукановић, Д., Живојиновић, Д., „Стратешка партнерства Републике Србије”, *Међународна политика и међународни односи*, годишњак број 6, Београд, 2011.
4. Јефтић, М., „Неоосманизам versus панисламизам”, *Безбедносни форум* бр. 2, Београд, 2016.
5. Ковач, М., Марчек, Ј., „Теоријске основе стратегије државе“, у: *Зборник радова са Симпозијума о војној науци*, „Научна изграђеност и чиниоци војне стратегије”, Институт ратне вештине, Београд, 2001.
6. Лопандић, Д., Кроња, Ј., *Регионалне иницијативе и мултинационална сарадња на Балкану*, Европски покрет Србија, Београд, 2010.
7. Мандић, Х., „Стратегијска дубина: међународни положај Турске”, *Полемос* бр. 18, Београд, 2014.

8. Павловић, Ђ., „Одбрамбена сарадња Србије и Турске као показатељ спровођења Давутоглуове „Стратегије дубине””, *Војно дело* 3/2016, Београд, 2016.
9. *Parlamentarni nadzor bezbednosnog sektora*, DCAF, Ženeva, 2003.
10. *Стратегијско-безбедносни трендови у југоисточној Европи до 2020. године*, Медија центар „Одбрана”, Београд, 2015.
11. Форца, Божидар, Секуловић, Драгољуб, (2016), *Нова безбедносна парадигма или враћање на прапочетак*, IX међународни научни скуп Дани безбједности, Зборник, Факултет за безбједност и заштиту, Бања Лука, ISBN 978-99955-23-58-9; COBISS.RS-ID 5935640.
12. Хантигтон, С. П., *Сукоб цивилизација*, ЦИД, Подгорица, 1998.
13. <https://velikirecnik.com/2016/06/12/kooperativnost/> (приступљено 20.02.2017.)
14. <https://mindreadingsblog.wordpress.com/2012/12/07/evolocija-kooperativnosti-zasto-covek-coveku-nije-vuk/> (приступљено 20.02.2017.)
15. <http://scindeks-clanci.ceon.rs/data/pdf/1820-6700/2014/1820-67001412093D.pdf> (приступљено 20.02.2017.)
16. http://www.ius.bg.ac.rs/prof/materijali/krsiva/povelja_un.pdf (приступљено 25.02.2017.)
17. <http://www.4pt.su/sr/content/turska-na-dramaticnoj-raskrsnici-izmedu-atlantizma-i-evroazije> (приступљено 20.02.2017.)
18. <http://www.srbija.gov.rs/kosovo-metohija/index.php?id=80729> (приступљено 23.02.2017.)
19. <http://www.alo.rs/davutoglu-turci-su-oduvek-u-bosni-i-ostace/49219> (приступљено 25.02.2017.)
20. <http://www.nspm.rs/prenosimo/sta-turska-hoce-na-balkanu.html?alphabet=l> (приступљено 25.02.2017.)
21. <http://www.blic.rs/vesti/politika/nikolic-zbog-erdogana-otkazao-samit-srbije-turske-i-bih/zr5bcd> (приступљено 25.02.2017.)
22. <http://www.mfa.rs/sr/index.php/spoljna-politika/bilateralni-odnosi/117-bilateralni-odnosi/11544-turska?lang=lat> (приступљено 25.02.2017.)
23. <http://www.pks.rs/MSaradnja.aspx?id=53&p=1&pp=0&> (приступљено 06.02.2017.)
24. <http://www.bhrt.ba/vijesti/bih/istanbul-kako-unaprijediti-ekonomsku-saradnju-turske-bih-i-srbije/> (приступљено 07.02.2017.)

ЕТНИЧКИ И ВЕРСКИ КОКТЕЛ НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ И ПРЕТЕНЗИЈЕ ТУРСКЕ

Сажетак: Циљ рада је да се на основу историјских докумената објасни савремена позиција народа у Босни и Херцеговини и сагледају претензије данашње Турске на простору БиХ у оквиру њених амбиција за повратак некадашњег Османског царства на Балкан и у Европу. Према историјским показатељима, очито је да ће будућност народа у БиХ, а посебно српског, зависити како од интереса спољних чинилаца тако и од њихове унутрашње слоге или неслоге. Као и у прошлости, и данас највећи утицај на стабилност, безбедност и слободу избора сопствене будућности народа у БиХ има религијски фактор. Историјски посматрано, на том простору су се стекле две доминантне светске религије – хришћанство и ислам, при чему је хришћанска црква додатно подељена на католичку и православну. Већина домаћих и страних историчара слажу се у констатацији да су се у оквиру последње сеобе Словена на Балкан доселила два племена: Срби и Хрвати, која су и у старој постојбини живела у суседству. Они су свој језик и културу наметнули староседеоцима, а хришћанство су примили од Цариграда око 850. године. Доласком Турака на Балкан, на овај простор долази и исламска религија која је узроковала појаву још једног народа у БиХ – бошњачког. Тако су се на овом простору сусреле две цивилизације и три вероисповести, чије последице и данас највише испаштају три народа у БиХ: Срби, Хрвати и Бошњаци. Расцепом хришћанске цркве половином XI века српство у БиХ нашло се на удару католичанства јер су Хрвати, као мањински народ на том простору, посебно у Далмацији, потражили подршку од Рима. Тако су Хрвати у наредним вековима сву своју пажњу усредсредили на то да повећавају простор на коме су живели, па и бројност становника, на рачун српског историјског етноса и територије. На другој страни, Бошњаци су исти циљ, доминацију над Србима и Хрватима, настојали да постигну растом наталитета и агресивном исламизацијом. Савремена Турска крцата је сопственим проблемима, разапета између идеје секуларне Турске Кемала Ататурка и нарастајућег радикалног ислама, те безбедносним изазовима у региону Блиског истока и у самој Турској, као и притиском за осамостаљењем Курда. Ипак, треба бити опрезан и не потцењивати неоосманске амбиције, којима је пут до Европе најпогоднији преко исламизованих потомака Словена у БиХ и на целом Балкану и већ усидрених делова исламизованих народа Азије и Африке у Западној Европи. Данашња Турска евидентно не одустаје од свог циља да, захваљујући остацима Турског царства на Балкану и користећи своју позицију у НАТО, и

¹ Проф. др Станко Нишић, пуковник у пензији

убудуће задржава и шири свој културни, економски, па и безбедносни утицај у свим регионима бившег Османског царства на Балкану.

Кључне речи: Срби, Хрвати, богумили, Бошњаци, Турска, панисламизам, етнички и верски коктел, БиХ.

УВОД

Већина теоретичара нације или народа слаже се у квалификативима или обележјима појма народа, тј. да је народ заједница људи повезана језиком. Такође се зна да је у БиХ још и пре њеног имена народ на том простору говорио истим језиком. Отуда је проблематично данашње раздвајање тог заједничког језика на три посебна. Некада је, при формирању прве Југославије, држава названа по народима који у њој живе као држава Срба, Хрвата и Словенаца са квалификацијама да се ради о једном „троименом народу”. И у том називу народа језик је имао пресудну улогу. Такође је извесно да су на Балкан својевремено доселила два сродна словенска народа – Срби и Хрвати (мада је, по неким изворима, племе Хорвата на Балкану затекло словенски народ – Србе и прихватило њихов језик), као и да су они доселили из средње Азије, где су такође били у додиру, те им је и културно наслеђе у целини заједничко, укључујући и језик. Међутим, проблем јединства народа у БиХ поодавно је на дневном реду расправа и међу историчарима и политичарима три народа. Познато је да су се провинције и у Италији и Немачкој ујединиле на бази јединства језика. Такође, извесно је да су се и Албанци ујединили на основу језика, без обзира на историјски стечене три вероисповести. Али, међу Србима и Хрватима, иако им је исти корен језика, а затим и са Бошњацима у БиХ, никако да се нађе консензус о даљем развоју те државе. Испоставља се да су по среди, поред цивилизацијских разлика, и страни утицаји.

Зато је неопходно подсетити како је и зашто временом дошло до толиког раздора у том „једном” народу да су из њега произведена три народа на простору БиХ који и даље имају исти језик, кога странци називају босанско-хрватско-српским (БХС) језиком (са вероватном намером да би посредно произвели и БХС народ и тако дошли до планираног циља – стварања јединствене БХС државе). Наиме, по дефиницији, сваку државу чине: територија, власт и народ који подржава ту власт. Међутим, дејтонска БиХ има само територију, али нема ни владу нити јединствен народ који би подржавао ту владу. Наиме, Савет министара БиХ, који би требало да чини владу те државе, нема никакве извршне компетенције ни у једној области живота и рада у тој држави! То говори о привремености те творевине као државе, која је у суштини протекторат УН. Религијске разлике и спољни утицаји доводили су до непријатељстава народа у БиХ у два светска рата, као и у последњем, намерно изазваном, грађанском рату. Отуда ће у овом тексту тежиште бити на пореклу подела, а тиме и раздора међу три народа у БиХ, као и о рецидивима

утицаја и владавине страних освајача на Балкану и посебно римокатоличке цркве и Османлија. Данас, велики утицај на бошњачки народ у БиХ који је прешао на ислам, као и на све исламисте у Европи, поред Саудијске Арабије, има Турска, која им пружа и значајну подршку. А какве су реалне шансе савремене Турске да поврати османлијску империју у Европи, за чим не јењавају њене амбиције, покушаћемо да бар делом предочимо у овом раду.

О ПОРЕКЛУ ТРИ НАРОДА У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

О пореклу садашња три народа у БиХ још и данас се испредају различите теорије и приче, јер још не постоји званична историја народа те државе. Отуда се не може поуздано тврдити о истинитости „историја” и „повијести” народа овог региона које су једнострано приказивали поједини историчари и повјесничари. Свесни смо да дискусија о пореклу три народа у БиХ још није завршена, нарочито о пореклу Бошњака, због мањкања веродостојности докумената из времена гашења средњовековне Босне и доласка Османлија на простор БиХ. Постоје извори који покушавају да објективно прикажу историјат ових народа. Неке од њих предочавамо и овде ради објашњења корена неслоге и сукобљавања три народа која насељавају Босну и Херцеговину.

СРБИ У БОСНИ И ХЕРЦЕГОВИНИ

Подручје Илирика на којем су се налазиле и земље данашње БиХ посели су Римљани у време цара Октавијана Августа пре нове ере, а Словени који су се овамо доселили заједно са Аварима, заузели су пределе Солане (Сплита) око 614. године². Исти извор наводи да су се овамо доселили Срби и Хрвати око 640. године нове ере. За Србе, велики број и других извора говоре да су живели у Босни од досељавања Словена. Такав закључак изводи се на основу тога што су све до почетка XIV века босански народни владари називали свој народ српским именом. Писани документи казују да још у XII веку папска канцеларија у својим списима идентификује Босну са Србијом (*regnum Servilie, quod est Bosna*) и да се то задржало чак и онда кад је Босна већ давно била под турском влашћу. У хроници попа Дукљанина каже се да је „... Sorabia разделила се на две покрајине: Босну и Рашу”³. Али, већ у XIII, а нарочито XIV веку, Раша је почела нагло да се развија захваљујући рудном богатству које су у Белом брду експлоатисали најбољи рудари тог времена – Саси, а трговина је цветала са Дубровником. Тада се српска држава развијала као краљевина, а затим и као царевина и узела је име према имену народа своје

² Антић Чедомир и Кеџмановић Ненад, *Историја Републике Српске*, стр. 40.

³ Цитирано по: dr Moric Faber, „Glasnik zemaljskog muzeja”, br.6, Sarajevo, 1906, XIX, стр.454.

државе, утопивши у њему сва дотадашња племенска имена (Рашане, Тимочане и др). Међутим, босански великаши и владари су, под страним утицајима, тражили начин да се осамостале, па су дошли на идеју да за државно име свога народа узму парцијални назив: Бошњак, Бошњанин, Босанац, уместо дотадашњег националног – Србин, и да тиме јаче означе своју политичку самосталност према Србији. Отуд у писаним споменицима XIV и XV века налазимо „Бошњаци и Босанци vis a vis Рашани и Србијанци”. Али, национално српско име и у Босни остало је и даље у пуној свести, како код народа, тако и у држави, „те је често избијало на површину чак и онда кад су већ и провинцијални називи потпуно узели маха...”⁴. Такође је и језик народа у Босни остао исти „увек па и онда кад је провинцијално име босанско превладало и називан је само српским именом”⁵.

Према налазима Владимира Ћоровића, први помен српског имена у Босни датира из 822. године, када је, после пораза од Франака, хрватски владар Људевит Посавски побегао из Сиска Србима за који се народ казује да је заузимао велики дио Далмације. Далмација, у коју је Људевит побегао била је данашња Босна, која је готово цела припадала тој географској области. По Порфиригенићу, Србија је тада (X век) обухватала и данашњу Босну до Пливе, Цетине и Лијевна на западу, а на истоку су Травунија, Конавље, Захумље и Неретљанска област означавани као подручје српског становништва и државе. На југу се тада кнез Часлав наслањао на српска племена у Дукљи до Скадра. Средиште његове државе било је у данашњој источној Босни, североисточној Херцеговини и западној Србији, од извора Неретве до Западне Мораве. Тај крај је више од два века био средиште и заматак српске државе.

Под српским именом Порфиригенић обухвата сва племена која су ушла у обим Чаславове државе: Босанце, Рашане, Требињце, Конављане, Дукљане, Захумце и Неретљане. Порфиригенић за Неретљане вели да су били прозвани „паганима”, зато што нису пристали да се покрсте у оно време кад су се крстили сви Србљи. Нарочито су били противници хришћанства, у ком су гледали само средство за своје потчињавање. Ипак, око 878. године византијски цар Василије успева да их придобије за хришћанство. Наиме, око 860. године српска племена у Босни примају хришћанство прво од Рима, а затим и у Србији, када су и Бугари прешли на хришћанство. До XIII века Срби су претежно, осим Зете и Приморја, ушли у сферу источне цркве.

Бан Матија Нинослав у својим повељама од марта 1240. и оној из 1249. године, назива своје Бошњаке „више пута само Србљима и никако друкчије”. И у самом индексу (Index Alfa beticus) у Смичикласовом Академском кодексу изричито се наводи да је Србин национално име за Бошњака (Serbin idem quod Bosneusis, natio)⁶. Такође, и бивши управник Босне Калај у својој Историји

⁴ Исто.

⁵ Исто.

⁶ Владимир Ћоровић, *Историја Босне*, Прва књига, Београд, 1940, стр. 303.

Срба (немачки превод од Dr Schwicker-a, Geschichte der Serben, Budapest 1878.) изричито тврди да је „Босна српска земља и да је народ у њој српске народности, па да су и Мухамеданци Срби били”⁷.

О српском имену народа у Босни јасно говори и језик којим се тај народ служио. Тако професор Јагић каже да Кулин бан својом повељом из 1189. године дозвољава Дубровчанима да могу слободно трговати по његовој држави. Овде је значајно да је то писмо писано ћирилицом. „Листина Кулина бана од г. 1189. прво је и најстарије писмо што би писано ћирилицом, а српским језиком”⁸. Из те повеље се види да се по целој Босни, Захумљу и Дукљи, још и пре Кулина бана, морало писати „народнијем српскијем језиком и ћирилицом”⁹.

Захумљем је тада владао Стефан Немања заједно са Хумом и Травунијом, а његов син Растко Немањић (касније св. Сава) добио је Хум и у Стону сместио прву српску епископију. Тек половином XIV века ова област припада Босни која у XV веку добија аутономију, негујући и даље српске државне традиције. Године 1333. дао је босански бан Стефан Котроманић Дубровнику: Рат, Стон, Превлаку и острва око Рата. Ради тога, написане су у Сребреници четири повеље и то две на латинском језику, „као службеном језику дубровачком, и две на српском језику, као службеном језику босанском”¹⁰. Српски језик је у то време био не само службени и народни језик Србије и Босне него у XV и XVI веку и „дипломатски језик турског, угарског и румуњског двора”¹¹. Зато су Дубровчани ради међусобне трговине држали на двору увек два писара: једног за српски, а другог за латински језик.

И у XVIII веку називали су Срби Босанци свој језик српским. Далматински Срби у свом писму које датира из 1759. године рекли су главном проведиктору млетачком „да су се из Босне и Херцеговине преселили” и на неколико места истичу да је њихов језик српски. Пре тога (1754) су од истог проведиктора молили да добију владику „од нашег српског језика и грчког обреда источне цркве”¹². Тако се и језиком потврђује да је у Босни „од памтивека” живио српски народ. На основу објективних налаза, закључује Владимир Ћоровић, Срби се морају узимати као народ чија је и БиХ матична земља, у коју су се доселили у VII веку, када још није ни постојао појам Босна (Босна је добила име, не по народном имену, него по географском називу реке Босне), нити је ислам био познат (осим у далекој Арабији).

⁷ Исто, стр. 304.

⁸ Исто, стр. 312.

⁹ Ћирилицу су Срби примили од ученика Ћирила и Методија – Климента и Наума.

¹⁰ Исто.

¹¹ Исто, стр. 313.

¹² Исто, стр. 314.

Тачно је да се национални осећај код Срба и Хрвата у БиХ спорије ширио него онај у Србији и Хрватској. Историјски факти показују да је држава Србија постојала стотинама година пре доласка Турака на Балкан. Отуда је и национална свест Срба још тада ухватила дубок корен, због отпора Турцима, који се потом ширио на све српске пределе посредством српске цркве. Стојан Новаковић (наводи Ђоровић) управо пише о томе да је улогу српске државе, након њеног пада под Турке, преузела српска црква, која је за све време турског ропства чувала српство. Она је, дакле, била морална сила (уместо државне-војне) која је Србе држала на окупу. Зато се српство (српска национална свест) и могло ширити ван граница Србије. На формирање српског националног идентитета у Босни најзначајнији утицај имала је Српска православна црква, култ св. Саве, те учинак 1. и 2. српског устанка у Београдском пашалуку, као и Вуков Рјечник на просвећивање православаца. У устанку 1875. године у БиХ за Србе и Хрвате основна идеја је била национална, док су неки „Бошњаци” у њега кретали по инерцији, без националног циља. Откуд се појавило име Хрвата у БиХ види се из кратког приказа историје тог народа на том простору.

О ПОРЕКЛУ ХРВАТА

О свом пореклу Хрвати нерадо и различито говоре. Међутим, они су због урођеног опортунизма на својој „повијести” оставили широм отворене капије, како би своје порекло могли везивати час за Романе, час за Германе, а који пут и за Славене. Један сликовит пример види се из случаја са хрватском „повијешћу” коју је хрватска влада прописала као уџбеник за школску 1941/42. годину. У овој „повијести” заступљена је готска теорија о хрватском пореклу. Већ следеће, школске 1942/43. године, иста она усташко-хрватска влада која га је прописала издала је други, где се о хрватском пореклу заступа друга, иранско-кавказка теорија. Да се срамота што пре преда заборау, враћен је новац свакоме купцу онога првог уџбеника, који га је макар напола подераног вратио.

Према речима Велише Рајачића¹³, верни своме несталном менталитету, Хрвати су кроз целу своју прошлост, упоредо са развојем ситуације, мењали не само своје уверење, већ и народност ако је то било потребно. Али, нешто у чему су остали конзистентни, то је болест гусарења по туђим историјским баштинама и мана натуравања свога непопуларног имена. Тако се срећемо са једним одломком из новије хрватске историје¹⁴ где се ово признање изражава у реченици: „Дошавши Ху-ур-ватки заједно са Хунима у Европу, завладали су над славенским старосједиоцима, с којима су се слили у један организам,

¹³ Велиша Рајачић Псуњски, *Хрвати у светлости историјске истине*, Београд, март 1944.

¹⁴ „Хрватски Лист” од 14. IV 1939.

којему су дали своје име, иако су били у мањини”. Хрвати, дакле, по овом своме признању, долазе у славенско староседлаштво, које је, дакако, могло бити само српско, пошто се за друге Славене на овом простору не зна, и доносе собом своје име, са којим се то славенско староседлаштво столећима сукобљава. Своје неславенско порекло, уосталом, не крије ни у праскозорју притајеног усташтва први хрватски министар спољних послова др Младен Лорковић, који у књизи „Народ и земља Хрвата”, на страни 34 каже: „Читава стара хрватска повијест схватљива је само уз претпоставку да су владајући Хрвати били неславенска наслага, која је прекрила и организирану славенску масу”.

Прихватимо ли становиште др Лорковића (резонује даље Рајачић) да Хрвати нису славенског порекла (што се после догађаја иза 6. априла 1941. године само по себи разуме), постаје необјашњиво како да дошљачко племце Хрвата губи сва своја обележја са којима је дошло, па чак и свој матерњи језик, а да ипак тобоже осигурава престиж свога непопуларног имена, које је касније претрпело модификацију од Ху-ур-ватха у Хрвате. Не би ли било природније сматрати да народи губе своја обележја и матерње језике само онда када се утопе у јаче и културније средине којима, разуме се, није потребан „организаторски смисао” и таквих полудивљих дошљака који нису у стању ни да свој матерњи језик одрже. Што их је, међутим, католички Рим много доцније успео уклопити у свој велики програм католичког продирања према славенству, и што се болешћу натуравања њиховог имена одомаћило једно зло од кога ће се Балкан тешко отрести, то је појам за себе. Па ипак, Хрвати са резултатима натурања свога имена српском националном и етнографском простору до прошлога века нису били задовољни. Тако је Загреб, пре којих сто година, измислио Југославију, само зато да би преко ње довео у питање српство и православље и тако остварио експанзивне циљеве истакнуте у хрватском и римокатоличком програму кроз векове.

Као што постоји опречност о властитом пореклу међу самим Хрватима (јер „сувремена хрватска повијест” у делу штампаном 15. IV 1939. године тврди, за разлику од др Лорковића, да су Хрвати готског порекла), тако су различити и датуми њиховог досељења унети у њиховој „повијести”. Тако је о доласку забележио византијски цар Константин Порфирогент, како су се од „Бијелих Хрвата” одвојила петорица браће, међу којима и један по имену Хрват, те дошли у Далмацију, где су затекли Аваре („Хрватски Лист” од 15. IV 1939.). За ову историјску тврдњу изгледа нам да је Хрватима примарни моменат био запоседање Приморја. Међутим, временски је позивање на Порфирогента довело у питање датум хрватског досељења, пошто је Порфирогент живео, односно владао, од 912. до 959. године. Хрватски историчар Павле Витезовић (1652 – 1714) помера овај датум досељења уназад и каже да се оних петорица браће доселило 640. године после Христа и да су се настанили у горњем Приморју. За разлику од Тадије Смичикласа, који хрватско име изводи из појма неког брдског јунаштва, Витезовић каже да име

Хрвата потиче од онога међу петоро браће који се звао Хрват. Новијој хрватској историји било је мало оно Витезовићево померање хрватског досељења уназад, па је ово досељење померила још за 100 година уназад.¹⁵ Ко зна, неће ли се наћи који од Старчевићевих ученика који ће пронаћи да су Хрвати доселили још у ледено доба? Датум њиховог досељења на први поглед не изгледа толико важан, али његово је фиксирање потребно како би га упоредили са Витезовићевом тврдњом да су Срби 35 година пре Христа ратовали у Македонији са Римљанима и населили Малу Влашку (Славонију).

Славонски историчар Матија Катанчић (1750 – 1825), иако католички свештеник, не сматра све становнике католичке вере на територији која је 1941. године прозвана „Независном Државом Хрватском” Хрватима. Напротив, он тврди да су Далматинци, Босанци и Славонци исте етничке структуре као и Срби и да се ови етнички умногоме разликују од правих Хрвата, а да је хрватско име овим крајевима једино аустроугарским притиском наметнуто, мада се ови народи никада нису тако осећали. Говорећи о чистоћи језика, Катанчић каже: „Али се босанско-далматинско и српско нарјечје одликује чистоћом и елеганцијом”. О натурању хрватскога имена Катанчић пише: „Увјерит ћеш се, најзад, да се хрватско име у Далмацији, Босни и Србији нарочито пропагирало, али се илирски народи у овом предјелу никада нијесу тим именом називали”. Стога, кад говоримо о Хрватима, имамо пред очима оне Хрвате у уској Хрватској, одакле су вековима покушавали да натуре своје име босанским, славонским и далматинским, па чак и Србима у Србији.

Све католичко становништво досељено у БиХ у време аустроугарске владавине се похрватило. Тако и др Иво Пилат у свом делу „Sudslavishe Frage”, издатом у Бечу 1918. године, дословце наводи да „прије 1859. године није било националне свијести међу широким слојевима код босанских католика. Код посљедњих се још ни данас национална свијест није пробудила у оноликој мјери као у Хрватској, Славонији и Далмацији”. Сво католичко становништво у БиХ се похрватило тек у време старе Југославије. То се види по пописима становништва између 1921. и 1931. године када су босански Хрвати повећали бројност на 29,5% (код босанских Срба то повећање је износило 24%, а код Муслимана 22,1%). У питању су похрваћени досељени католички Немци, Мађари, Пољаци, Украјинци и Италијани који су асимиловани у Хрвате. Дакле, много и несловенских досељеника је тада похрваћено, не само у БиХ, него и у Славонији, Хрватској и Срему. Управо у време јачег буђења националне свести Срба и Хрвата у БиХ, повећана је и веза босанских муслимана са исламом. Та њихова припадност надјачавала је њихово тадашње одређивање за српство или хрватство. Тако се видело да је то њихово национално одређивање било више политичко него етничко, јер су се више осећали припадницима исламске заједнице, без обзира на изјашњавање о народности.

¹⁵ „Хрватски Лист” од 14. IV 1939.

Хрвати, онакви какве их описује Матија Катанчић, који нису истог етничког обележја са Далматинцима, Босанцима, Славонцима и Србима, доселили су, по тврдњама Витезовића, у Хрватску (Загорје) 640 година после Христа. Овде су, кажу, својом способношћу државне организације, завладали староседеоцима Славенима (да не би морали споменути име Срба), којима су, иако бројно далеко мањи, ипак успели тобоже натурали своје име. Овде пада у очи „заборав” са којим се непрестано сусрећемо кроз сву хрватску историју. Тако хрватски историјски шовинизам и овде заборавља признати да су се у томе послу етнички и језично потпуно претопили у Србе, те их Делимилова хроника, писана пре 650 година, објављена чак и у познатом загребачком „Вијенцу” из 1891. године, реченицом: „У српском народу имаде земља која се зове Хрватска”, сматра Србима. Тако је, дакле, писао чешки истраживач још у XIII веку и сматрао да су Срби народ, а Хрвати, према речима „најобјективнијих” писаца „надопуњене хрватске повијести”, требало би да су упоредо са својим доласком – половицом VII столећа – загосподарили српским староседелаштвом које је било у већини и натурали им такозвану државну организацију и ратнички смисао. Тако кажу сада. Међутим, они нам у XVII веку, преко Павла Витезовића, рекоше да су Срби још око Христа и пре њега населили земље у којима су Хрвати нашли уточиште, те да се Срби још у то доба појављују као самостална државна организација која, дакле, од дошљачких Хрвата није морала ништа позајмљивати, а најмање организаторске и војничке врлине, пошто се за њих ни девет векова после тога није ништа знало.

О Хрватима, историчар Ноел Малколм који слови за неутралног писца, у својој књизи: „Повијест Босне”¹⁶ каже: „Знанственици одавно знају да ријеч Хрват није словенска. Сматра се да је то иста ријеч као и иранско име *Chroatos*, пронађено на натписима надгробних споменика недалеко од грчког града Танаиса у доњем току ријеке Дона, на југу Русије. Цијело је то подручје сјеверно од Црног мора било напучено у првим столећима наше ере разним племенима, међу којима су били и Словени и Сарамати. Ови потоњи бијаху ирански номади који су у другом столећу прије Христа заобишли са запада сјеверну страну Кавказа... Бјелодано је јасно да су Срби и Хрвати имали сличну и повезану повијест од најстаријих времена. Птоломеј, који је писао у другом столећу наше ере, такође спомиње Сербои међу сараматским племенима сјеверно од Кавказа”.

Он у истој књизи истиче да „већина научника вјерује да су и Срби и Хрвати били словенска племена с иранском владајућом класом, или да су првобитно били иранска племена која су стекла словенске поданике. Негдје на почетку седмога столећа оба су племена основала своја краљевства у средњој Европи: „Бијелу Хрватску”, која је обухватала дио данашње јужне Пољске и „Бијелу Србију” у данашњој Чешкој. Одатле су се и једни и други доселили на

¹⁶ Малколм Ноел, *Повијест Босне*, Сарајево, 1994.

западни Балкан”. Према томе, „Срби и Хрвати били су од најранијих времена различити, али тијесно повезани, живећи и селећи се у тандему, а и једни и други имали су неку врсту иранске компоненте”. Неспорно је, дакле, да су своје народно име на Балкан донели само Срби и Хрвати, што би могло да значи да су се само ова два племена организовано доселила на Балкан.

По хрватским изворима, Срби су били оно славенско староседелаштво које су Хрвати затекли када су нас својим доласком „усрећили”. Примивши од Срба хришћанство, они су све до Бранислава, кога су тек недавно крстили у Бранимира, припадали надлежности цариградске патријаршије, а тек за његовог времена су припали под римску административну надлежност, јер је он сматрао да је то, због близине Рима, практичније. У савременој, шовинизмом инспирисаној и под католичком призмом писаној „повијести” Хрвата, означен је овај административни прелаз из надлежности Цариграда римској надлежности ништа мање него као друго крштење Хрвата, мада се зна да је расцеп црква уследио за близу два столећа касније. Из простог разлога што је ноторно да друго крштење представља прекрштавање некога ко је већ једном крштен у којој од хришћанских вероисповести, хрватска историја о овоме другом крштењу даје оскудну публикацију и задовољава се само на спољашњем сјају прослава.

ХРВАТСКО СВОЈАТАЊЕ БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ

Ко су били становници и владари Босне у време када су речи „Хрват” и „Хрватска” још биле непознате? Да је Босна била исто што и Далмација, а Далмација што и Босна, то нас је уверио хрватски историчар Фрањо Рачки. А да су то биле српске земље још у доба кад се за име Хрвата није знало, то нам јамчи франачки летописац Ајнхарт, негде у 8. веку и први хрватски историчар Витезовић у 17. веку. Али, то све не смета „савременој” хрватској грамзивости да о Босни говори као о „исконској” хрватској земљи, а о Србима босанским владарима као „аутохтоним” Хрватима.

Али, хрватски „повјесничари” хотимично заборављају и то да је у прво време владавине Драгутина Немањића, краља српског, јужним српским земљама владао његов брат Милутин, који се оженио Јелисаветом, ћерком мађарског краља Ладислава, која му је у мираз повратила Босну. Исту ону Босну коју је његова сестра Јелена однела као мираз мађарском краљу Бели слепом. Према схватању хрватских „повјесничара”, Урошева кћер Јелена однела је мађарском краљу у мираз Босну. Пошто је мађарски краљ владао и Хрватском, сматрају Хрвати да им, из остварења крвног сродства између српске и мађарске династије, припада Босна. Међутим, када је Ладислављева кћер Јелисавета својом удајом за краља Милутина Србији повратила Босну, хрватски „повјесничари” схватају ствар другачије и мудро ћуте.

Нова хрватска историја се труди да српском карактеру Босне од Шубића па до Твртка (1309 - 1391) да хрватско обележје. Ово нарочито долази до изражаја у опису личности Тврткове, кога приказује као Хрвата, иако је познато да се Твртко, као потомак Котромановића, крунисао у Милешеву (1377) на гробу светога Саве и узео назив: „Стеван Твртко I краљ свију Срба”. Томе истом Твртку, краљу свих Срба, понудили су хрватски великаши „најпокорније” хрватску круну да је споји са српском, пошто су по примеру Брибинских-Шубића видели да се борбом не може ништа од српских земаља откинути. Да је Твртко могао знати шта ће у далекој будућности хрватска историјска надувеност изграђивати на том случају, не би се вероватно годину пред својом смрћу (1391), на њихову молбу, прогласио поред краља свих Срба и краљем Хрватске и Далмације. Јер, уместо да се ствар тумачи онако како здрав разум говори, хрватски историчари новијега кова сматрају да им је Твртко, тиме што је пристао да се прогласи и хрватским краљем, донео као поклон Босну и српске земље, да би их затим Хрвати уградиле у своје „тисућгодишње повијесно право”. Али је остало записано о Твртковом крунисању у Милешеву ово: „Ја Стефан Твртко в'Христа Бога краљ Србије, Босне и Приморја. Бог ми је дао да седнем на престо српских владара, мојих предака.”

Ниједан суседни народ није толико журио да прикачи своју фирму неком од српских великаша који би, из ко зна којих политичких или других рачуна, примио католичку веру, као што су то чинили Хрвати. Аналогно томе, можда име такозване „Црвене Хрватске” треба тражити у околности што је Немања крштен у католичкој вери, јер се облик измишљене „Црвене Хрватске” донекле подудара са географским обликом Немањине државе. На исти начин, хрватско историјско сиромаштво труди се да српској Босни да хрватско обележје и тиме, што је Стеван Котромановић, Србин и бан српске Босне због непослушности цару Душану прогнан из Босне, удао своју кћер Јелисавету за угарског краља Људевита (1342 - 1382), па и сам примио на мађарском двору римокатоличку веру. Дакле, због околности што је још једна Српкиња села на угарско-хрватски престо, хрватски историчари сматрају да је ова Босну, као свој мираз, донела ником другом него баш Хрватима.¹⁷

Зато су они пожурили да на њега ставе хрватски барјачић, прво зато што је био таст мађарског краља који је владао и хрватским земљама, а друго што је примио католичку веру и говорио истим оним језиком којег је српство дало Хрватима, да би, затим, на рођеном језику вековима слушало најфантастичније отимачине оне српске својине која се никада није могла посматрати са другог становишта сем са српског. Да је, међутим, његов боравак на мађарском двору заједно са синовцем му Твртком I било пролазно време емиграције због интерних односа у српским владајућим кућама, види се и по томе што је Твртко, кад се доцније тицало српске части и слободе,

¹⁷ „Хрватски Лист” од 11. V 1939.

ратовао против истог тог угарско-хрватског краља Људевита.¹⁸ Нова хрватска „повијест” у својој петљанцији долази сама са собом у колизију, јер не може да објасни како то да Твртко, краљ Хрвата, ратује против Хрватске. Исто тако „сувремене хрватски повјесничари” доводе се у незгодан положај, јер за Стевана I Контромановића кажу: Стјепан I Контромановић (око 1300. године) слиједио је источну вјеру¹⁹.

У лову за великим људима, чија их оскудица вечито прати, Хрвати су чак посегли и за Мехмед пашом Соколовићем. Да српска и хрватска публика лакше прогута, хрватски историчари, говорећи о смрти Султана Сулејмана II под Сигетом у Мађарској, кажу: „Велики везир Мехмед паша Соколовић, родом Хрват из Босне, затаји смрт Султанову”²⁰. Тешко је веровати да хрватски историјски безобразлук новијега доба није знао да је први српски пећки патријарх Макарије (1557 - 1573) био нико други већ рођени брат Мехмед паше Соколовића и да су затим два Макаријева и Мехмедова синовца Антоније и Ђерасим још 30 година седели на престолу српских патријарха. Да је, дакле, Мехмед паша био Хрват, његов брат Макарије не би био српски патријарх, већ римски папа. А да се Мехмед и у Султановој служби осећао Србином види се из његовог писма упућеног октобра 1561. године Темишварском команданту Андрашу Баторију, у којем му ћирилицом пише и ово : „И што ми шаљеш писама, све ми шаљи на српском језику”²¹. Да би необавештенима натурали, како су баш они, а не Срби, стајали на бранику хришћанства и како су тобожњим жртвама уградили Херцег-Босну у своје умишљено „повијесно право”, искористили су хрватски историчари новијега доба случај последњег српско-босанског краља Стевана Томашевића, који се за одбрану од Турака обратио папи молбом за помоћ, пришивши њему и његовом погубљењу код зидина херцеговачког града Благаја хрватски значај, а сву ону у Азију одведену рају и доцније јаничаре као припаднике хрватског народа.

О претензијама Хрвата на Балкану довољно говоре историјске паралеле из прошлости а потврђују изјаве хрватских званичника и у 20. веку. Тако је Анте Павелић 1932. године објавио текст под насловом: „Босна је хрватска и никада је нећемо дати”. А 1989. године хрватска емигрантска организација у Канади, повезана са првацима ХДЗ у Загребу, израдила је карту „Велике Хрватске” која је обухватала читаву Босну и Херцеговину, Војводину, Санцак и Црногорско приморје. Гојко Шушак, првак те организације, је убрзо позван у Загреб и постављен за министра одбране Хрватске²²

¹⁸ „Хрватски Лист” од 12. V 1939.

¹⁹ Исто.

²⁰ „Хрватски Лист” од 31. V 1939.

²¹ др Васо Глушац: „Повеље Матије Нинослава”, стр. 68.

²² Академик Василије Крстић у ауторском чланку: *Хрватска председница не говори истину*, „Политика”, 18.01.2017.

ЈЕЗИЧКА ОСНОВА НАРОДНОСТИ

По мишљењу Вука Караџића, оца српске писмености, који је присталица Копитаревих истраживања о пореклу имена народа, у којима се наводи и Гримова изрека да је „народ заједница људи који говоре истим језиком”, Срби и Хрвати су један народ јер говоре истим језиком. Зашто су се Срби у Далмацији радије звали Дубровчани, Приморци, Далматини итд., Вук има објашњење. Он наводи да су прави Хрвати населили само пределе око Загреба, Вараждина и Крижеваца и да је њихов језик чакавски, али и најближи српском од свих словенских језика. Хрватска је добила своје име тек после Мохачке битке 1526. године. Дотле је та цела област називана горња Славонија. По сведочењу грчког цара Порфиrogenита (који је живео до 959. године), „Хрвати су се доселили иза Карпата у првој половини 7. века када и Срби у Илирик и Македонију”. Населили су се у Далмацији и у крајевима између Саве и Драве, где им је седиште било у Сиску. Вук у тој својој студији закључује да, „судећи по језику, Срби и Хрвати су некад били један народ”. Вук тада прецизира да народе не деле вере ни брда и реке (географске границе), него само језик. Он је своје тезе потврдио и личним истраживањима. У периоду 1834 – 1838. године обишао је приморски појас и острва и констатовао да им је исти језик као у Срба. До истог закључка долази и Павел Шафарик да становници словенског порекла у овим областима, било да су источне или западне вере „увек су припадали српском народном говору”.

Доцније мале разлике у језику биле су узроковане пределима које су насељавали. Према геолокалитету су добијали и имена као: Далматинци, Славонци, Бошњаци, Црногорци, Дубровчани итд. На подручјима деловања Рима прихватили су католичанство, а касније и ислам у време турске окупације, када су многи католици иселили са тих простора, а Турци су те празнине попуњавали сточарским становницима из пренасељених области, посебно из старе Рашке, источне Босне, Црне Горе и Херцеговине. Такође је евидентно да је папска и аустроугарска политика успела да посеје семе раздора међу овим народима. Да сама разлика у вери није пресудна говоре и чињенице да јединство народа пресудно одређује исти језик, на примеру Албанаца са три вере, Мађара и Немаца са по две вере. Албанац турске вере пре ће убити Турчина него Албанца хришћанина.

Вук указује на то да су сви Срби били штокавци, Хрвати – чакавци, а Словенци – кајкавци. Српским језиком су тада говорили становници: Бачке, Баната, Славоније Босне и Херцеговине, Дубровника. Самосталност српске државе практично је издејствовала српска православна црква у време владавине цара Душана. Душан је од цариградске патријаршије измолио аутокефалност српске цркве са седиштем у Пећи, а Душан се крунисао за цара свих Срба, Грка, Албанаца и Бугара у Скопљу. Тада је српски патријарх постављао владике на свим подручјима које су насељавали Срби, као у Далмацији, БиХ, Подунављу, Панонији и широм Душановог царства. Касније, у време турске владавине, патријарх Арсеније Чарнојевић III побуни се против

турског зулума и након пораза са 37.000 српских породица, а на позив угарског краља Леополда I пресели се у Угарску 1690. године, а Арсеније IV, на позив аустријског цара Карла VI преведе Србе у Аустрију 1737. године. Турци, који су тада држали и Угарску из освете побију већи део српског становништва, а остатак је формирао Војну Границу између Аустрије и Турске (касније названа Српска војна крајина). Тада су Турци и довели на Косово албански живаљ из албанских гудура да им аргатује.

У свом истраживању порекла мржње Хрвата према Србима Вук налази да ту никако није пресудна разлика у вери, иако политике злоупотребљавају и такве различитости међу народима. Он сасвим рационално и психолошки основано смешта порекло те неподношљивости у време средњовековне владавине на целом српскохрватском поднебљу. По његовом мишљењу, пресудио је страх малобројнијих Хрвата на уском Приморју од упада војно јачих српских великаша са горја. Тада су Приморци морали плаћати данак тим владарима па су зато тражили и добијали помоћ од латинских владара и католичке цркве. Вук закључује да мржња проистиче из немоћи слабијег према јачем, као и сиромашнијег према богатијем. Из ових Вукових логичних закључака о пореклу рђавих односа између неких Хрвата и Срба поуку могу да извуку и актуелни српски и хрватски владари да своју политику сарадње убудуће базирају на сличностима ових народа, а не на шовинизму пониклом у далекој прошлости.

ПОРЕКЛО БОШЊАКА И ПРЕТЕНЗИЈЕ ТУРСKE

Термин за Бошњаке, народ јужнословенске етногенезе, не датира од досељавања на Балканско полуострво него од средњовековне босанске државе, па преко турског и аустроугарског периода, краљевине и комунистичке Југославије. Међутим, због сложених егзистенцијалних услова, овај термин је историјски варирао, како у народу тако и од званичних власти. Кроз средњи век овај народ је зван „Бошњани”, у турско доба су „Бошњаци” – „Босневи”, у аустроугарско доба су „Бошњаци”, „Мухамеданци” и Муслимани. У доба Краљевине Југославије и комунистичке Југославије (1971) именовани су „Муслиманима”. У марту 1993. године Скупштина БиХ (без присуства посланика из редова српског народа) поништава назив „Муслиман” и номинује назив „Бошњак”. Кад су у питању Бошњаци, историја њиховог порекла и имена је много замршенија и, чини се, још не постоји критична маса историчара која би обезбедила ауторитет теорије о садашњем имену тог народа и поготово о његовом пореклу. Исламизација Босне нагло се ширила тек од XVI века и најбрже у крајевима насељеним богумилима и тамо где је раније трајао процес насилног католичења становника. Такође, ислам је био пријемчивији у граничним зонама између источне и западне цркве, као што је Бихаћ где се слегла и маса Турака након пораза под Бечом 1699. године, као и у долини Дрине када су се, у време стварања држава Србије и Црне Горе, у

XIX веку овамо досељавали муслимани, а исељавали хришћани.²³ У време аустроугарске окупације БиХ, Срби и муслимани су се, борбом која је трајала око три месеца, супротстављали окупацији, чије су власти од почетка наметнуле латиничко писмо. Бењамин Калај је настојао да створи босанску нацију, забрањујући ширење српске идеје у БиХ. Сматрао је да се могу поистоветити територија, народ и језик, па је по територији називао и народ као „босанство”.²⁴

Тешко је установити када су се муслимани у БиХ почели изјашњавати као Срби и Хрвати, али се зна да је то прво радила интелигенција и омладина (након 1880. године када је Београд примао све избеглице из Аустроугарске, по тајном договору краља Милана са Бечом). Тако су поједини муслимани узимали учешћа као добровољци и у Првом светском рату, у Првој српској добровољачкој дивизији основаној 1915. године у Одеси. На другој страни, муслимане су у Хрвате привлачили пропагандом. Први је руку сарадње са муслиманима пружио Анте Старчевић, који је босанско-херцеговачке муслимане прогласио „најстаријим и најчишћим хрватским племством”. Први је био и протагониста о хрватској националности муслимана. Рачунао је на могућност акције у турској Босни против Аустроугарске. Касније је Матица хрватска почела сакупљати муслиманске народне песме (већ 1886. године сакупљено је око 320 муслиманских песама, тако да су издате две књиге тих песама 1898. и 1899. године). Први универзитетски образовани муслимани на Бечком универзитету исказали су се као Хрвати. Такође се и прва муслиманска интелигенција декларисала као хрватска. Сви изабрани посланици 1923. године (осим двојице) изјаснили су се као Хрвати.

Видљиво је, дакле, да је хрватски национални покрет добрано рачунао и на муслимане у БиХ. И док се српски национални покрет развио у борби против иноверних Турака, хрватски се развио у борби против истоверних Аустроугара и Италијана, дакако рачунајући на подршку муслиманског живља. У време Аустроугарске, Бошњани су пописивани као мухамеданци. Међутим, муслимански историчари тврде да је то било погрешно јер они нису следбеници Мухамеда него Алаха. Ипак, за време Аустроугарске, Бошњани (ма како их називали) добијају атрибут нације – добили су свој парламент и своје политичке партије.

У Краљевини Срба Хрвата и Словенаца БиХ је била дезинтегрисана, а после 1929. године раздвојена у шест бановина. Оснивањем бановине Хрватске (1939), Босна се дели јер није прихваћена идеја ЈМО (Југословенске муслиманске организације) да се формира бановина Босна. У бановину Хрватску тада је ушло и 13 котара из БиХ. Касније ЈМО прераста у ЈМНО

²³ Антић Чедомир, Ненад Кецмановић, *Историја Републике Српске*, Службени гласник Републике Српске, Бања Лука, 2016, стр. 65.

²⁴ Исто, стр. 121.

(народна), чије је седиште у Београду, а такође се и седиште Исламске заједнице из Сарајева премешта у Београд.

Оснивањем НДХ (Неовисне Државе Хрватске), БиХ је елиминисана као државна заједница. „Босанци” су сматрани „Хрватима исламске вјероисповијести”. Чак је инсистирано да су Бошњаци германског порекла и да свој суверенитет треба да остваре у склопу нацистичког Трећег Рајха. Долази до формирања „Босанске муслиманске легије” и 13. СС „Ханцар” дивизије, које ипак нису биле дугог века. Уместо назива „српско-хрватски” уводи се „босански језик”.

Босна је још од времена богумила²⁵ била гранична линија између источне и западне цркве. Отуда се ту најлакше и убацио ислам, који је богумилима био ближи од подељеног хришћанства. Зато је и папа настојао да на том простору учврсти своје позиције против источне цркве. Поред тога, у Босни су се укрштали и световни интереси Византије и Угарске, а Бошњани су се супротстављали свим тим најездама, али су се морали покоровати сили. Тако су спољнополитичке прилике и тада пресудно утицале на дволично понашање босанских владара који су прихватили, час католичанство, час богумилство, као и касније хрватство и исламство. Тако се и претпоследњи босански краљ Стјепан Томаш приклонио Западу, а његову политику прогона богумилства наставља и последњи Стјепан Томашевић све до саме пропасти Босне (1463. године), када нестаје и богумилске јереси у Босни, а верници „Цркве босанске”²⁶ највећим делом прелазе на ислам. Ипак се, на основу објављених историјских докумената, не може поуздано утврдити право порекло муслимана у БиХ, тј. који је део Бошњака настао од богумила, а колико је хришћана (Срба) примило ислам под притиском турског зулума. Једно је извесно, а то је да су и богумили у Босни били Словени и да су говорили српским језиком.

Први напади Турака на Босну били су углавном у облику пљачкашких похода и припреме терена за трајну окупацију. У јесен 1386. године мањи број Турака преплавио је Хум. После честих пљачкашких упада, Турци су почели

²⁵ Богумили у Босни вуку порекло од хришћанских јеретика из Мале Азије на тлу Византије, као противници уређења хришћанске цркве тог времена. Неки су се крајем XI века простирали по Балканском полуострву. Рим је настојао да те јеретике, а нарочито њихова средишта, уништи без много теолошких расправа. У Србији је тадашњи велики жупан Стефан Немања брзом интервенцијом спречио даље ширење богумилске јереси.

²⁶ „Црква босанска” проглашена је јеретичком и од римокатоличке и православне цркве, а њене вернике различити извори називају: патаренима, богумилима, бабунима, манихејцима, катарима и кутугерима. Они сами називају се крстјани и крстјанке. Разликовала се од православне и католичке цркве тиме што није прихватала да црква има своју имовину и поглаваре. На челу је био Дјед, а њему су помагали гости, старци и стројници и све њих су називали „поглавити крстјани”. Нису градили цркве, а своје обреде су вршили по приватним кућама.

да се трајније задржавају у Босни после 1426. године. У Србији су они већ после смрти деспота Стевана Лазаревића нападали његове земље. Деспот је постао турски вазал и тај турски успех се проширио и на Босну, тако да је Твртко II плаћао данак Турцима. Године 1435. Турци заузимају Врхбосну, а 1439. Сребреницу. Тадашњу Босну заузели су 1463. године, а Херцеговину 1469. године.

Од Берлинског конгреса, када је окупирана БиХ, у Турску се иселило 4 - 9 милиона муслимана. Данас 3 - 4 милиона Турака говори „босански” језик, зна наше песме и обичаје, те има ближу и даљу родбину у Новом Пазару, Призрену, Пљевљима, Требињу, Горажду, Сарајеву, Тузли, Бањалуци. Кад се зна какав је учинак „меке моћи” данас у свету којом доминирају САД и англосаксонска култура, тад је разумљива бојазан за Балкан па и целу Европу од продируће културе Турске на просторе свих европских земаља и посебно преко исламизованих становника БиХ, Србије, Македоније, Албаније, Црне Горе. Највећи утицај на људе имају производи културе који се шире преко језика, филма, интернета. Сведоци смо поплаве јефтиних турских филмова у којима се становници бивших турских провинција у Европи подсећају на некадашња времена и обичаје од којих су се многи задржали до данас. Инвестицијама у својим бившим провинцијама Турска користи прилику да се што брже и што дубље врати на просторе који је воде до већег утицаја у целој Европи.

Чини се ипак да је већа чежња и жеља бивших турских муслиманских поданика посебно у БиХ за повратком покровитеља исламске власти и идеологије, јер се осећају несигурни у хришћанском окружењу. О тој атмосфери која мучи муслимане у БиХ најсликовитије је писао Иво Андрић у својим романима и приповеткама. У њима је он најбоље изразио са којом унутрашњом психичком муком живе муслимани под влашћу „неверника”, односно новог аустроугарског царства, а то се стање свести муслимана продужило и у време Краљевине и комунистичке Југославије па све до данас, када су муслимани Бошњаци после грађанског рата у БиХ издејствовали, бар привидно, покровитељство богатих арапских земаља и Турске.

Описујући стање свести и психолошког стања муслимана у БиХ након повлачења турске царевине и аустроугарске окупације БиХ, Андрић констатује да ће „они муслимани, који су остали као морска трава после повлачења воде, наставити да теже ка поновном враћању у исламско море”.²⁷ Андрић у свом сликању стања у БиХ у то време наводи и многе друге епизоде које говоре о суштини муслиманске идеологије и политике јасније од било којих сувопарних правних и историјских описа. Тако он упозорава да муслимана можеш исећи на комаде, али ће сваки његов комад и даље да мрда у смеру куда и читав и жив муслиман. За разлику од тога, како каже Андрић, „Кршћански је човјек као срча: куцнеш га на једно мјесто, а он прсне у комаде

²⁷ Мирољуб Јефтић, „Андрић и ислам“, *Политика*, 12. фебруар 2017.

и нема му лијека ни повратка”.²⁸ Хришћански свештеници проповедају молитву Богу, а имами заговарају борбу за обнову јединствене светске муслиманске државе. То се слаже са програмом из Исламске декларације Алије Изетбеговића који је тежио за стварањем велике исламске федерације од Марока до Индонезије и од тропске Африке до централне Азије.

Тако се Андрићева оцена, која се односи на све муслимане, показала веродостојном и када су у питању муслимани у БиХ. Суочени са пропашћу Османског царства после Првог светског рата нису заборавили да исламска идеологија и политика захтева од њих да се на све могуће начине боре за стварање исламске државе. Зато настоје да остану снажно повезани са исламским земљама и тиме упућују јасне поруке неисламском окружењу и Европи да неће одустати од свог пута. Тако је и у муслиманском листу „Нови бехар” објављен овакав текст: „Ми муслимани Југославије уопће, а босанско-херцеговачки напосе, треба да будемо свјесни положаја у коме се налазимо. Ми смо исламска предстража у Европи и тиме је наша улога одговорнија, а задаци тежи. Наиме, наша је задаћа двојака: прво, очувати своје унутарње духовно и културно јединство, те ријешити читав низ културно националних и економских питања и тако оправдати назив најкултурнијих муслимана, а друго, својим животним дјелима, те усменом и писменом ријечи приказати ислам у свијетлу истине у Европи, јер се она налази на прекретници у тражењу једног новог сазнања и животне оријентације. И један и други задатак ми ћемо испунити ако се повратимо моралном животу, раду и борбености, ако се повратимо исламу...”²⁹

Ове тежње и савременог ислама су довољно упозоравајуће кад се имају у виду чињенице да исламска држава и у прошлости и посебно актуелизована „Исламска Држава” (ИД) није и не ограничава своју државу територијом и временом, што може да завара, већ исламском идеологијом у којој је једно од основних (куранских) начела да за муслимана нема правог живота ако га не штити исламска власт и вера. Будући да је Турска и просторно најближа Босни (у најави је директно повезивање, поред авио-саобраћаја и ауто-путем од Истамбула до Сарајева), то не треба гледати као на пуцањ у празно стална настојања потомака Алије Изетбеговића да се БиХ чвршће веже за ауторитете исламских држава и посебно Турске. Ово тим пре што Турска има адуте да уз себе и даље задржава подршку САД, као што је то чинила и током грађанског рата у БиХ.

У аргументовању тежњи и планова исламизације целе БиХ није сувишно подсетити се и на ставове из „Исламске декларације” Алије Изетбеговића, чије идеје настоји да проводи и његов син Бакир Изетбеговић. Ради тога се овде наводе неки основни ставови из тог Изетбеговићевог „устава”, због којег је својевремено и робијао. У том документу, Алија се

²⁸ Исто.

²⁹ Исто.

окомио и на пасивност ислама јер му се журило да за живота проведе у дело његов програм, бар у БиХ. Тако он жали и што је секуларна Турска прихватањем латинице „изгубила своје сјећање и своју прошлост“³⁰. Алија истиче да му за његову исламску револуцију недостаје сила и покушава да за ту улогу заигра Турску, којој, иначе, у то време па и данас не треба много наговарања да поново достигне ниво регионалне па и светске силе. Зато Алија подсећа Турску да је као исламска земља владала светом, а да као секуларна држава („европски плагијат“) преставаља трећеразредну земљу.

Алија је пропагирао да је „исламско друштво без исламске власти недовршено и немоћно“³¹. Зато је програм исламске државе у БиХ подразумевао и завођење исламске власти над свим становништвом БиХ, баш као у време Османлија. Међутим, Алија иде и даље од Османлија. Он сматра да сви становници исламске државе морају да прихвате и исламску веру, јер се другачије не могу довести у ред какав тражи исламска држава. Јер, исламски закон проповеда да нема исламског поретка без јединства вере и политике, а тим ни ефикасног уређења друштва. Такође, проповеда неспојивост ислама и неисламских система, чиме искључује могућност коегзистенције исламског и неисламских друштвених система. Тако и Алијин колега Џемалудин Латиф тврди да му је духовно и емоционално ближи муслиман на Филипинима него Хрват у Сарајеву.³² У својој револуционарности ислама Алија задире и у приватне животе људи. Он упозорава да ислам искључује индивидуални живот човека, упозоравајући да ниједан муслиман не може да буде сам, нити да самостално одлучује о својим поступцима. Тиме он диригује њиховим понашањем и судбинама. Отуда и проширена пракса формирања терористичких „самоубица“.

Алија у својој исламској проповеди констатује да је исламски свет најбогатији, али да му је мана што је „успаван и требало би га пробудити и подстаћи на револуционарни исламски препород“³³. Изгледа да је данашња ИД почела да примењује Алијин револуционарни програм. То што такав наступ ислама може да доведе до сукоба цивилизација (а већ настаје дубока „избегличка“ криза масовним премештањем муслимана из рубних азијских и афричких земаља у Европу), не брине идеологе цихада, јер се то управо и уклапа у начин ширења ислама. У погледу начина како да се спроводи у дело панисламизам, Алија Изетбеговић има оригиналан приступ. Он тврди да прво треба ићи на освајање власти и у неисламским земљама, а затим „на систематско вјерско, морално и културно одгајање народа као предувјет за изградњу исламског друштва“³⁴. Очито је да је Алија то покушао да спроведе у

³⁰ Станко Нишић, *Стратегија Срба*, ИКП Никола Пашић, Београд, 1995, стр. 45.

³¹ Исто, стр. 47.

³² Мирољуб Јефтић, „Андрић и ислам“, *Политика*, 12. фебруар 2017.

³³ Станко Нишић, *Стратегија Срба*, ИКП Никола Пашић, Београд, 1995, стр. 49.

³⁴ Исто, стр. 50.

БиХ уз помоћ и подршку страних помагача. Зато је и одабрао ратну опцију за насилно преузимање власти у БиХ. По свему судећи, Алија Изетбеговић је био лош ђак јер га историја није научила да чак ни Османлије нису успеле да покорене народе отргну од њихове вере и језика. У даљем доцирању, Алија поставља и задатке исламском покрету: „Овај ће покрет окупљати изграђене, одгајати неизграђене, подизати и позивати, дефинисати циљеве и налазити путеве за њих и подсећати све муслимане света да су за остварење тог циља потребне и жртве уз Божју благослов”³⁵. Срећом, Срби у Републици Српској су добро проучили Исламску декларацију Алије Изетбеговића и на време ставили до знања исламским вођама да им такав план и програм овог пута неће проћи на просторима српских земаља.

КАКВЕ СУ СТВАРНЕ ШАНСЕ ТУРСКЕ ЗА ПОВРАТАК НА БАЛКАН

Одлазећи премијер Турске Ахмет Давутоглу је на отварању обновљене Ферхат пашине џамије у Бањалуци 7. маја 2016. године изјавио: „Турци су били овде, сада су и биће заувек” и додао да то говори у име 78 милиона Турака! (У обнову Ферхадије утрошено је више од 10 милиона КМ, највише донацијом турске агенције. Ферхадија је саграђена 1579. године и уврштена је на листу светске културне баштине при УНЕСКО. Срушена је 7. маја 1993.). У погледу будуће улоге Турске у Европи треба имати у виду да је обавештајна служба Турске и даље продужена рука британске обавештајне службе која има милионе својих агената у свим регионима света. Историјска је чињеница да је управо Енглеска највише настојала да се османска Турска што дуже задржи на Балкану са основним циљем да се спречи излазак Русије на Средоземље и њено повезивање са православним народима на Балкану. Са истим циљем је касније (између 1896. и 1908. године) Аустроугарска формирала државу Албанију као непријатељско залеђе Србији и Црној Гори. Данас, ту улогу Османлија врше САД подржавањем независности Косова и довођењем НАТО у Албанију и Црну Гору. Тако се одржава историјска константа да се империје смењују и да се никада не враћа стара империја. Отуда је мало вероватан неоосманизам у Европи. Реалнија је претња од панисламизма у чему је, свакако, велики удео и Турске. Отуда и савремено настојање Турске да се поново врати на Балкан, сада уз подршку Запада, може да се објасни само као испуњавање старог циља – спречавања продора Русије на Средоземље. Склеротична Европа није уочила да тиме себи јаму копа, па се суочила са продором ислама и рушењем европске културе и јединства.

Тако у игру на велика врата улази поново и Турска, као амерички савезник и главни мост за остваривање америчких интереса у Азији. Отуда САД навијају за муслимански живаљ у споровима на Балкану, како би се

³⁵ Исто, стр. 51.

реванширали Турској за њене услуге у америчкој политици у Азији, односно у олакшавању приступа изворима енергената у туркофонским земљама Блиског и Средњег истока. У давању тражених уступака Турској започета је и прича о Западном Балкану (које раније није било), јер је у том делу и концентрисан муслимански живаљ. Поента је у томе да се тај Западни Балкан укључи у будућу Југоисточну Европу у којој је Турска доминантна, јер она нема изгледа да се прикључи (западној) ЕУ.

Ради остваривања својих циљева на Блиском и Средњем истоку, САД одржавају добре односе и са Саудијском Арабијом у којој, извесно је, нема ни „Д” од демократије, тј. разлога због којег су рушене све друге арапске земље. Зато је Вашингтон толерисао издашну помоћ Ријада Алији Изетбеговићу не само у новцу. И данас у Сарајеву битишу и проводе Изетбеговићеву стратегију исламске идеологије његови следбеници уз подршку Турске и Саудијаца. Тако, имам цамије „Краљ Фахд” у Сарајеву (која је екстериторија Саудијске Арабије) Мударис Халиловић, који је у рату командовао четвртом муслиманском бригадом, позива вернике да и у наредних 100 година мрзе Србе као „вечите окупаторе” и предаје младим генерацијама лажи о геноцидности Срба и тражи нову тужбу против Србије за геноцид над Бошњацима!³⁶ Упечатљиво је да су скоро све нове цамије у Босни саудијског стила, што указује на то ко је главни финансијер за продор ислама према Европи.

Са друге стране, Турска је вековима имала кључну улогу у историји народа на Блиском истоку и на Балкану. Освајачке походе у Европи започела је династија Османлија која до данас не напушта своје планове да поново влада простором Балкана. Међутим, у свету су се измењале многе друге силе у окупацији тог простора, остављајући и своје трагове, нарочито у погледу подела и завађања тих народа. Тако је на целом Балкану посејано семе раздора на културолошком, религијском, националном и политичком плану. Та подела је данас најприсутнија у БиХ као реликту владара из прошлости. Отуда је и сада најровитије стање на Балкану у погледу изгледа за мир управо у БиХ. Таквом стању уље на ватру долива и савремена Турска иако је и сама у врло деликатној позицији и на Блиском истоку, налазећи се на раскршћу утицаја данашњих доминантних сила: САД, Русије и ЕУ (Немачке).

Данашњој Турској због тога опада и економска и политичка моћ, јер јој нагло слаби туризам као доминантна привредна грана. Председник Турске Таип Ердоган је оружјем помагао Бошњаке и Хрвате у грађанском рату у БиХ, а и данас Турска највише помаже Федерацији БиХ, финансирајући њихову производњу наоружања. Очито је да је амерички план да Турску искористи као тројанског коња у слабљењу кохезије, а тиме и економске снаге ЕУ, донекле осујећен заустављањем (од стране Немачке) масовног насељавања исламских

³⁶ *Политика*, 4. фебруар 2017.

избеглица из ратом захваћених земаља Азије и Африке. А очито је да разарање тих арапских земаља није могло да се изведе без америчких планова.

ЗАКЉУЧАК

После последњег грађанског рата у БиХ, Бошњаци су признати као нација и од Срба и Хрвата на том простору, као и од Хрватске и Србије. Било би логично да Бошњаци то искористе и да коначно оформе свој државни ентитет. Међутим, за историјску науку тај факт може да се бележи само као чињеница садашњости, коју време тек треба да потврди. Према мишљењу Хенрија Кисинџера, о судбини БиХ још није изречена коначна пресуда. Наиме, он, на основу свог богатог дипломатског искуства, позива САД „да одбаце обавезе које су преузеле у Босни – настојање у уједињењу онога што се не може ујединити... Рат је и избио баш из разлога што се њезине конститутивне народе тијekom комунистичког режима административно-полицијским методама присилило да живе у умјетној, мултиетничкој творевини. Све друго бит ће каос и глиб у босанском блату од којег нико неће имати користи”. Кисинџер је и у уводнику „Вашингтон поста” (11. јуна 1995.) нагласио: „Рат у Босни је наставак вековног сукоба муслиманских завојевача са Србима и Хрватима. Тамо никада није постојала босанска нација. Тамо не постоји нека препознатљива босанска култура или језик. Администрација Џорџа Буша је ужасно погрешила што је признала Босну као суверену државу. За разлику од Хрватске или Словеније, Босна не испуњава историјске критеријуме да би се сматрала европском националном државом”. И „Њујорк Тајмс” (од 26. августа 1997.) је писао: „САД немају излазне стратегије за Босну – што је неуспјех који је готово једнако шокантан као што је била њихова стратегија уласка у Босну”.

И други аналитичари су препоручивали Конгресу да се време међународног надзора у БиХ искористи за осмишљавање поделе, уз констатације да ће се три нације раздвојене међународним границама боље посветити својим одговорностима и „ономе што је, након њихових непријатељстава и уплитања Запада остало од њихових живота”. И Бжежински сугерише да ће Бела кућа и НАТО морати озбиљно да размотре могућност да де факто подела Босне постане трајна, јер су три стране у рату поделиле то подручје, а пре рата Босна никада није била независна држава. (Управо тако Бжежински и завршава свој чланак под насловом „Босна није никад била неовисна земља”, у „Њус деј” од 29. маја 1997. године).

Савремена превирања у БиХ су на трагу историјских збивања на том простору. И данас су суштински захтеви хрватских политичара да својатају Бошњаке као своје потомке („хрватско цвијеће”). У томе им је помагала и водећа светска сила Америка у време Дејтона када је спојила та два народа у један ентитет са хрватским језиком. Отуда и настојања босанских Хрвата да се одвоје у посебан ентитет не одговара ни Западу (који их је спојио и који је

Хрвате подржавао само када су били заједно са муслиманима), али ни Изетбеговићевој политици ширења ислама преко доминације Бошњака, не само у БиХ, него на ширем простору Балкана, а потом и у Европи, што се подудара са политиком експанзије ислама. Велику улогу у простирању ислама у Европи има и данас Британска спољна политика. Тако је и министар спољних послова Британије Дејвид Милтон пропагирао да све рубне северноафричке и блискоисточне исламске земље треба да се прикључе ЕУ. Отуда и данашња криза са избеглицама из муслиманских земаља, од којих је прва жртва Италија, а на реду су и Француска и Немачка. У међувремену, Велика Британија напушта ЕУ, па није тешко закључити да САД, преко свог најближег савезника, успешно руше свог економског ривала ЕУ. Тако се све јасније назире интереси и Турске у Европи, чије је и световно ширење у служби панисламизма као главног противника хришћанског света и његове цивилизације.

ЛИТЕРАТУРА:

1. Антић Чедомир, Ненад Кецмановић, *Историја Републике Српске*, Службени гласник Републике Српске, Бања Лука, 2016.
2. Велиша Рајачић Псуњски, *Хрвати у светлости историјске истине*, Београд, март, 1944.
3. Ј. Бодански, *Офанзива на Балкан*, Дол-Југоисток, Подгорица-Београд, 1998.
4. Главни резултати пописа житеља БиХ од 22. априла 1895., Земаљска штампарија, Сарајево, 1896.
5. Гавриловић Славко, „Депортације, расељавања и сеобе Срба у време отоманске власти“, у Зборнику радова: *Ислам и велике силе*, Београд, 1997.
6. Дедијер Јефто, *Поријекло босанско-херцеговачког становништва*, Сарајево, 1911.
7. Карановић Милан, *Динарска племена Немањинског поријекла*, Бања Лука, 1937.
8. Енциклопедија лексикографског завода, Загреб 1955., I свезак, стр. 530-534.
9. Клајић Вјекослав, *Повијест Босне до пропасти краљевства*, Самиздат, 1882.
10. Сима Лукин Лазић, *Срби у давнини*, Загреб, 1894.
11. Марушић Славко, *Прича о захумљу*, Требиње, 1997.
12. Малком Ноел, *Повијест Босне*, Сарајево, 1994.
13. Нишић Станко, *Тимар у Босанској Крајини*, Институт за историју, Бања Лука, 2009.
14. Нишић Станко, *Стратегија Срба*, ИКП „Никола Пашић“, Београд, 1995.
15. Пријановић Ђорђе, *Становништво БиХ*, САН, Београд, 1955.

16. Резултати пописа житеља у БиХ од 10. октобра 1910., Сарајево, 1912.
17. Скарић Владислав, *Поријекло православног становништва у сјеверозападној Босни*, Земаљски музеј, Сарајево, 1919.
18. Ђоровић Владимир, *Хисторија Босне*, прва књига, Београд, 1940.
19. Цвијић Јован, *Сеобе и етнички процеси у нашем народу*, Сарајево, 1922.
20. Цвијић Јован, *Насеља српских земаља*, књига прва, Београд, 1902.
21. Шабановић Хазим, *Босански пашалук*, Свјетлост, Сарајево, 1962.
22. www.cam0.ch/korjeni_i_ucenje.htm

SUMMARY

CONTEMPORARY MIGRATION AS A SECURITY CHALLENGE AND THREAT

Radomir Milašinović

Summary: In this paper, we tried to point out the complexity of the current mass migration issue not only from the legal, political, economic, sociological and psychological point of view, but above all from the aspect of security science, considering that multiplied security problems have already been manifested through challenges, risks and threats to international and national security. Their basic characteristics and the cause-and-effect relationship have been pointed out in a completely different context than the traditional one. The danger, above all, of terrorism, organized crime, civil unrests, social conflicts, strengthening of extremists – ultimately right-wing and neo-fascist political structures, racism, xenophobia and other security-related phenomena has been emphasized. This is especially because integration of migrant groups into society and their acceptance of habits of European and adopted systems of values and work represent long-term and very complex processes. The multiplication of security problems stems from the fact that most European and other countries do not have and do not find a solution to this problem. The absence of prospects for stopping migration processes multiplies security issues as well as answers to them.

Key words: *migration, security, terrorism, organized crime, national security, international security.*

PSYCHOLOGY OF NATO EXPANSION IN WAR AND PEACE

Mila S. Alečković

Summary: Every physical war begins with psychological war, and every psychological war uses mental manipulation strategies that are based on solid scientific laws from the field of neurology, psychology, social psychology and psychopathology. Starting from the assumption, but also from the established fact that the NATO military forces and world banking cartels make an organic and logical unity, we tried in this paper to show what kind of strategies and techniques such a symbiotic machinery uses in its campaigns for enslaving and devastating almost all countries in the world. The main techniques are explained as much as the available space of this paper permits. In conclusion we pointed out that a good “demystification” of psychological manipulation techniques and their good explanation are the best way to fight against sustainability of their success. Although these strategies and tech-

niques rely on unconscious processes in humans, their recognition provide us all with the opportunity to anticipate them and to create our own defence mechanisms. Discussion in the paper has been concluded with the hope that we actually live in times of significant discoveries and enlightened annulment of mass abuse and deception, especially those that come from the world of political and bloody military powers such as NATO under the North American Command.

Key words: *psychological conditioning, psychological manipulation, strategy, diversion, NATO.*

PAN-ISLAMISM IN THE BALKANS – CURRENT STATE AND PERSPECTIVES

Jelena Vukoičić

Summary: Pan-Islamism is one of the biggest security challenges in the modern world due to the fact that ideologies most of active terrorist organizations led by the Islamic State have been based exactly on this ideology. From the global aspect, one of the most threatened regions by pan-Islamists is the Balkan Peninsula which has been known for its very complex security situation and conflicted inter-ethnic and inter-religious relations that have burdened its history. Expansion of pan-Islamism occurred in the Balkans after the breakup of Yugoslavia and the outbreak of war in Bosnia and Herzegovina and in the meantime a wide and well-organized network of Islamic extremists and terrorists has been established on the peninsula. Considering the fact that the Balkan states do not have sufficient capacity and resources to effectively confront this security challenge, the region's future is very uncertain and it will probably depend on the European response to pan-Islamist threat. If in the near future the Western Europe finds an adequate way to effectively fight against pan-Islamism, one that it is missing at this point, it will have a positive impact on the security situation in the Balkans as well. Otherwise, the future of the whole Old Continent will become the scene of large-scale conflict between irreconcilable ideas of European secularism and aggressive pan-Islamism, with highly uncertain consequences for all European states, as well as for European civilization and culture.

Keywords: *pan-Islamism, Balkans, Europe, terrorism, Neo-Ottomanism, security threat.*

THE MUSLIM BROTHERHOOD IDEOLOGY – A NEW PATTERN OF TERRORISM IN THE BALKANS

Predrag V. Čeranić

Summary: It has become widely known that terrorism is, primarily, a tool for the realization of political and geopolitical objectives, and that those who absolutely have no relations to Islam nor it means anything to them, use radical groups and movements, if necessary they create them, to realize their own essentially economic interests. In that context, the emergence of al Kaida and the so called Islamic State should be interpreted. The idea is a powerful force, driving force, but when it, with time, becomes recognized, ideologists try to innovate it, revitalize and “change its outfit”. This is precisely what is happening on the scene, because the Islamic State as a phenomenon, has been condemned both by Christian and Islamic countries and its installation on European territory, in particular in the Balkan peninsula, which was ones planned, is doomed to failure. Therefore, ideological “kitchens” for spreading ideas on Caliphate, which have been strongly supported financially by the Gulf countries, and also by some Western countries organizationally and operationally, make new “recipes”. In that light, the revitalization of Muslim Brotherhood should be seen, a movement that has been for a long time very close to be included in the US list of terrorist organizations. However, it was amnestied thanks to the capital of Qatar, but also the intentions of those who tailor a new geopolitical map of the Middle East.

Key words: *ideology, terrorism, Muslim Brotherhood, al Kaida, Islamic State, Balkan.*

SERBIA ON MIGRANTS' WAY FROM EUROPE TO EUROPE – SECURITY CHALLENGES

Milenko Nikić, Mila Đurđević

Summary: Within two years of migrant crisis, that is an unprecedented challenge for Europe, more than a million of people from war-affected areas have passed through Serbia. Among the countries in the Western Balkan route, Serbia submitted a major, if not the greatest burden of the migrant crisis. With its human and responsible approach from the very beginning, but without a clear vision and a unified position within the European Union shaken by Brexit and growing nationalism, Serbia has found itself in a specific situation – on migrants' way from Europe to Europe. Security challenges that migrant crisis set against Serbia are even more complex than those which it set against Europe. At a time when it is impossible to predict further development, scope and course of migrations, when Europe largely resort to *ad hoc* solutions, the response to security challenges requires unquestioning

determination and coordination of all responsible civil services and security services in order to minimize negative effects of the crisis.

Key words: *migrations, migrant crisis, security, Serbia, European Union, smuggling, human trafficking.*

POLITICAL CAUSES AND CONSEQUENCES OF THE MIGRANT CRISES IN EUROPE

Mitar Kovač, Brankica Potkonjak-Lukić, Nenad Kovačević

Summary: Migrant crisis in Europe is mainly a consequence of wars (military interventions and civil wars) planned by the leading countries of the West. These wars, realized in forms of military interventions or civil wars, are in their every aspect events that, like a boomerang, shook mostly the very foundations of the Europe, but also all the countries located on migrants routes. In addition to the fact that these wars represent a security threat to lives of the inhabitants of these countries, they also make social conditions for satisfying their everyday needs unbearable. Migrant crisis is continuous and because of its scope it is usually qualified by the term “migration of people”. Consequences of such a migrant crisis are enormous in sociological, security and political terms. Even today they are obvious in many aspects, having significant reflection on international relations, interstate relations, EU, NATO, especially on the leading EU and NATO member states, such as USA, UK, Germany and France. The European Union has been losing its internal cohesion in finding the adequate way for resolving the migrant crisis. Both NATO and EU have showed total inability to protect vital interests of European nation states. Consequences for the EU countries, but also for the rest of the transit countries, especially for the Republic of Serbia as a country with a large fluctuation of migrants, have been different. Because of insincere attitude of the EU, the region of the so called Western Balkans is becoming a “reservation for migrants”. In the coming years migrant crisis could become a significant security threat to the Republic of Serbia and affect its stability, as well as the state of internal ethnic and religious relations.

Key words: *migrant crises, political causes, European Union, Serbia.*

SOME ASSUMPTIONS OF THE SUCCESSFUL OPPOSING OF THE REPUBLIC OF SERBIA TO PAN-ISLAMISM AND NEO- OTTOMANISM AND THE POSSIBLE MODEL OF DEFENCE

Spasoje Mučibabić, Miroslav Talijan, Dragan Ćirković

Summary: At the beginning of the paper, the ways of endangering security and basic concepts and definitions related to national security of the Republic of Serbia have been specified. The basic ways of endangering Serbia's security have been briefly described. Activities that provide development of the defence model against pan-Islamism and neo-Ottomanism on our territory have been proposed.

Key words: *endangering Serbia's security from abroad and from inside, pan-Islamism, neo-Ottomanism, defence model.*

POLYSTRATEGIC ASPECT OF RELATIONSHIP OF COOPERA- TION BETWEEN SERBIA AND TURKEY

Božidar Forca

Summary: States are still the main subjects of international relations. In the amplitude of relations between states there are the two poles – cooperation and conflict. Both cooperation and conflict between states are guided by their own interests, and they take place under the strong influence of conditions and processes in the wider environment. Modern Serbian state was created after centuries of struggle for liberation from Ottoman slavery. Since the creation of autonomous and independent state, Serbia has gone through various state entities until it regained its independence and autonomy in 2006. Relations between various state entities which it belonged to, and relations between independent Serbia and Turkey, since 2006, figuratively speaking, have the appearance of a sinusoid. Polystrategic aspect of the analysis of the relationship between Serbia and Turkey, taking into account background, first of all relates to the period since 2006. In this context, the paper set basic hypothesis which states: Polistrategically viewed, relationship of cooperation between Serbia and Turkey are an expression of their own interests and goals, and they take place under the strong influence of conditions and processes of the immediate and wider environment.

Key words: *cooperation, conflict, polystrategy, interests, goals, Serbia, Turkey.*

ETHNIC AND RELIGIOUS COCKTAIL OF PEOPLES IN BOSNIA AND HERZEGOVINA AND TURKEY'S PRETENSIONS

Stanko Nišić

Summary: The aim of the paper is to explain, on the basis on historical documents, contemporary position of peoples in Bosnia and Herzegovina and to consider pretensions of present-days Turkey towards the territory of Bosnia and Herzegovina, and its ambitions to restore former Ottoman Empire in the Balkans and Europe. According to historical indicators, it is obvious that the future of peoples in Bosnia and Herzegovina, and in particular Serbian people, will depend both on interests of external factors and their internal concord or discord. Today, as it was the case in the past, a religious factor has the greatest influence on stability, security and freedom of peoples in Bosnia and Herzegovina to choose their own future. Historically, two dominant world religions – Christianity and Islam were represented on this territory, whereby the Christian Church was additionally divided into Catholic and Orthodox Church.

Most of domestic and foreign historians agree on the statement that during the last movement of Slavs to the Balkan there were two tribes: Serbs and Croats who were neighbours in their former homeland. They imposed their language and culture to indigenous people and accepted Christianity from Constantinople around 850. With the arrival of Turks to the Balkan, the Islamic religion came into this area and brought about the emergence of Bosniaks, one more among peoples in Bosnia and Herzegovina. Thus, two civilizations and three religions met on this territory and even today the consequences of such a situation have been mostly suffered by three peoples in Bosnia and Herzegovina: Serbs, Croats and Bosniaks. After dividing Christian Church in mid XI century, Serbs in Bosnia and Herzegovina found themselves under attack of Catholicism, for which Croats, being ethnical minority on this territory, in particular in Dalmatia, requested support from Rome. Thus, during next centuries, Croats focused all their attention on broadening their territory as well as on increasing the number of their people on the account of Serbian historical ethnos. On the other side, Bosniaks tried to achieve the same goal to dominate over Serbs and Croats by increasing their rate of birth and by carrying out aggressive islamization. Modern Turkey is burdened with its own problems, it is crucified between ideas of secular Turkey whose founder was Kamal Atatürk and the emerging radical Islam, security challenges in the Middle East and inside Turkey, as well as a pressure for independence of Kurds. However, one must be cautious and not to underestimate neo-Ottoman ambitions for which realization the most appropriate way is to reach Europe using Islamized descendants of Slavs in Bosnia and Herzegovina and the whole Balkan and also groups of Islamized peoples from Asia and Africa who have already been residents in Western Europe. Evidently, present-day Turkey does not give up its goal to, thanks to remnants of the Ottoman Empire in the Balkan and by using its position in NATO, keep maintaining and broadening its cultural, eco-

conomic and security influence in all regions of the former Ottoman Empire in the Balkan.

Key words: *Serbs, Croats, Bogumils, Bosniaks, Turkey, Pan-Islamism, ethnical and religious cocktail, Bosnia and Herzegovina.*

РЕЗЮМЕ

СОВРЕМЕННАЯ МИГРАЦИЯ КАК БЕЗОПАСНЫЙ ВЫЗОВ И УГРОЗА

Радомир Милашинович

Сжато: В данной работе/студии хотим указать на сложность проблемы актуальных массовых миграций, как с юридической, политической, экономической, социологической и психологической точки зрения, но прежде всего с аспекта науки безопасности, потому что уже появились увеличены безопасные проблемы. Они проявлялись через вызовы, риски и угрозы на международную и национальную безопасность. На их главные характеристики указывает и причинно-следственная связь, в контексте различном от традиционного. Видно присутствие и опасность от терроризма, организованного криминала, гражданских беспорядков, общественных конфликтов, укрепление крайне правых и неонацистских политических структур, расизма, ксенофобии и других безопасных проблематичных феноменов. Видно, что очень сложный и долговременный процесс интегрировать группу мигрантов в общество и их принятие привычек к европейским и принятым системам ценности и работ. Умножение безопасных проблем происходит из факта, что большинство европейских и остальных государств не имеет и не находит решение данной проблемы. Несуществование выхода окончить процессы миграции превращается в безопасные проблемы.

Ключевые слова: *миграции, безопасность, терроризм, организованный криминал, национальная безопасность, международная безопасность.*

ПСИХОЛОГИЯ НАТО РАСПРОСТРАНЕНИЯ В ВОЙНЕ И В МИРЕ

Мила С.Алечкович

Сжато: Каждая физическая война начинается психологической войной, а каждая психологическая война - стратегиями умной манипуляции, обоснованной на уверенных научных законах из неврологии, психологии, социальной психологии и психопатологии. Факт такой, что НАТО военная сила и банковские мировые борды находятся в органическом и логическом единстве. В данном научном труде попробовали показать с какими стратегиями и техниками служит НАТО, с какой целью рабской системы и

пустоты он поробщает почти все страны мира. Главные техники объяснены столько, сколько позволяет свободное место данной студии.

В заключении, мы подчеркнули, что хорошая «демистификация» есть техника психологической манипуляции и ее хорошее объяснение, представляют самый хороший путь борьбы против длительности их успеха. Данные стратегии и техники опираются на несознательные процессы в человеке, и их сознание дает всем нам возможность создать личные механизмы обороны.

Научный труд проявлен надеждой, что мы живем во времени больших открытий и массовых злоупотреблений и обмана особенно, тех приходящих из области политики и военных кровавых сил как НАТО, под североамериканской командой.

Ключевые слова: *психологическое обусловение, психологическая манипуляция, стратегия, диверсия, НАТО.*

ПАНИСЛАМИЗМ НА БАЛКАНАХ - СОСТОЯНИЕ И ПЕРСПЕКТИВЫ

Елена Вукоичич

Сжато: Панисламизм представляет собой амое большое безопасное выражение в современном мире, на данной идеологии поставлены фундаменты к другим идеологиям, в большинстве к идеологиям многих террористических организаций во главе с Исламским государством. Смотри глобально, самый угрожаемый район со стороны панисламистов есть Балканский полуостров. На Балканах очень сложная безопасная ситуация с конфликтными междуэтническими и междуверскими отношениями, которые в историческом периоде были под нагрузкой. Расширение панисламизма охватило Балканы после распада СФРЮ и начала войны в БиГ, тогда установлена очень широкая и организованная сеть/связь исламских экстремистов и террористов на полуострове. Не смотря на факт, что Балканские государства не имеют достаточно мощности и ресурсов как бы воспротивится данному безопасном вызову, будущее региона неизвестно и вероятно зависит от европейского ответа на панисламскую угрозу. Если Западная Европа найдет решение в близком будущем для эффективной борьбы против панисламизма, что в данный момент не хватает, то положительно повлияет на безопасные ситуации на Балканах. В противном случае, будущее всего Старого континента будет полем боя широкого размера между несовместимыми идеями европейского секуларизма и агрессивного панисламизма, с неизвестными последствиями для всех европейских государствах, а также их цивилизации и культуры.

Ключевые слова: панисламизм, Балканы, Европа, терроризм, неоосманизм, безопасная угроза.

ИДЕОЛОГИЯ МУСУЛЬМАНСКОГО БРАТСТВА – НОВЫЙ ФАСОН ДЛЯ ТЕРРОРИЗМА НА БАЛКАНАХ

Предраг В.Черанич

Сжато: Общеизвестно, что терроризм в первую очередь средство для реализации политических и геополитических целей, а те которые с исламом не имеют абсолютно никакой связи и он ничего им не значит, пользуются радикальными группами и движениями, а по необходимости и создают их, как бы через них реализовали свои экономические интересы. Так надо объяснить и появление Аль-Каиды, а так же и т.н. Исламское государство. Идея - большая сила, движущая сила, а по времени узнаваемости идеологи стараются внести новое, ревитализировать, „переодеть,,. Именно это и есть на сцене, Исламское государство, раньше спланировано осуждают и христианские и исламские страны, а его установление на европейском континенте, точнее Балканах, теперь впереди осуждено на неудачу. Из-за того на идеологических „кухнях“ где расширена идея о калифате с финансовой поддержкой от Сторон залива, а с организационной и оперативной поддержкой некоторых Западных сторон, готовят новые «рецепты». В таком свете надо смотреть на ревитализацию Мусульманского братства, движения, которое долго было близко к американскому списку террористических организаций, но попало под амнистию, благодаря капиталу Катара, но и намерениям тех, кроющих новую геополитическую карту Ближнего востока.

Ключевые слова: идеология, терроризм, Мусульманское братство, Аль-Каида, Исламское государство, Балканы.

СЕРБИЯ НА ПУТИ МИГРАНТОВ ИЗ ЕВРОПЫ В ЕВРОПУ- БЕЗОПАСНЫЕ ВЫЗОВЫ

Миленко Никич, Мила Джурджевич

Сжато: За два года сколько продолжается миграционный кризис, не имеющий прецедента для Европы, через Сербию прошло больше миллиона мигрантов, охваченных войной. От Западно-балканских стран Сербия подняла большую тяжесть, считается даже и самый большой мигрантский кризис. Она со своим гуманитарным доступом с самого начала но без ясного мнения внутри Евросоюза расшатана Брежзитом и растущим национализмом, попала в специфическую ситуацию – на пути мигрантов из Европы в Европу. Безопасные вызовы, которых поставил миграционный

кризис перед Европу, перед Сербией стал очень сложным. В сегодняшнее время не возможно предусмотреть дальнейшее развитие, объем и течение миграции, а Европа хочет только решение ад хок, ответ на безопасные вызовы требует решимость и координацию всех компетентных штатских служб безопасности, как бы отрицательные эффекты кризиса были минимальными.

Ключевы слова: *миграции, миграционный кризис, безопасность, Сербия, Евросоюз, контрабандитство, торговля людьми.*

ПОЛИТИЧЕСКИЕ ПРИЧИНЫ МИГРАНТСКОГО КРИЗИСА В ЕВРОПЕ

Митар Ковач, Бранкица Потконяк – Лукич, Ненад Ковачевич

Сжато: Мигрантский кризис в Европе в большинстве следствие планированны х воин/военных и гражданских воин/ со стороны ведущих стран Запада. Такие войны реализованы в форме военных вмешательств или гражданских воин, представляют собы- тия, которые изфундамента потрясли Европу и все страны на мигрантском пути. Войны представляют безопасные угрозы жителей того государства, а в таких военных условиях социальные потребления граждан считаются невыносимым. Мигрантский кризис неразрывный и в таких размерах часто представляет „ переселение народов“. Следствия мигрантского кризиса огромные в социологическом, безопасном и политическом смысле и во многих аспектах влияют на международные отношения , на межгосударственные отношения , Евросоюз, НАТО, особенно на ведущие участники Евросоюз и НАТО, а так же США, Великобритания, Германия и Франция . Евросоюз теря- ет внутреннюю стабильность из-за мигрантского кризиса и его способа решения. НАТО и Евросою з показали неспособность защитить главные интересы национальных государств Европы. Как страны Евросоюза, транзитные страны, а особенно республика Сербия с большим числом мигрантов экспонированы следствиями. Территория т.н. Западно Балканы из-за неискреннего отношения Евросоюза бывает „резерватом для мигрантов „ Мигрантский кризис в следующих годах может стать большой безопасной угрозой и влиять на стабильност Республики Сербии, а так же и на состояние этнических и верских отношений.

Ключевые слова: *мигрантский кризис, политические причины, Евросоюз, Сербия*

НЕКОТОРЫЕ ПРЕДПОЛОЖЕНИЯ УДАЧНОГО СОПРОТИВЛЕНИЯ РЕСПУБЛИКИ СЕРБИИ К ПАНИСЛАМИЗМУ И НЕООСМАНИЗМУ И ВОЗМОЖНАЯ МОДЕЛЬ ОБОРОНЫ

Спасое Мучибабич, Мирослав Талиян, Драган Чиркович

Сжато: В начале данной студии даны способы угрозы безопасности и главные понятия и определения в связи с национальной безопасности Республики Сербии. Вкратце описаны главные способы угроз безопасности Сербии. Предлагаемые деятельности обеспечивают развитие модели от панисламизма и неосманизма на нашей территории.

Ключевые слова: *угроза безопасности Сербии внешняя и внутренняя, панисламизм, неосманизм, модель обороны.*

ПОЛИСТРАТЕГИЧЕСКИЙ АСПЕКТ ОТНОШЕНИЯ СОТРУДНИЧЕСТВА СЕРБИИ И ТУРЦИИ

Божидар Форца

Сжато: Государства представляют главные субъекты международных отношений. Во взаимном отношении между государствами существуют два пола – сотрудничество и конфликт. И сотрудничество и конфликт между государствами ведены личными интересами, проводятся под сильным влиянием состояния и процессов в ширем окружении. Современное сербское государство возникло после вековой борьбе для освобождения от османского рабства. До создания независимого самостоятельного государства Сербия проходила через разные государственне фазы до повторительной независимости и самостоятельности в 2006 году. Отношения разных государственных существ к которым Сербия принадлежала, а так же и отношени сотрудничества Сербии и Турции, от 2006 года фигуративно напоминают на вид синусоида. Полистратегическое зрение анализа отношения сотрудничества Сербии и Турции, относится на период от 2006 года, с уважением обстоятельств и событий из предшествующего периода. В этом смысле, на работе поставлено основное правило : С полистратегической точки зрения отношение Сербии и Турции представляет выражение их личных интересов и целей, а выполняется под сильным влиянием состояний и процессов узкой и широкой окружающей среде.

Ключевые слова: *сотрудничество, конфликт, полистратегия, интересы, цели, Сербия, Турция.*

ЭТНИЧЕСКИЕ И ВЕРСКИЕ СМЕШАННЫЕ НАРОДЫ В БОСНИИ И ГЕРЦЕГОВИНЫ И ПРЕТЕНЗИИ ТУРЦИИ

Станко Нишич

Сжато: Цель данной студии объяснить на основании исторических документов современную позицию народов в Боснии и Герцеговине / в дальнейшем Б и Г/ и увидеть претензии сегодняшней Турции на территории БиГ в рамках ее амбиций для возврата бывшей Османской империи на Балканах и в Европу. По историческими данными, очевидно, что будущее народов в Б и Г, особенно сербского народа зависит от интересов внешних факторов, а так же от их внутреннего согласия или несогласия. Как в прошлом, так и сегодня самое большое влияние на стабильность, безопасность и свободу выбора собственного будущего народа Б и Г имеет религиозный фактор. Взглянуть исторически на данной еуккшешкшш существуют две преобладающие мировые религии – христианство и ислам, в чем христианская церковь дополнительно разделена на католическую и православную. Большинство домашних и иностранных историков согласны, что в рамках последнего переселения славян на Балканах поселились два племени: сербы и хорваты, которые по месту рождения были соседями. Они своей язык и культуру навязали старожилам, а христианство приняли от Цариграда около 850 года. Прибытием турок на Балканы они с собой принесли и исламскую религию, которая произвела появление еще одного народа в Б и Г – бошняцы. Так на этой территории встретились две цивилизации и три вероисповедания, чьи последствия до сегодняшнего дня несут наказание три народа: сербы, хорваты и бошняцы. Распадом христианской церкви в половине XI века в Б и Г сербство было на ударе от стороны католиков, а хорваты как меньшинство на территории Далмации искали поддержку от Рима. И так хорваты в следующих веках очень сосредоточились на повышение территории где жили, но на счет многочисленного проживающего сербского народа и их территорий. На другой стороне, одинаковую цель имели бошняцы, хотели преимущество над сербами и хорватами, это успевали рождаемостью и агрессивной исламизацией. Современная Турция переполнена с собственными проблемами, распята между идеями секулярной Турции Кемала Ататюрка и между растущим радикальным исламом, безопасными вызовами, давлением и самостоятельностью курдов в регионах Ближнего востока и Турции. Надо быть осторожным и недоценивать неоосманские амбиции, чья дорога очень выгодна через исламизованных потомков славян в Б и Г на всех Балканах и уже исламизованных народов Азии и Африки, Западной Европы. Сегодняшняя Турция не воздержается от своей цели, благодаря остатками турецкой империи на Балканах, пользуясь своей позицией в НАТО, в будущем расширяет свое культурное, экономическое и безопасное влияние во всех регионах бывшей Османской империи на Балканах.

Ключевые слова : *сербы, хорваты, богумилы, бошняцы, Турция, панисламизм, этнический верский смешанный народ Б и Г.*

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

327.56

БЕЗБЕДНОСНИ ФОРУМ: научно-теоријски часопис / главни и одговорни уредник Митар Ковач. - Год. 2, бр. 1 (2017).- Београд : Евроазијски безбедносни форум, 2017-(Београд : Dis Public). - 25 cm

Полугодишње.

ISSN 2466-4448 = Безбедносни форум

COBISS.SR-ID 223673868

